

<https://helda.helsinki.fi>

Valokuvaaminen terveydenhuollon ja sairaanhoidon
odotustiloissa sekä sosiaalihuollon asiakaspalvelupisteissä :
Oikeudelliset reunaehdot ja sääntelyn tarpeen arviointi

Korpisaari (ex. Tiilikka), Päivi

Oikeusministeriö

2022-03-31

Korpisaari (ex. Tiilikka) , P 2022 , Valokuvaaminen terveydenhuollon ja sairaanhoidon
odotustiloissa sekä sosiaalihuollon asiakaspalvelupisteissä : Oikeudelliset reunaehdot ja
sääntelyn tarpeen arviointi . Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita , Nro 6 ,
Vuosikerta. 2022 , Oikeusministeriö , Helsinki . < <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-929-2> >

<http://hdl.handle.net/10138/344297>

cc_by_sa

publishedVersion

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository.

This is an electronic reprint of the original article.

This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version.

Valokuvaaminen terveydenhuollon ja sairaanhoidon odotustiloissa sekä sosiaalihuollon asiakaspalvelupisteissä

Oikeudelliset reunaehdot ja sääntelyn tarpeen arviointi

Valokuvaaminen terveydenhuollon ja sairaanhoidon odotustiloissa sekä sosiaalihuollon asiakaspalvelupisteissä

Oikeudelliset reunaehdot ja sääntelyn
tarpeen arviointi

Päivi Korpisaari

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Julkaisumyynti

Beställningar av publikationer

**Valtioneuvoston
verkkokirjakauppa**

Statsrådets
nätbokhandel

vnjulkaisumyynti.fi

Oikeusministeriö

CC BY-SA 4.0

ISBN pdf: 978-952-259-929-2

ISSN pdf: 2490-0990

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2022

Valokuvaaminen terveydenhuollon ja sairaanhoidon odotustiloissa sekä sosiaalihuollon asiakaspalvelupisteissä

Oikeudelliset reunaehdot ja sääntelyn tarpeen arviointi

Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2022:6		Teema	Selvityksiä ja ohjeita
Julkaisija	Oikeusministeriö		
Tekijä/t	Päivi Korpisaari		
Kieli	suomi	Sivumäärä	107

Tiivistelmä

Terveyden- ja sairaanhoidon potilaiden ja sosiaalihuollon asiakkaiden yksityisyydensuoja on puutteellinen, koska rikoslain salakatselusäännökset tai muukaan lainsäädäntö ei suojaa ihmistä sairaaloiden odotustiloissa tai sosiaalihuollon asiakaspalvelupisteissä tapahtuvalla kuvaamiselta. Julkisen terveydenhuollon palveluntarjoajilla ja sosiaalipalveluja tarjoavilla viranomaisilla ei myöskään ole oikeutta kieltää näissä paikoissa tapahtuvaa kuvaamista, vaikka asiointissa on usein kysymys potilaan tai asiakkaan yksityiselämän ydinalueelle kuuluvasta toiminnasta.

Yksityisyydensuojaa voitaisiin tehostaa lisäämällä potilas- ja asiakaslakeihin potilaiden ja asiakkaiden oikeudetonta kuvaamista hoito- ja asiointipaikassa koskeva kieltö. Oikeudettomuuskriteeri turvaisi esimerkiksi sananvapauden käytön kannalta tärkeää journalistista toimintaa. Olisi syytä selvittää tarkemmin, minkälaisiin tiloihin kuvauskieltö olisi perusteltua ulottaa ottaen huomioon yksityisyyden suoja sekä sananvapauden asema ja merkitys demokraattisessa yhteiskunnassa sekä yksilön itseilmaisun toteuttamisessa.

Salakatselusäännöksen rangaistavuuden alan laajentamista ei ehdoteta.

Kotisairanhoidon työntekijöiden yksityisyydensuoja on puutteellinen ja se tulisi järjestää työntekijän, potilaan ja työnantajan oikeudetut intressit tasapainottavalla lainsäädännöllä.

Asiasanat potilaat, salakatselu, sananvapaus, valokuvat, yksityiselämän suoja

ISBN PDF 978-952-259-929-2 **ISSN PDF** 2490-0990

Julkaisun osoite <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-929-2>

Fotografering i väntrummen inom hälso- och sjukvården samt vid serviceställena inom socialvården

Rättsliga ramvillkor och bedömning av regleringsbehovet

Justitieministeriets publikationer, Utredningar och anvisningar 2022:6	Tema	Utredningar och anvisningar
Utgivare	Justitieministeriet	
Författare	Päivi Korpisaari	
Språk	finska	Sidantal 107

Referat

Integritetsskyddet för patienter inom hälso- och sjukvården och klienter inom socialvården är bristfälligt, eftersom strafflagens bestämmelser om olovlig observation eller annan lagstiftning inte skyddar människor mot fotografering i sjukhusens väntrum eller vid serviceställen inom socialvården.

Tillhandahållare av offentliga hälso- och sjukvårdstjänster och myndigheter som tillhandahåller socialservice har heller inte rätt att förbjuda fotografering på dessa platser, även om utträttandet av ärenden ofta handlar om verksamhet som hör till kärnområdet i patientens eller klientens privatliv.

Integritetsskyddet kan effektiviseras genom att det till patient- och klientlagarna fogas ett förbud mot obehörig fotografering av patienter och klienter på vård- och serviceställen.

Obehörighetskriteriet tryggar till exempel journalistisk verksamhet som är viktig med tanke på utövandet av yttrandefriheten.

Det finns skäl att närmare utreda till vilka utrymmen det är motiverat att utsträcka fotograferingsförbudet med beaktande av integritetsskyddet samt yttrandefrihetens ställning och betydelse i ett demokratiskt samhälle och för individens möjligheter att uttrycka sig själv.

Det föreslås ingen utvidgning av området för straffbarhet i fråga om bestämmelsen om olovlig observation.

Integritetsskyddet för anställda inom hemsjukvården är bristfälligt och bör ordnas genom lagstiftning som balanserar arbetstagarnas, patienternas och arbetsgivarnas berättigade intressen.

Nyckelord skydd för privatlivet, patienter, olovlig observation, yttrandefrihet, fotografier

ISBN PDF 978-952-259-929-2 **ISSN PDF** 2490-0990

URN-adress <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-929-2>

Photography in healthcare waiting spaces and social welfare client service points Legal considerations and assessing the need for regulation

Publications of the Ministry of Justice, Reports and guidelines 2022:6	Subject	Reports and guidelines
Publisher	Ministry of Justice, Finland	
Author(s)	Päivi Korpisaari	
Language	Finnish	Pages 107

Abstract

Privacy protection of healthcare patients and social welfare clients is inadequate because photographing of individuals in hospital waiting spaces and in social welfare client service points is not illegal under the provisions on illicit observation contained in the Criminal Code of Finland or under other laws. Moreover, public healthcare service providers and the authorities providing social services do not have the right to prohibit photography in these places even though the use of the services often involves matters that are at the core of the patients' or clients' private life.

The protection of privacy could be strengthened by adding provisions prohibiting illegal photography of patients and clients in places of treatment and service locations to the laws on patients and clients. The punishability criterion would for example safeguard journalistic activities that are important for exercising the freedom of speech. It should be examined in more detail to which premises the prohibition of photography should be applied, taking into account the protection of privacy and the status and significance of the freedom of speech in a democratic society and in matters concerning individual self-expression.

No extension of the scope of punishability of illicit observation is proposed.

The privacy protection of home nursing workers is inadequate and should be based on legislation balancing the legitimate interests of the employee, the patient and the employer.

Keywords privacy protection, patients, illicit observation, freedom of speech, photographs

ISBN PDF 978-952-259-929-2 **ISSN PDF** 2490-0990

URN address <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-929-2>

Sisältö

1	Johdanto	8
1.1	Lähtökohdat: kuvaaminen ja kuvien lähettäminen osana sananvapautta ja itsensä ilmaisua.....	8
1.2	Selvityksen kohde, tarkoitus, aineisto ja toteutustapa	13
2	Perus- ja ihmisoikeudet ja niiden merkitys	17
2.1	Valtion velvollisuus turvata perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen	17
2.2	Oikeus henkilökohtaiseen vapauteen.....	20
2.3	Yksityiselämän ja henkilötietojen suoja	21
2.3.1	Yksityiselämän suoja.....	21
2.3.1.1	Arvioinnin lähtökohdat	21
2.3.1.2	Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytäntöä	23
2.3.2	Henkilötietojen suoja	30
2.4	Sananvapaus	34
2.5	Perus- ja ihmisoikeuksien rajoittamisen edellytykset.....	38
2.6	Oikeuksien väärinkäytön kielto	39
3	Kuvaaminen sananvapauden ja sitä rajoittavan säännösten nojalla	42
3.1	Kuvaaminen lähtökohtaisesti sallittua	42
3.2	Journalismista ja journalistisen toiminnan mahdollisesta erityisasemasta.....	42
3.2.1	Voidaanko journalismia määritellä	42
3.2.2	Journalistisen toiminnan erityissääntelystä.....	46
3.3	Salakuuntelu ja salakatselu	52
3.3.1	Salakuuntelu.....	52
3.3.2	Salakatselu.....	54
3.3.3	Kuvaaminen terveyskeskusten, sairaaloiden ja muiden vastaavien laitosten yleisissä tiloissa sekä viranomaisten asiointipisteissä ei ole salakatselua	62
3.3.4	Hoitohenkilökunnan kuvaaminen kotisairaalassa	65
3.4	Tilanteet, joissa kuvaus- ja julkaisurajoituksista voidaan sopia tai ne voidaan asettaa palvelun ehdoksi	72
4	Lainsäädäntötarpeen arviointi	75
4.1	Johdanto	75
4.2	Ei-rikosoikeudelliset keinot.....	76
4.2.1	Tietosuojalainsäädäntö.....	76
4.2.2	Kotisairaanhoidon ja terveydenhuoltolaki	77
4.2.3	Vahingonkorvausvastuu	78
4.2.4	Kuvauskielto tai toimivaltasäännös potilaslaissa ja asiakaslaissa	80

4.3	Salakuuntelu- ja/tai salakatselusäännöksen rangaistavuuden alan laajentaminen	82
4.3.1	Kriminalisoinnista perus- ja ihmisoikeuksien suojakeinona.....	82
4.3.2	Kriminalisointiperiaatteiden soveltaminen kuvaamiseen terveyden- ja sairaanhoidon sekä sosiaalihuollon odotustiloissa.....	87
5	Yhteenveto	96
	Lähteet	98

1 Johdanto

1.1 Lähtökohdat: kuvaaminen ja kuvien lähettäminen osana sananvapautta ja itsensä ilmaisua

Valokuvaamisesta ja kuvien jakamisesta erilaisissa sosiaalisen median palveluissa – joko ystävien kesken tai laajemmallekin joukolle – on tullut olennainen osa monien ihmisten jokapäiväistä elämää. Ilmiö on yleistynyt, kun kännykkäkamerat ja jokaisen ulottuvilla olevat verkkoyhteydet ovat mahdollistaneet kuvien ottamisen ja jakamisen nopeasti ja helposti.¹ Tarve oman elämän ja etenkin sen huippukohtien dokumentoimiseen kuvaamalla on toki jo vanhempaa perua.²

Kuvien jakaminen voi toimia visuaalisen kommunikoinnin ja itseilmaisun välineenä tai puheenaiheena itsessään.³ Kuvalla voidaan kertoa meneillään olevasta treenistä, nähdystä onnettomuudesta, herkku- tai arkiruoasta tai vaikkapa käynnistä lääkärissä tai laboratoriossa. Kommunikointia helpottaa se, että viestinnän ei tarvitse olla samanaikaista viestinnän osapuolten kesken.⁴ Kuvaaja ei toisen kuvaviestiin vastatessaan välttämättä kiinnitä huomiota siihen, ottaako hän kuvan etu- vai takakameralla, vaan kuva otetaan siihen suuntaan, johon kamera osoittaa, kun kaverin lähettämä kuvaviesti avataan.⁵ Tärkeämpää kuin kuvan sisältö on joskus se, että ylipäätään reagoidaan toiselta vastaanotettuun viestiin.

Informaation välittämisen lisäksi kuvia jaetaan myös ihmisten välisten yhteyksien luomiseksi ja vahvistamiseksi. Tällöin ei välttämättä kuvan tai sanoman sisältö ole keskiössä, vaan viestintää itsessään pidetään tärkeänä.⁶ Kyse on eräänlaisesta visuaalisesta ”small talkista” tai ”rituaaliviestinnästä”.⁷ Viestillä voidaan myös osoittaa, että vastaanottaja on lähettäjän ajatuksissa.⁸ Eräs tutkija on kirjallisen viestinnän osalta kuvannut vastaavaa ilmiötä

1 Niemelä-Nyrhinen – Seppänen 2020, s. 1043–1044; Rapport 2019:7, s. 13.

2 Ks. Niemelä-Nyrhinen – Seppänen 2021, s. 2–3.

3 Lobinger 2016, s. 475 ja 479–481.

4 Niemelä-Nyrhinen – Seppänen 2021, s. 11.

5 Ibid.

6 Lobinger 2016, s. 481–482.

7 Villi 2012, s. 42–50; Ks. myös Villi 2010.

8 Villi 2010, s. 115.

toteamalla, että ”content is not king, but ’keeping in touch’ is”⁹ Viestinnällä ei välttämättä ole informaatioarvoa eikä sillä pyritä dialogiin, vaan sosiaaliseen kanssakäymiseen.¹⁰

Nykypäivänä kuva ei kerro vain sitä, mitä on tapahtunut, vaan jopa sen, mitä on tapahtumassa.¹¹ Kuvien lisäksi jaetaan myös videoita. Esimerkiksi Facebookin ja YouTuben kautta on helppo jakaa tapahtumia ns. ”suorana lähetyksenä”. TikTok puolestaan on nimenomaan videonjakoon erikoistunut sovellus, johon voi yhdistää musiikkia ja erilaisia muita elementtejä. Liikkuvan kuvan lisäksi näihin liitetään monesti ääni, jolloin kyse on audiovisuaalisesta kerronnasta. Näitä kaikkia kuvaus- ja kuvanjakotapoja voi käyttää kännykällä, eli esineellä, joka monilla ihmisillä on lähes aina mukana.

Kuvia tai pieniä videopätkiä jakamalla osoitetaan myös läsnäoloa.¹² Kuvia ei aina ole edes tarkoitus tallentaa, vaan niitä voidaan käyttää puheen kaltaisina kommunikaation välineinä esimerkiksi Snapchatin kaltaisissa sovelluksissa, joissa kuva katoaa vastaanottajan päätelaitteesta sen jälkeen, kun se on katsottu.¹³

Monien sovellusten ominaisuudet, kuten mahdollisuus erilaisten filttareiden käyttöön ja tekstin tai tarrojen lisäämiseen tuovat kuvanjakoon hauskoja tai jopa leikkilisiä ominaisuuksia.¹⁴ Leikkillisyyden¹⁵ lisäksi myös viestinnän ajankohtaisuus ja viestin katoavaisuus ovat vaikuttaneet siihen, että Snapchat on monien nuorten ystäväpiirissä jopa suosituin kommunikaatiotapa.¹⁶ Kuvan ja tekstin katoavaisuus madaltaa kynnystä kuvien lähettämiseen ja tekee niiden avulla tapahtuvasta kommunikaatiosta hyvin ajankohtaista ja arkipäiväistä. Lähettäjän ei tarvitse huolehtia esimerkiksi ulkonäöstään, kun kuvaa ei ole tarkoitus tallentaa myöhempää katselua varten.¹⁷ Saman kuvan voi helposti lähettää monelle ystävälle ja yhtäjaksoista viestintäketjua laskeva ”streak”-ominaisuus sitouttaa käyttäjiä kommunikoimaan vähintään kerran vuorokaudessa.

9 Miller 2008, s. 395.

10 Miller 2008, s. 387 ja 395; Villi 2015, s. 15–16.

11 Niemelä-Nyrhinen – Seppänen 2021, s. 3.

12 Villi 2015.

13 Soffer 2016, s. 2–3; Ks. myös Niemelä-Nyrhinen – Seppänen 2020.

14 Niemelä-Nyrhinen – Seppänen 2021, s. 4.

15 Niemelä-Nyrhinen – Seppänen 2021, s. 10.

16 Bayer ym. 2016. Kirjotuksen (mts. 971) mukaan vuorovaikutusta Snapchatissa pidettiin nautinnollisempänä ja siihen liittyi enemmän positiivisia tunnelmia kuin muiden yleisten viestintäalustojen (Facebook, tekstiviestit, sähköposti, soittaminen) kautta viestimiseen.

17 Bayer ym. 2016, s. 972.

Lähetäjä ei kuitenkaan koskaan voi olla täysin varma siitä, että hänen lähettämänsä kuvat tai muut viestit eivät leviäisi eteenpäin. Vastaanottaja voi tehdä ruutukaappauksen (*screenshot*) – josta toki esimerkiksi Snapchatissa tulee ilmoitus lähettäjälle – tai ottaa saamastaan kuvasta, viestistä tai videosta kuvan tai kopion toisella laitteella, jolloin lähettäjä ei tästä tiedä. Kännykkä tai muu päätelaite saattaa myös kadota tai se voidaan varastaa, ja jos sitä ei ole suojattu tarpeeksi vahvoilla pääsykoodeilla, on mahdollista, että ulkopuoliset pääsevät sen kautta hyvin monenlaisiin sisältöihin käsiksi. Kuva- ja muuta aineistoa jaettaessa onkin syytä harkita, mitä mahdollista vahinkoa aiheutuisi, jos kuva päätyisi jonkun muun kuin vastaanottajan nähtäväksi tai jopa verkkoon.¹⁸

Ihminen voi joutua kuvatuksi vastoin tahtoaan tai jopa tietämättään, koska nykyteknologia mahdollistaa kuvaamisen pienillä laitteilla, jotka eivät välttämättä edes näytä kameroilta. Avoimesti tai salaa otettuja kuvia voidaan levittää suljetuissa ryhmissä tai avoimesti verkossa kiusaamisen, uhkailun tai loukkaamisen tarkoituksessa. Tällaiseen toimintaan voidaan puuttua jälkikäteen rikosoikeudellisin keinoin, jos teko täyttää rikostunnusmerkistön ja siitä sekä sen tekijästä saadaan riittävä näyttö ja tekijä on iältään rikosoikeudellisesti vastuunalainen, eli vähintään 15-vuotias.

Anonyymien ilmaisun vuoksi kuvien levittäjä ei kuitenkaan ole aina mahdollista selvittää. Tuomioistuimien voi määrätä verkkosivuston ylläpitäjän luovuttamaan verkkoviestin lähettäjän selvittämisessä tarpeelliset tunnistamistiedot, jos on todennäköisiä syitä epäillä viestin olevan sisällöltään sellainen, että sen toimittaminen yleisön saataville on säädetty rangaistavaksi.¹⁹ Esimerkiksi IP-osoitteen avulla ei kuitenkaan välttämättä pystytä selvittämään viestin lähettäjä, jos useilla henkilöillä on ollut mahdollisuus käyttää samaa verkko-yhteyttä tai jos IP-osoite johtaa vaikkapa kirjaston tai kahvilan verkkoon. Yksittäistä kunnianloukkausta tai yksityiselämää loukkaavaa tiedonlevittämistä pidetään usein myös niin vähäisenä rikoksena, että rikosilmoituksesta huolimatta esitutkintaa ei edes aloiteta tai

18 Ks. esimerkiksi Helsingin hovioikeuden ratkaisu 16.7.2021 (21/130856), jossa henkilö tuomittiin nuorena henkilönä tehdystä tietomurrosta ja yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä, kun tämä oli julkaissut entisen seurustelukumppaninsa A:n alastonkuvan A:n Instagram-tilillä, jonka salasanan hän oli seurustelun aikana saanut. Tekijä oli kuvan julkaisemisen jälkeen vaikeuttanut sen poistamista muuttamalla sekä tilin salasanan että sen palauttamisasetukset, jolloin tilin haltijalla ei ollut pääsyä tililleen. Hovioikeus totesi, että ”teolla on saatettu A:ta koskeva alastonkuva välittömästi laajan ihmisjoukon eli arviolta 300 hengen ulottuville. Tällainen kuva on helposti tallennettavissa ja välillinen piiri, jonka saataville kuva voidaan alkuperäisen julkaisun perusteella saattaa, on periaatteessa rajoittamaton.”

19 Tästä tarkemmin ks. laki sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä (460/2003, sananvapauslaki) 17 §. Korkein oikeus (KKO) on myöntänyt aihepiiriin liittyen valitusluvan VL:2021–40, jossa on kysymys takavarikon lainmukaisuudesta, kun keskusrikospoliisi oli takavarikoinut lokitietoja sellaisen yrityksen hallusta, joka tarjosi käyttäjän IP-osoitteen ja verkkoliikenteen salaustalveta VPN-yhteyden kautta.

sitä ei toimiteta loppuun ja siirretä syyteharkintaan.²⁰ Syyttäjä saattaa myös tehdä syyttämättäjättämispäätöksen esimerkiksi rikoksen vähäisyyden, rikoksentekijän nuoruuden tai käsittelyn jatkamisesta aiheutuvien kustannusten perusteella.²¹ Uhrin kannalta kyseessä voi kuitenkin olla hänen itsetuntoaan ja henkistä hyvinvointiaan vakavasti haittaava teko, jossa kohde häpäistään suuren yleisön edessä.²²

Internetissä väärä tieto ja loukkaukset voivat olla huomattavasti haitallisempia kuin suusannalliset tai painetut ilmaisut, koska ne leviävät laajemmalle ja ovat saatavilla helpommin ja pidemmän aikaa. Loukkausten poistaminen voi olla mahdotonta, sillä vaikka alkuperäinen viesti määrättäisiin poistettavaksi, loukkaajalla tai jollakin viestin verkossa nähneellä voi olla kopio julkaistusta kuvasta tai tiedosta ja viesti voidaan julkaista uudelleen monilla eri foorumeilla. Anonyymin ilmaisun oikeus vaikeuttaa tekijöiden selvittämistä ja alentaa kiinnijäämisriskiä. Väärien tietojen oikaiseminen voi olla mahdotonta, eikä edes kommentointi ole aina mahdollista.

Kuvaamista voidaan itseilmaisun lisäksi käyttää myös dokumentoimaan tapahtumia tai olosuhteita. Näin sen avulla voidaan esittää tai todentaa vaikkapa yhteiskunnallisia epäkohtia ja väärinkäytöksiä. Esimerkiksi mielenosoituksissa on yleistynyt käytäntö, jossa mielenosoittajat kuvaavat läsnä olevien poliisien toimintaa dokumentoidakseen

20 Tutkijatohtori Kristiina Koivukari ja projektisuunnittelija Sara Lehtilä ovat tutkineet allekirjoittaneen ja professori Atte Oksasen (Tampereen yliopisto) johtamassa Viha ja julkisuus-projektissa kunnianloukkauksien esitutkintojen rajoittamista. Tutkimuksen perusteella esitutkinnan toimittamista ja rajoittamista koskeva päätöskäytäntö vaikuttaa sattumanvaraiselta: vakavimpia loukkauksia ei välttämättä aina tutkita ja toisaalta vähäiset tapaukset saattavat edetä syyteharkintaan. Kunnianloukkauksien (rikoslaki 24:9) osalta viranomaisten tietoon tuli vuonna 2019 koko maassa 4576 perusmuotoista kunnianloukkausta, joista syyteharkintaan eteni 1012 tapausta (eli n. 22 %). Syyksi luettuja rikoksia oikeudessa oli 415 vuonna 2019. Vain osa tapauksista eteni syyteharkinnasta oikeuteen saakka. Eri poliisilaitosten prosenttiosuudet syyttäjälle edenneistä tapauksista vaihtelivat pääasiassa 20 %:n ja 30 %:n välillä. Poikkeuksina tähän olivat Itä-Uusimaa n. 6 %:n ja Ahvenanmaa n. 34,5 %:n osuuksilla. Meidän tutkimuksessamme ovat mukana Itä-Uusimaa (6,11 %), Itä-Suomi (20,69 %) ja Sisä-Suomi (26,74 %). Ruotsissa todetaan salakatselun osalta samaa: näyttöä on vaikea saada ja kyse on myös siitä, ettei poliisin resursseja jaettaessa tämän tyyppisten loukkausten tutkiminen ole ykkösprioriteetti. Ks. Rapport 2019:7, s. 8–10.

21 Syytekynnyksestä ja syyttämättäjättämisperusteista ks. oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997, ROL) 1 luvun 6–8 pykälät.

22 Sisäministeriön julkaisu 2019:23, s. 13–14.

tilanteen kulun ja mahdollisen voimankäytön.²³ Poliisi puolestaan on ottanut käyttöönsä haalarikameroita.²⁴

Kuvaaminen sekä kuvaviestien lähettäminen ja vastaanottaminen on perus- ja ihmisoikeutena turvatus sananvapauden käyttämisestä. Sananvapautteen näet kuuluu Suomen perustuslain (731/1999, PL) 12 §:n mukaan ”oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä”. Sananvapautta voidaan kuitenkin rajoittaa lailla muiden oikeuksien – kuten esimerkiksi perus- ja ihmisoikeutena tunnus-tetun yksityiselämän suojan – turvaamiseksi. Joissakin tilanteissa yksityiselämän suojan tai muun oikeuden suojaaminen jopa edellyttää sananvapauden rajoittamista.²⁵ Suuren jaoston ratkaisemassa *Delfi v. Viro* (16.6.2015) -tapauksessa Euroopan ihmisoikeustuomioistuin (EIT) totesi, että herjaavia ja muita selvästi lainvastaisia puheita, vihapuhe ja väkivaltakehotukset mukaan lukien, voidaan teknologian kehityksen myötä levittää aivan ennennäkemättömällä tavalla – maailmanlaajuisesti, sekunneissa ja joissakin tapauksissa pysyvästi. Internetissä julkaistun yksityiselämää tai kunniaa loukkaavan tiedon aiheuttama kärsimys ja vahinko ei välttämättä ole ohimenevää, vaan se voi olla jatkuvaa, jos viestiä ei saada poistettua tai poistamisen myötä uusia viestejä lähetetään.²⁶ Samalla, kun EIT totesi internetin olevan tärkeä sananvapauden käyttämisen keino, se katsoi, että yksityiselämää ja persoonallisuutta koskevat oikeudet on suojattava lainvastaista puhetta vastaan. Tässä tul-laan sananvapauden ja yksityiselämän suojan väliseen punnintaan.

Lähtökohtana kuitenkin on se, että kuvaaminen ja kuvien jakaminen on sallittua, jollei sitä ole nimenomaan lailla tai lainmukaisella perusteella kielletty. Sananvapauden asemaa perus- ja ihmisoikeutena sekä sananvapauden ja yksityiselämän suojan punnintaa perus- ja ihmisoikeusjärjestelmien muodostamassa kehikossa käsitellään jäljempänä tässä selvityksessä.

23 Ks. myös *Pentikäinen v. Suomi* (suuri jaosto, 20.10.2015), jossa EIT katsoi, että Suomi ei ollut rikkonut Euroopan ihmisoikeussopimuksen (EIS) 10 artiklaa, kun poliisi oli pidättänyt valokuvaajan, joka ei mielenosoitustilannetta kuvatessaan ollut suostunut menemään kuvaamiseen osoitetulle alueelle. Kysymys oli tilanteesta, jossa poliisi pyrki hajottamaan mielenosoituksen, joka oli yltyneet hieman väkivaltaiseksi.

24 Poliisin tiedote 10.3.2021.

25 Esim. *von Hannover v. Saksa* (24.6.2004) ja *K.U. v. Suomi* (2.12.2008) sekä jäljempänä esiteltävät perusoikeuksien rajoitusperusteet ja PL 22 §:ssä säädetty perus- ja ihmisoikeuksien turvaamisvelvollisuus.

26 Ks. *Johnson ym.* 2019, s. 10.

1.2 Selvityksen kohde, tarkoitus, aineisto ja toteutustapa

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies (AOA) on ratkaisukäytännössään ottanut kantaa sananvapauden ja yksityisyydensuojan turvaamiseen terveydenhuollon toimintayksiköissä. Apulaisoikeusasiamiehen käsittelemissä tapauksissa on ollut kyse yhtäältä kantelijan perusoikeutena turvatus sananvapauden ja toisaalta muiden asiakkaiden perusoikeuksiin kuuluvan yksityisyyden suojan välisestä punninnasta, kun joku on kuvannut tiloissa, jotka eivät ole yleisöltä suljettuja ja jotka eivät siten kuulu rikoslain (39/1889, RL) salakatselusäännöksen piiriin, mutta joissa oleskelevilla henkilöillä kuitenkin on ollut ilmeinen yksityisyyden suojan tarve. Esillä olleissa tilanteissa ei välttämättä ole kuvattu muita potilaita, mutta jo kuvaaminen itsessään muodostaa riskin potilaan yksityisyydensuojalle. Kuvaaminen sinällään voi tapahtua joko toisen potilaan tietten tai salaa. Kuvaamisen havainneella potilaalla ei ole oikeutta tarkastaa kuvaajan kuvausvälineen sisältöä sen varmistamiseksi, onko häntä kuvattu.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies on kehottanut harkitsemaan oikeustilan mahdollisesti edellyttämiä lainsäädäntötoimenpiteitä. Oikeusministeriö sekä sosiaali- ja terveysministeriö ovat tämän vuoksi päättäneet selvittää kuvaamiseen liittyvän oikeustilan sekä siihen mahdollisesti liittyvät lainsäädäntötarpeet.

Potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (785/1992, potilaslaki) 3 §:n 2 momentissa potilaan oikeuksista ja hoidon järjestämisestä todetaan seuraavaa: ”Potilaalla on oikeus laadultaan hyvään terveyden- ja sairaanhoitoon. Hänen hoitonsa on järjestettävä ja häntä on kohdeltava siten, ettei hänen ihmisarvoaan loukata sekä että hänen vakaumustaan ja hänen yksityisyyttään kunnioitetaan.” Potilaslaki velvoittaa siten järjestämään hoidon niin, että potilaan yksityisyyttä kunnioitetaan. Eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisukäytännön mukaan terveyden- ja sairaanhoitopalveluiden tuottajat eivät kuitenkaan saa kieltää kuvaamista kaikille avoimissa vastaanottotiloissa, koska sananvapauden käyttämiseen ei hänen mukaansa voi edes tällaisessa tapauksessa vaatia ennakkolupaa. Toisaalta AOA on katsonut, että terveyskeskuksessa asioivien potilaiden yksityisyyden suoja ja sitä takaavat potilaan oikeuksia koskevat säännökset edellyttävät terveydenhoitohenkilökunnalta aktiivisia toimia yksityisyyden suojaamiseksi.²⁷ Kun terveydenhuollon toimintayksiköiden kuvaamista koskeva ohjeistus ei ole oikeudellisesti sitovaa, ei sen perusteella kuitenkaan voida estää ketään kuvaamasta toisia henkilöitä. Salakatselua koskevaa rikoslain 24 luvun 6 §:n säännöstä ei puolestaan voida soveltaa tilanteissa, joissa kuvattava henkilö sijaitsee julkisena tilana pidettävässä terveyden- tai sairaanhoitoyksikön odotusaulassa.

²⁷ Ratkaisu 10.3.2008 (Dnro 3447/4/05). Ks. myös AOA:n 14.6.2005 antama ratkaisu koskien valokuvaamista liikenneasemilla (Dnro 405/4/03) sekä valokuvaamista sairaalan päivystyspoliklinikalla koskeva AOA:n ratkaisu 12.12.2019 (EOAK/016/2018).

Lakisääteisenä palveluna tarjottava sairaanhoito eroaa kuvauskieltojen asettamisen suhteen yksityisistä palveluntarjoajista. Yksityisen liiketilan, kuten vaikkapa ravintolan, kaudan, teatterin tai konserttialin haltija voi laillisesti asettaa sisään tulemisen tai tapahtumaan osallistumisen ehdoksi sen, että tilassa ei valokuvata tai videoida. Näin voi toimia myös yksityinen lääkäriasema. Asiakkaan päätettäväksi jää tällöin, haluaako hän hankkia palveluita kyseisestä paikasta sen tarjoamin ehdoin, vai kääntyykö hän ehkä toisen palveluntarjoajan puoleen. Sen sijaan lain takaaman julkisen sairaanhoidon²⁸ edellytykseksi ei ilman laissa annettua säännöstä tai kuvausoikeuden rajoittamiseen täsmällisesti valtuuttavaa toimivaltasäännöstä ja sen nojalla annettua kuvauskieltoa voida asettaa sitä, että hoitoyksikön julkisissa tiloissa ei kuvata. Näin on siitä huolimatta, että potilaalla, ja jossakin tapauksissa myös sairaalassa muusta syystä (esimerkiksi saattajana) asioivalla henkilöllä, on tällaisissa tiloissa usein odotus ja myös toive yksityisyytensä suojasta. Toivotun yksityisyydensuojan tarve voi lisäksi riippua myös palveluita tarjoavan yksikön luonteesta: oleskelusta terveysaseman aulassa tai laboratorion odotushuoneessa ei välttämättä voida tehdä kovinkaan pitkälle meneviä potilaan terveydentilaa koskevia päätelmiä ainakaan ilman täydentäviä lisätietoja, kun taas asiointi syöpäpoliklinikalla, kardiologian osastolla tai äitiysneuvolassa kertoo jo itsessään enemmän – vaikkakin voi joskus johtaa myös virhepäätelmiin.

Lainsäädäntö velvoittaa myös sosiaalihuollon toimijoita turvaamaan asiakasta kunnioittavan palvelun. Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000, asiakaslaki) 4 §:n 1 momentin mukaan "[a]siakasta on kohdeltava siten, ettei hänen ihmisarvoaan loukata sekä että hänen vakaumustaan ja yksityisyyttään kunnioitetaan".²⁹ Kuitenkaan sosiaalihuollon toimijoillakaan ei ole mahdollisuutta tehokkaasti kieltää sosiaalihuollon asiakkaiden kuvaamista, eikä rikoslain salakatselusäännös sovellu myöskään esimerkiksi KELAn tai työvoimatoimiston julkisissa odotustiloissa kuvaamiseen.³⁰

28 Potilaslain 3 §:n 1 momentin mukaan "Jokaisella Suomessa pysyvästi asuvalla henkilöllä on oikeus ilman syrjintää hänen terveydentilansa edellyttämään terveyden- ja sairaanhoitoon niiden voimavarojen rajoissa, jotka kulloinkin ovat terveydenhuollon käytettävissä. Suomessa tilapäisesti oleskelevien henkilöiden oikeudesta hoitoon on voimassa, mitä siitä erikseen säädetään tai valtioiden välillä vastavuoroisesti sovitaan. Kunnan ja valtion velvollisuudesta järjestää terveydenhuollon palveluja on lisäksi voimassa, mitä kansanterveyslaissa, erikoissairaanhoitolaissa, terveydenhuoltolaissa (1326/2010), tartuntatautilaissa (1227/2016), mielenterveyslaissa (1116/1990), Vankiterveydenhuollon yksiköstä annetussa laissa sekä terveydenhuollon järjestämisestä puolustusvoimissa annetussa laissa säädetään. (21.12.2016/1230)"

29 Aihepiiristä enemmän Posio 2008.

30 Kelan toimistossa kuvaamisesta ks. apulaisoikeusasiamiehen ratkaisu 20.9.2012 (Dnro 1140/11) ja 7.6.2017 (EOAK/1577/2016).

Myös työ- tai virkatehtäviä hoitavilla henkilöillä on tiettyssä määrin perusteltu odotus oikeudesta hoitaa työtehtävänsä ilman yksityisyyteensä puuttuvaa kuvaamista ja tarkkailua. Apulaisoikeusasiamies (AOA) on kuitenkin ratkaisussaan Dnro 2276/4/13 (17.12.2014) katsonut, että viranomainen ei voi ilman lakiin perustuvaa oikeutta kieltää asiakasta tallentamasta viranomaisessa käymäänsä neuvottelua videolle. Ottaen huomioon, että yksityiselämän piiriin kuuluvien tietojen osalta Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on antanut kuvan ja videokuvan suojalle aivan erityistä suojaa tekstimuotoiseen yksityiselämää koskevaan tietoon verrattuna, näkemys, jonka mukaan asiakkaalla on oikeus kuvata ja videoida työtään hoitavaa sosiaalityöntekijää, voidaan myös kyseenalaistaa – etenkin kun asiassa käydyn keskustelun dokumentoimiseksi kuva ei tavanomaisesti tuo mitään lisäarvoa. Kuvasta näkyvä virkailijan olemus, vaatetus, ilmeet ja eleet kertovat paljon tämän persoonasta eivätkä nämä tekijät yleensä ole relevantteja itse asiointitapahtuman asianmukaisuuden varmistamisen kannalta. Apulaisoikeuskansleri onkin ratkaisussaan 15.10.2020 (OKV/603/1/2008) katsonut, että poliisikuulustelun tallentamisen kieltäneen kuulustelijan menettely ei antanut aihetta toimenpiteisiin. Apulaisoikeuskanslerin mukaan ”valokuvan ottaminen yleisöltä suljetussa tilassa pelkästään kuulustelijasta kohdistui kuulustelijan henkilöön, hänen yksityisyytensä, jota suojattiin perustuslain 10 §:ssä sekä ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa”. ”Se, että henkilön kuvaaminen ei ollut rikoslain mukaan rangaistavaa, ei välttämättä tarkoittanut sitä, että kuvaaminen olisi sallittua ottaen erityisesti huomioon ihmisoikeussopimuksessa taattu yksityiselämän suoja. Kuvaamisen sallittavuutta arvioitaessa tulikin huomioida paitsi sananvapaus myös yksityiselämän suoja.” Apulaisoikeuskansleri totesi vielä, että kantelija oli tarkoittanut kuvata pelkästään kuulustelijaa, joka sitä paitsi ei ollut julkisuuden henkilö. Kuulustelijan kuvaamiseen ”ei ollut ilmennyt liittyneen mitään yleisesti mielenkiintoa ja keskustelua herättävää aihetta. Kuulustelijan kuvaaminen ei siten kuulunut sananvapauden ydinalueeseen. Sen sijaan henkilön kuvan suoja kuului olennaisena osana yksityiselämän suojaan. Punnittaessa sananvapautta yksityiselämän suojaan vastaan olivat yksityiselämän suojan puolesta puhuvat seikat tässä tapauksessa sananvapautta painavampia. Sananvapauden oli väistyttävä yksityiselämän suojan tieltä. Näin ollen kantelijalla ei ollut sananvapauden perustuvaa oikeutta kuvata kuulustelijaa. Sen vuoksi apulaisoikeuskansleri katsoi, ettei hänellä laillisuusvalvojana ollut aihetta puuttua tältäkin osin kuulustelijan menettelyyn.”

Tämän selvityksen tarkoituksena on kartoittaa terveydenhuollon ja sairaanhoidon sekä sosiaalihuollon asiointipisteissä tapahtuvaa kuvaamista koskeva nykytila sekä arvioida mahdollisia lainsäädäntötarpeita potilaiden ja asiakkaiden yksityisyyden tehokkaammaksi suojaamiseksi – sananvapauden merkitys huomioon ottaen. AOA:n ratkaisemissa tapauksissa kuvaajana on toiminut yksityinen henkilö eikä esimerkiksi työtään tekevä journalisti. Selvityksessä otetaan huomioon myös journalistiseen ja muuhun sitä vastaavaan tiedonhankintaan liittyvät sananvapausnäkökohdat.

Osittain kuvaamisesta erillisenä kysymyksenä on RL 24 luvun 8 §:ssä tarkoitettu yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen, mikä voi tulla kysymykseen myös levitettäessä sellaisia kuvia, joiden ottamistilanne ei välttämättä täytä salakatselun tunnusmerkistöä. Kuvaaminen sekä kuvien levittäminen voi olla myös EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen (TSA) ja tietosuojalain (1050/2018, TiSL) vastaista, koska valokuva- ja videomateriaalin katsotaan sisältävän henkilötietoja, jos ihminen on niistä tunnistettavissa. Kysymykseen voi tulla myös TSA 9 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu terveystieto, joka kuuluu erityisiä henkilötietoryhmiä koskevan käsittelyn piiriin.

Selvityksessä tutkitaan ja arvioidaan toimeksiannon mukaisesti:

1. Kuvaamisen sääntelyn nykytilaa erityisesti PL 10 §:ssä turvatun yksityisyyden suojan sekä PL 12 §:ssä turvatun sananvapauden kannalta.
2. Nykytilaan mahdollisesti liittyviä ongelmia ja kehittämiskohteita.
3. Mahdollisia lainsäädäntötarpeita: miten yksityiselämän ja sananvapauden suoja voitaisiin turvata ja tasapainottaa etenkin tilanteissa, joissa tietyyssä tilassa kuvaaminen ei täytä RL 24:6:ssä säädettyä salakatselun tunnusmerkistöä, mutta tilassa olijalla kuitenkin on jossain määrin perusteltu odotus yksityisyyden suojasta?

Huomiota kiinnitetään rikoslain salakatselusäännöksen sisältöön ja ulottuvuuteen, valokuvaan henkilötietona sekä tietosuojalainsäädännön mahdollisesti asettamiin reunaehtoihin. Lisäksi tarkastellaan kuvien levittämiseen liittyvää lainsäädäntöä (tietosuoja-asetus, tietosuojalaki ja rikoslaki) ja oikeuskäytäntöä sekä erilaisia kysymyksiä liittyen siihen, toimiiko kuvaajana yksityinen henkilö vai esimerkiksi toimittaja.

Sääntelyn ja ratkaisukäytännön nykytilaa selvitettäessä ja systematisoitaessa on oikeuslähteinä käytetty Euroopan ihmisoikeussopimusta (EIS) ja sitä tulkitsevaa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytäntöä, Euroopan unionin perusoikeuskirjaa, Euroopan unionin tietosuoja-asetusta ja Euroopan unionin yleisen tuomioistuimen ratkaisukäytäntöä, suomalaista lainsäädäntöä esitöineen sekä sitä tulkitsevaa oikeuskäytäntöä ja oikeuskirjallisuutta. Huomioon on otettu myös eduskunnan oikeusasiamiehen ja eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen, oikeuskanslerin ja apulaisoikeuskanslerin sekä tietosuojavaalautetun ja apulaistietosuojavaalautettujen ratkaisukäytäntö. Myös hyvää lehtimiestapaa tulkitsevaa Julkisen sanan neuvoston käytäntöä sekä journalistin ohjeita on tarkasteltu lyhyesti.

2 Perus- ja ihmisoikeudet ja niiden merkitys

2.1 Valtion velvollisuus turvata perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen

Perusoikeusuudistuksella (1995) pyrittiin laajentamaan ja vahvistamaan yksilön oikeuksien perustuslaintasoista suojaa ja lisäämään perusoikeuksien välitöntä sovellettavuutta.³¹ PL 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Tämä tarkoittaa yhtäältä sitä, että Suomen valtio ei saa loukata kansalaistensa perus- tai ihmisoikeuksia, mutta toisaalta myös sitä, että sen on joissakin tilanteissa myös positiivisin toimin edistettävä perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista.

Jotta perus- ja ihmisoikeudet voisivat toteutua täysimääräisesti, turvaamisvelvollisuus ulottuu myös yksityisten välisiin suhteisiin.³² Ne järjestetään ensisijaisesti lainsäädännöllä ja toissijaisesti perus- ja ihmisoikeudet huomioon ottavalla laintulkinnalla. Kysymyksen voivat tulla esimerkiksi kriminalisoinnit tai vahingonkorvausvastuuta koskevat säännökset.³³ Esimerkiksi hallituksen esityksessä 184/1999 vp todettiin yksityiselämän suojan osalta seuraavaa: ”Perusoikeusuudistuksessa edellytetään lainsäätäjän antavan tehokasta suojaa HM 8 §:n turvaamille oikeushyville. Perinteistä rikos- lainsäädäntä pidetään tällaisena keinona (HE 309/1993 vp, s. 53).”³⁴ Perustuslakivaliokunta lausuiakin alkoholilakia ja siihen liittyviä lakeja koskevasta hallituksen esityksestä antamassaan lausunnossa

31 Hallberg 2011, s. 34. Uudistetut hallitusmuodon perusoikeussäännökset tulivat voimaan 1.8.1995. Ne on 1.3.2000 voimaan tulleella perustuslainmuutoksella siirretty hallitusmuodosta perustuslain II lukuun. Perusoikeussäätelyyn ei tässä yhteydessä tehty sisällöllisiä muutoksia.

32 Viimeksi mainitusta Viljanen 1988, s. 273 ja Hidén 1996, s. 766–767.

33 HE 309/1993 vp, s. 29; Ks. myös esimerkiksi EIT:n ratkaisu *Reklos ja Davourlis v. Kreikka* (15.1.2009), kohta 35: ”The Court reiterates that, although the object of Article 8 is essentially that of protecting the individual against arbitrary interference by the public authorities, it does not merely compel the State to abstain from such interference: in addition to this primarily negative undertaking, there may be positive obligations inherent in an effective respect for private or family life. These obligations may involve the adoption of measures designed to secure respect for private life even in the sphere of the relations of individuals between themselves. That also applies to the protection of a person’s picture against abuse by others (see *Von Hannover v. Germany*, no. 59320/00, § 57, ECHR 2004VI).”

34 HE 184/1999 vp, s. 5.

seuraavasti: ”Perusoikeuksien kannalta rikossäännökset rangaistusseuraamuksineen ovat nähtävissä paitsi perusoikeuksien rajoituksina myös keinoina, joiden avulla oikeusjärjestys antaa turvaa perusoikeuksille. Perusoikeuksista voidaan siten johtaa rikoslain säätäjään kohdistuva velvoite säätää ja ylläpitää kriminalisointeja, jotka ovat välttämättömiä perusoikeuden turvaamiseksi ulkopuolisten loukkauksilta. Yksittäisten kriminalisointien valtio-sääntöoikeudellisessa arvioinnissa on otettava huomioon perusoikeussäännösten kummankintyyppiset vaikutukset.”³⁵ Jokaista kriminalisointia on kuitenkin harkittava tarkoin kriminalisointiperiaatteet ja rikosoikeuden vahvasti yksilön oikeuksiin puuttuva luonne huomioon ottaen. Tätä tematiikkaa käsitellään tarkemmin tämän selvityksen kohdassa 4.3.1.

Oikeuksia voidaan turvata myös hallinto-oikeudellisella sääntelyllä. Esimerkiksi EU:n yleisellä tietosuoja-asetuksella ja sitä täydentävällä tietosuojalailla turvataan ihmisten oikeutta yksityiselämän sekä henkilötietojen suojaan.³⁶ Tietosuoja-asetuksen vastaisesta toiminnasta voi seurata vahingonkorvausta TSA 82 artiklan mukaisesti tai TSA 83 artiklassa tarkoitettu hallinnollinen seuraamusmaksu.³⁷ RL 38 luvun 9 §:ssä säädetään vielä erikseen tietosuojarikoksesta. Henkilötietojen suojaa turvataan siten sekä rangaistus- ja korvaussääntelyllä että hallinnollista seuraamusmaksua koskevalla sääntelyllä.

Jos tuomioistuimen käsiteltävänä olevassa asiassa lain säännöksen soveltaminen olisi ilmeisessä ristiriidassa perustuslain kanssa, PL 106 §:n mukaan tuomioistuimen on annettava etusija perustuslain säännökselle. Silloin, kun ristiriita ei ole ”ilmeinen”, on säännöksiä tulkittava perus- ja ihmisoikeusmyönteisesti ja valittava kysymyksessä olevat oikeudet parhaiten turvaava tulkintavaihtoehto.³⁸ Perus- ja ihmisoikeusmyönteinen laintulkinta onkin sananvapauden ja yksityiselämän suojan välisissä tulkintatapauksissa nykyään itsestäänselvyys. Aina ei kuitenkaan ole helppoa arvioida, miten nuo sinänsä hyvät oikeudet tulisi keskenään tasapainottaa.³⁹ Kansallisilla tuomioistuimilla ei myöskään ole aina ollut kovin hyviä valmiuksia sananvapauden rajoittamisen edellyttämän EIS 10(2) artiklan mukaisen rajoittamisen välttämättömyyden arviointiin, minkä vuoksi yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä ja kunnianloukkausta koskevia rangaistussäännöksiä uudistettiin siten, että niihin lisättiin rangaistavuuden alaa rajoittavat momentit, joissa on kuvattu Euroopan

35 PeVI 48/2017 vp, s. 7.

36 Yksityiselämän suojan ja tietosuojan suhteesta enemmän jäljempänä kohdassa 2.3.

37 Lisäksi myös RL 38 luvun 9 §:ssä tarkoitettu tietosuojarikos voi tulla kysymykseen.

38 Perustuslakivaliokunnan mietintö n:o 25 hallituksen esityksestä perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta 25/1994 vp, s. 4; Viljanen 2011, s. 127. Viljanen käyttää tästä ilmaisua optimointivaatimus.

39 Häyhä onkin todennut osuvasti, että ”[h]yvät arvot kohtaavat usein pahimman kilpailijansa toisissa hyvissä arvoissa”. Häyhä 2000, s. 54.

ihmisoikeustuomioistuimen välttämättömyysharkinnassaan tyypillisesti huomioon ottamia kriteereitä.⁴⁰

Myös kansainvälisistä ihmisoikeussopimuksista seuraa lainsäädännöllisiä veloitteita.⁴¹ Niiden sitovuudesta seuraa, että niiden määräyksistä ei voida poiketa edes perustuslain säätämisympäristöstä käyttämällä.⁴² Suomen on aina tarjottava vähintään kansainvälisten ihmisoikeussopimusten edellyttämä suojan taso (ihmisoikeusveloitteiden vähimmäistaso-asema). Perustuslakivaliokunta onkin pitänyt yhtenä perusoikeuksien rajoitusedellytyksistä sitä, että rajoitukset eivät ole ristiriidassa Suomen kansainvälisten ihmisoikeusveloitteiden kanssa.⁴³

Vaikka perusoikeusuudistus lähensi Suomen perusoikeusjärjestelmää sisällöllisesti kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin nähden,⁴⁴ Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen toteamilta ihmisoikeusloukkauksilta ei ole vältytty.⁴⁵ Perusoikeuksien ja niitä täsmentävän kansallisen lainsäädännön harmonisointi ihmisoikeusveloitteiden kanssa on siten edelleen tärkeää. Kansallista lainsäädäntöä tulkittaessa on myös kiinnitettävä huomiota aineellisesti samankaltaisiin ihmisoikeusmääräyksiin ja niiden tulkintakäytäntöön.⁴⁶ Mahdollisessa kansallisen lain ja EU-oikeuden ristiriitatilanteessa EU-oikeudella puolestaan on tulkinnallinen etusija kansalliseen oikeuteen verrattuna.⁴⁷

Kun sananvapaus ja yksityiselämän suoja ovat vastakkain, ratkaisu edellyttää punnintaa, jossa on turvattava kummankin oikeuden olennainen ydin. EIT:n mukaan sananvapaus ja

40 RL 24 luvun 8 §:n 3 mom.: ”Yksityiselämää loukkaavana tiedon levittämisenä ei myöskään pidetä yleiseltä kannalta merkittävän asian käsittelemiseksi esitettyä ilmaisua, jos sen esittäminen, huomioon ottaen sen sisältö, toisten oikeudet ja muut olosuhteet, ei selvästi ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä.” Ks. myös vastaavasti RL 24 luvun 9 §:n 4 mom. ja HE 19/2013 vp.

41 Ks. esim. K.U. v. Suomi (2.12.2008) ja Söderman v. Ruotsi (suuri jaosto, 12.11.2013).

42 HE 309/1993 vp, s. 27; Perustuslakivaliokunnan lausunto ulkoasiainvaliokunnalle 2/1990 vp, s. 2; Perustuslakivaliokunnan lausunto sosiaalivaliokunnalle 12/1982 vp, s. 4.

43 PeVM 25/1994 vp, s. 5.

44 Ibid.

45 Vuoden 2020 loppuun mennessä 142 tuomioissa oli katsottu Suomen loukkaaneen vähintään yhtä ihmisoikeutta. Suomea koskevien tuomioiden kokonaismäärä oli 191. Ks. European Court of Human Rights, Violations by Article and State. [Viitattu 13.10.2021]. Saatavilla: <https://www.echr.coe.int/Documents/Stats_violation_1959_2020_ENG.pdf>. Ks. myös heinäkuussa 2021 päivitetty Suomen maaraportti Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen verkkosivuilta [viitattu 13.10.2021] <https://www.echr.coe.int/Documents/CP_Finland_ENG.pdf>.

46 KM 1992:3, s. 155–156.

47 Ks. myös apulaistietosuojavaltuutetun ratkaisu 14.5.2020 (Dnro 8040/163/2019).

yksityiselämän suoja nauttivat saman tasoista suojaa, eikä sillä, onko sille valitettu EIS 10 artiklan nojalla sananvapausloukkauksesta vai EIS 8 artiklan nojalla yksityiselämän loukkauksesta, ole merkitystä ratkaisun lopputuloksen kannalta.⁴⁸

2.2 Oikeus henkilökohtaiseen vapauteen

PL 7 §:n 1 momentin mukaan "[j]okaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen". Henkilökohtainen vapaus on yleisperusoikeus, joka suojaaa ihmisen fyysisen vapauden ohella myös hänen tahdonvapauttaan ja itsemääräämisoikeuttaan.⁴⁹ Se liittyy myös yksityiselämän suojaan, ihmisarvon loukkauksemattomuuteen, liikkumisvapauteen, uskonnon ja omantunnon vapauteen, sananvapauteen sekä kokoontumis- ja yhdistymisvapauteen.

Itsemääräämisoikeus ilmenee konkreettisesti lainsäädännössä esimerkiksi asiakaslain 8 §:n 1 momentissa, jonka mukaan "[s]osiaalihuoltoa toteuttaessa on ensisijaisesti otettava huomioon asiakkaan toivomukset ja mielipide ja muutoinkin kunnioitettava hänen itsemääräämisoikeuttaan". Potilaslain 6 §:ssä säädetään potilaan itsemääräämisoikeudesta. Pahlman on jopa pitänyt potilaan itsemääräämisoikeutta potilaslain tärkeimpänä oikeutena.⁵⁰ Rikosvahinkolain (1204/2005) 9 §:ssä puolestaan säädetään korvausta seksuaalista itsemääräämisoikeutta tai vapautta loukkaavista rikoksista. Itsemääräämisoikeuden toteuttamiseen kuuluu myös tiedonsaantioikeus, joka mahdollistaa yksilölle itselleen informoidun päätöksenteon ja toisaalta mahdollisuuden valvoa häntä itseään koskevien tietojen käyttöä.⁵¹ Tätä toteuttavat myös esimerkiksi EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen 13–15 artikloiden mukaiset rekisteröidyn tiedonsaantioikeudet sekä 5(1) artiklan a alakohdassa mainittu läpinäkyvyyden periaate.

48 Axel Springer AG v. Saksa (suuri jaosto, 7.2.2012) ja von Hannover v. Saksa No. 2 (suuri jaosto, 7.2.2012). Samoin esim. Hachette Filipacchi Associés ("Ici Paris") v. Ranska (23.7.2009), Timciuc v. Romania (päätös, 12.10.2010) ja Mosley v. Yhdistynyt Kuningaskunta (10.5.2011). Ajatustavan muutosta osoittaa viimeksi mainitussa tuomiossa esitetty huomautus "compare and contrast Sunday Times v. the United Kingdom (no. 1), 26 April 1979, § 65, Series A no. 30".

49 HE 309/1993 vp, s. 46. Esimerkiksi henkilön pukeutumista voidaan arvioida PL 7 §:n 1 momentissa turvautun henkilökohtaisen vapauden kannalta; Ks. perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä laiksi rikoslain 17 luvun, kokoontumislain ja järjestyksenvalvojista annetun lain 8 §:n muuttamisesta 26/2004 vp, s. 3. Lausunto koski laitonta naamioitumista.

50 Pahlman 2003 s. 182; Potilaan itsemääräämisoikeudesta myös mts. 182–213.

51 HE 137/1999 vp, s. 16.

EIT:n mukaan henkilölle kuuluva oikeus tämän omaan kuvaan edellyttää oikeutta määrätä kuvan käytöstä. Useimmissa tapauksissa tähän kuuluu mahdollisuus kieltää kuvan julkaiseminen, mutta siihen kuuluu myös yksilön oikeus vastustaa kuvansa tallentamista, säilyttämistä ja jäljentämistä.⁵² Tätä yksityisyydensuojamuotoa voidaan pitää myös yhtenä itsemääräämisoikeuden ilmentymänä.

Vaikka esimerkiksi pukeutuminen kuuluu lähtökohtaisesti henkilökohtaisen vapauden ja itsemääräämisoikeuden piiriin, EIT on suuren jaoston ratkaisemassa tapauksessa *S.A.S. v. Ranska* (1.7.2014, ään. 15–2) katsonut uskonnollisen vakaumuksen toteuttamista rajoittaneen huivinkäyttämiskiellon mahtuvan Ranskan valtion harkintamarginaalin piiriin.

2.3 Yksityiselämän ja henkilötietojen suoja

2.3.1 Yksityiselämän suoja

2.3.1.1 Arvioinnin lähtökohdat

PL 10 §:n 1 momentin mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. PL 22 §:stä seuraavan perusoikeuksien turvaamisvelvollisuuden vuoksi valtion on turvattava nämä oikeudet myös yksityisiltä tahoilta tulevia loukkauksia vastaan. EIT on tulkinnut yksityiselämän suojaa koskevaa EIS 8 artiklaa vastaavalla tavalla.⁵³ Valtiolla on siten velvollisuus ryhtyä tarvittaessa aktiivisiin toimiin varmistaakseen yksityiselämän suojan toteutumisen. Tämä voi tarkoittaa yksityiselämää suojaavan lainsäädännön luomista ja ylläpitämistä, mainitun oikeuden asianmukaista huomioon ottamista kansallisten tuomioistuinten ratkaisukäytännössä taikka konkreettisia toimenpiteitä yksityiselämän suojaamiseksi.⁵⁴ Esimerkiksi Suomea koskevassa tapauksessa *K.U. v. Suomi* (2.12.2008) EIT totesi yksityiselämän suojan loukkauksen tapahtuneen, kun lainsäädäntö ei mahdollistanut tekijän selvittämistä tapauksessa, jossa joku oli laittanut 12-vuotiaan valittajan nimellä seksuaaliluonteisen seuranhakuilmoituksen internetiin.⁵⁵ Lapsi oli altistunut pedofiilien lähentelyille, eikä mahdollisuus vaatia palveluntarjoajalta vahingonkorvausta ollut riittävä suojakeino. EIT totesi nimenomaisesti, että teon rangaistavuus ei juurikaan ehkäissyt tällaisia vakavia lapsen kohdistuvia rikoksia, kun rikoksentekijää ei ollut mahdollista selvittää. Yksityiselämän suojan loukkaus todettiin myös tapauksessa *I v. Suomi* (17.7.2008), kun sairaalan potilastietoja

52 López Ribalda ja muut v. Espanja (suuri jaosto, 17.10.2019) ja Hájovský v. Slovakia (1.7.2021).

53 Esim. Schüssel v. Itävalta (päätös, 21.2.2002), Novák v. Tsekki (päätös, 13.11.2003), Pfeifer v. Itävalta (15.11.2007), K.U. v. Suomi (2.12.2008) ja von Hannover v. Saksa No. 2 (suuri jaosto, 7.2.2012).

54 Ks. Hirvelä – Heikkilä 2013, s. 360–361.

55 Vrt. Standard Verlagsgesellschaft mbH v. Itävalta No. 3 (7.12.2021, ei vielä lopullinen).

ei ollut suojattu (esimerkiksi lokitietojärjestelmällä) siten, että olisi voitu selvittää, kuka oli katsonut HIV-positiivisen sairaalan työntekijän luottamuksellisia potilastietoja.⁵⁶

Yksityiselämän piiriin kuuluu fyysinen, psyykkinen ja moraalinen yksityisyys sekä oikeus luoda ja ylläpitää ihmissuhteita muihin ihmisiin.⁵⁷ Yksityiselämän käsitettä on EIT:n ja Euroopan unionin tuomioistuimen (EUT) käytännössä tulkittu laajasti.⁵⁸ Se käsittää henkilökohtaiseen identiteettiin kuuluvia seikkoja, kuten henkilön nimen ja kuvan sekä henkisen ja ruumiillisen koskemattomuuden.⁵⁹ Myös ammattiin liittyvät asiat voivat kuulua yksityiselämän piiriin.⁶⁰ Yksityiselämän suoja ei rajoitukaan pelkästään ihmisen ”sisäpiiriin”, jonka puitteissa hän voi nauttia henkilökohtaisesta elämästään ilman ulkopuolista puuttamista, vaan yksityiselämän suoja ulottuu myös sosiaaliseen elämään sekä mahdollisuuteen luoda ja kehittää suhteita muihin myös kotipiirin ulkopuolella.⁶¹ Yksityiselämän suoja turvaa myös ihmisarvoa ja itsemääräämisoikeutta⁶² sekä mainetta⁶³ ja kunniaa⁶⁴. EIT on katsonut, että henkilön kuva kuuluu tämän yksityiselämän piiriin ja että yksityisyyteen kuuluu oikeus elää yksityisesti, ilman epätoivottua huomiota. EIT on myös katsonut kuvan paljastavan ihmisen persoonallisuuden tärkeimmät ominaisuudet, sillä ulkonäkö erottaa hänet muista. EIT:n mukaan oikeus kuvan suojaan edellyttää oikeutta määrätä kuvan käytöstä. Useimmissa tapauksissa se sisältää mahdollisuuden kieltää kuvan julkaisemisen, mutta siihen kuuluu myös yksilön oikeus vastustaa kuvansa tallentamista, säilyttämistä ja jäljentämistä.⁶⁵

56 Ks. myös *Z v. Suomi* (25.2.1997), jossa Suomi loukkasi tapon yrityksestä syytetyn henkilön puolison yksityiselämän suojaa, kun tuomioistuin oli paljastanut rikosasiaa koskevassa tuomiossa hänen nimensä sekä HIV-positiivisuutensa. Myös tuomion salassapidolle määrätty 10 vuoden aika liian lyhyenä määräaikana loukkasi yksityiselämän suojaa.

57 Suomen perustuslain osalta HE 309/1993 vp, s. 52–53 ja KM 1992:3, s. 292; EIT:n ratkaisukäytännön osalta esim. *Niemietz v. Saksa* (16.12.1992) ja *von Hannover v. Saksa No. 2* (suuri jaosto, 7.2.2012).

58 Esim. *Amann v. Sveitsi* (suuri jaosto, 16.2.2000) ja *Volker und Markus Schecke ja Eifert* (C-92/09 ja C-93/09).

59 *Couderc ja Hachette Filipacchi Associés v. Ranska* (suuri jaosto, 10.11.2015).

60 *Von Hannover v. Saksa No. 2* (suuri jaosto, 7.2.2012); *Niemietz v. Saksa* (16.12.1992); *Tarkemmin ks. Korpisaari 2017*, s. 39–50.

61 *López Ribalda ja muut v. Espanja* (suuri jaosto, 17.10.2019) ja kohdassa 88 mainitut tapaukset.

62 *Korpisaari 2017*, s. 39.

63 *Chauvy ja muut v. Ranska* (29.6.2004); *White v. Ruotsi* (19.9.2006); *Fürst-Pfeifer v. Itävalta* (17.3.2016).

64 *Radio France ja muut v. Ranska* (30.3.2004); *A v. Norja* (9.4.2009).

65 *López Ribalda ja muut v. Espanja* (suuri jaosto, 17.10.2019) ja *Hájovský v. Slovakia* (1.7.2021). Ks. myös *Peck v. Yhdistynyt Kuningaskunta* (28.1.2003), kohta 59.

Aivan vähäiset puuttumiset yksityiselämän suojaan eivät merkitse ihmisoikeuden loukkaamista. Henkilön yksityiselämää tai mainetta koskevan loukkauksen tulee täyttää tietty vakavuuden taso ja vaikeuttaa henkilön mahdollisuuksia nauttia oikeuttaan yksityiselämänsä kunnioitukseen, jotta kysymys voisi olla EIS 8 artiklan loukkauksesta. Artikla ei myöskään suojaa sellaista maineen menetystä vastaan, joka on henkilön oman teon, kuten esimerkiksi rikoksen tekemisen, ennakoitava seuraus.⁶⁶

EIT on 7.2.2012 suuren jaoston ratkaisemissa tapauksissa *von Hannover v. Saksa No. 2* ja *Axel Springer AG v. Saksa* määritellyt kriteerit, joita se soveltaa sananvapauden ja yksityiselämän suojan väliseen punnintaan. Ne ovat 1) koskeeko asia yleisesti merkittävää keskustelunaihetta, 2) uutisoinnin kohteena olevan henkilön asema, 3) uutisoinnin kohteen aikaisempi mediatoiminta ja tiedon aikaisempi mediajulkisuus, 4) onko tieto totta ja miten se on hankittu (esimerkiksi laillisin/laittomoin keinoin), 5) valokuva nauttii erityistä suojaa verrattuna tekstiin⁶⁷ ja 6) ovatko seuraamukset olleet oikeasuhtaisia. Vaikka kriteerit pysyvät samoina, niiden soveltaminen eri tapauksissa on toisinaan epäjohdonmukaista ja vaikeasti ennustettavaa, mikä näkyy myös eri mieltä olleiden tuomareiden lausunnoissa.⁶⁸ Asiain-tilan ymmärtäminen edellyttää laajaan tapausjoukkoon perehtymistä ja ns. tulkintaka- saumien hahmottamista. Siltikin ratkaisukäytäntö on joissakin tapauksissa hyvin vaikeasti ennustettavissa.

2.3.1.2 Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytäntöä

Tähän on koottu eräitä selvityksen teeman kannalta keskeisiä EIT:n kuvaamista ja kuvan käyttämistä koskevia ratkaisuja.

66 Esimerkiksi suuren jaoston ratkaisemat *Axel Springer AG v. Saksa* (7.2.2012) ja *Medžlis Islamske Zajednice Brčko ja muut v. Bosnia ja Hertsegovina* (27.6.2017). Ensimmäistä kertaa periaate lienee lausuttu ratkaisussa *Sidabras ja Džiautas v. Liettua* (27.7.2004).

67 Videotallenne luonnollisesti nauttii vielä suurempaa suojaa kuin kuva.

68 Kritiikistä ja kriteerien soveltamisesta tarkemmin *Korpisaari* 2017, s. 39–49; Ks. eri mieltä olevien tuomarien lausunnot suuren jaoston ratkaisemissa tapauksissa *Lindon ja muut v. Ranska* (suuri jaosto, 22.10.2007), *Stoll v. Sveitsi* (suuri jaosto, 10.12.2007) sekä tapauksessa *Barata Monteiro da Costa Nogueira ja Patrício Pereira v. Portugali* (11.1.2011). Tapauksessa *Flux v. Moldova No. 6* (29.7.2008) eri mieltä ollut tuomari lausui, että "this judgment of the Court has thrown the protection of freedom of expression as far back as it possibly could, making it 'a sad day for freedom of expression'". Tapauksessa *Fürst-Pfeifer v. Itävalta* (17.3.2016) eri mieltä olevat jäsenet puolestaan katsoivat, että sananvapauden ja yksityiselämän suojan lähtökohtainen samanarvoisuus oli "kuollut kirjain", ja että enemmistö oli yksipuolisesti jättänyt huomioimatta yksityisyyden suojan puolesta puhuvat seikat. Vähemmistön mielestä tuomion lopputulos oli valitettava – yksipuolinen, epätasapainoinen ja väärä. Sanotut kannanotot osoittavat, ettei ratkaisukäytäntö aina ole yhdenmukainen.

EIT katsoi tuoreessa ratkaisussaan *Dupate v. Latvia* (19.11.2020) Latvian valtion loukanneen hakijan yksityiselämää, kun hänen kannettaan yksityiselämän loukkauksesta ei ollut hyväksytty. Hakijan puoliso oli poliittisen puolueen johtaja ja kansallisen julkisuuden henkilöihin keskittyneen lehden mainoskasvo. Hakija itse oli juristi ja häntä oli kuvattu salaa hänen poistuessaan synnytyslaitokselta toisen lapsensa syntymän jälkeen. Kuvat oli julkaistu saman lehden kannessa, jota hänen puolisonsa oli mainostanut. EIT painotti jälleen sananvapauden merkitystä, mutta korosti myös tarvetta tasapainottaa sananvapauden ja yksityiselämän suoja. Vaikka lapsen syntymällä sinänsä ei ollut kovin suurta poliittista merkitystä, se saattoi kuulua yleisesti merkittävän keskustelun alaan, ja tunnetun poliitikon puoliso saattoi varautua siihen, että hänet mainitaan heidän yhteisen lapsensa äitinä. Julkaistu artikkeli kuitenkin ylitti sen, mitä kohtuudella voitiin odottaa. Kansalliset tuomioistuimet eivät olleet tehneet riittävää eroa sen suhteen, kerrottiinko hakijan ja hänen puolisonsa lapsen syntymästä vai julkaistiinko salaa otettuja valokuvia, joissa hakija kuvattiin yksityisellä hetkellä – poistumassa sairaalasta lapsen synnytyksen jälkeen. Valittajan ja hänen kumppaninsa aikaisemmat tai myöhemmät esiintymiset tiedotusvälineissä, joihin oli saattanut liittyä vähemmän puuttumista heidän yksityiselämänsä suojaan, eivät olleet muuttaneet synnytystä julkiseksi tapahtumaksi eivätkä ne oikeuttaneet hakijan yksityisyyden loukkaamista. Lisäksi, vaikka kuvat eivät olleet olleet nöyryyttäviä, artikkeli oli ollut ”valokuvajuttu” (*photo story*), jossa tekstillä oli ollut toissijainen merkitys. Kuvat oli otettu salaa tilanteessa, jota hakija ei ollut voinut välttää, ja häntä oli seurattu kotiin saakka. Kansalliset tuomioistuimet eivät olleet ottaneet huomioon näiden seikkojen merkitystä, ja vaikka ne olivat tehneet jonkinlaista punnintaa sananvapauden ja yksityiselämän suojan välillä, ne eivät sitä tehdessään olleet riittävästi ottaneet huomioon EIT:n ratkaisukäytäntöä.⁶⁹

Tapaus on selvityksen aiheen kannalta sikäli merkittävä, että myöskään sairastunut tai sosiaalihuollon tuen tai toimenpiteiden tarpeessa oleva ihminen ei voi välttyä asioimasta terveyskeskuksessa, sairaalassa tai sosiaalihuollon asiointipisteessä. Erona selvityksen kohteeseen on se, että kuvat oli julkaistu näyttävästi eikä ratkaisussa otettu kantaa pelkkään kuvaamiseen ilman julkaisemista.

Joissakin tilanteissa jutun aiheen merkityksellisyys on oikeuttanut myös viihdetarkoitusta palvelevien lisäyksityiskohtien julkaisemisen. EIT on tässä suhteessa katsonut, että riittävää

⁶⁹ Latvian tuli maksaa korvaukseksi loukkauksesta 7 000 euroa; Katso tapauksesta myös Vouvonikosin blogikirjoitus (2021).

on, että artikkelilla osallistutaan yleisesti merkittävään keskusteluun, vaikka kaikki artikkeleissa julkaistut tiedot ja kuvat eivät tätä itsessään olisi.⁷⁰

Myöhemmässä ratkaisussaan *Hájovský v. Slovakia* (1.7.2021) EIT puolestaan piti hakijasta salaa otettujen valokuvien julkaisemista lehdessä yksityiselämää loukkaavana, vaikka lehtiartikkeli koski sinällään merkittävää keskustelunaihetta, kohdunvuokrausta. Miespuolinen hakija oli etsinyt anonyymilla lehti-ilmoituksella henkilöä, joka synnyttäisi hänelle lapsen. Journalisti oli vastannut lehti-ilmoitukseen esiintyen mahdollisena kohdun vuokraajana ja salaa nauhoittanut ja kuvannut keskustelun. Hakijan henkilöllisyys oli ilman suostumusta paljastettu juuri ennen artikkelin julkaisemista myös aihetta koskevassa televisiodokumentissa. Valituksen kohteena oleva lehtiartikkeli oli paljastanut kansallisessa lainsäädännössä olevan epäkohdan. Se oli myös esittänyt hakijan negatiivisessa sävyssä ja ilmaisut joitakin hänen yksityiselämänsä yksityiskohtia. Tapauksen olosuhteissa tämä ei kuitenkaan vielä perustanut yksityiselämän suojan loukkausta, vaan syynä loukkaukseen oli se, että kuvat oli otettu salaa ja julkaistu näyttävästi, eikä hakijalla – joka oli niin sanotusti tavallinen ihminen eikä julkisuuden henkilö – ollut ollut syytä olettaa kuviensa päätyvän julkisuuteen. Kansalliset tuomioistuimet eivät olleet riittävästi punninneet hakijan aieman toiminnan merkitystä, kuvien ja tietojen hankkimistapaa tai sitä, mitä lisäarvoa yleisesti merkittävään keskusteluun toi se, että hakijan kuvat julkaistiin sumentamattomina, jolloin hän oli niistä tunnistettavissa. EIT siis päätyi yksityiselämän suojan osalta erilaisiin lopputuloksiin tekstin ja kuvan osalta: artikkelin julkaiseminen oli perusteltua sen yleisen merkityksen vuoksi, mutta kuvien julkaiseminen loukkasi hakijan yksityiselämää. Ratkaisu olisi voinut olla toinen, jos hakijan kasvot olisi peitetty tai sumennettu – vaikkakin ihminen voidaan toki ainakin joidenkin toimesta tunnistaa myös vaatetuksen, vartalon muotojen, tapahtumapaikan ja muiden seikkojen perusteella

Vanhemmassa – ja tämän selvityksen aihepiirin kannalta tärkeässä – tapauksessa *Reklos ja Davourlis v. Kreikka* (15.1.2009) pidettiin yksityiselämän loukkauksena yksityisen synnytysklinikan steriilillä osastolla (jonne vain lääkäreillä ja hoitajilla oli pääsy) ilman vanhempien suostumusta tapahtunutta vastasyntyneen lapsen valokuvaamista ja negatiivien säätämistä. Loukkauksen katsottiin tapahtuneen huolimatta siitä, että kuvia ei sinällään ollut julkaistu missään, eikä niitä ollut ollut tarkoituskaan julkaista. Kuvat oli ottanut sairaalassa toimiva ammattivalokuvaaja, ja niissä näkyivät päivän ikäisen vauvan kasvot. Sairaala oli informoinut asiakkaita siitä, että valokuvauspalveluita oli tarjolla. Synnytyssairaala

70 Couderc ja Hachette Filipacchi Associés v. Ranska (suuri jaosto, 10.11.2015). Tiedot liittyivät Monacon tulevan hallitsijan eli julkisuuden henkilön ja vallankäyttäjän aviottoman lapsen paljastumiseen ja perimysjärjestystä koskevaan yleisesti merkittävään keskusteluun. Artikkelin yhteydessä oli julkaistu myös tulevan hallitsijan yksityiselämän piiriin kuuluvia yksityiskohtia ja häntä koskeva valokuva. Artikkelin tietoja tai kuvaa ei ollut hankittu laittomasti.

ei ollut reagoinut vanhempien väitteeseen yksityisyyden loukkauksesta, eikä valokuvaaja ollut antanut heille valokuvien negatiiveja. Kansallinen oikeus oli hylännyt yksityisyyden ja persoonallisuus oikeuden loukkausta koskeneen vaatimuksen, koska päivän ikäinen vauva ei kyennyt havaitsemaan persoonallisuus oikeuksiensa loukkausta.

EIT totesi (kohta 35), että valtion oli turvattava kansalaisia myös toisten yksityisyyden taholta tulevilta yksityisyyden suojan loukkauksilta, ja että tämä velvoite soveltui myös henkilön valokuvien väärinkäyttöön. Tässä tapauksessa kuvattu vauva ei tietoisesti tai vahingossakaan asettanut itseään tilanteeseen, jossa häntä todennäköisesti valokuvataisiin, vaan päinvastoin, kuvat oli otettu paikassa, johon pääsivät vain lääkärit ja hoitajat. Mitään muuta kuin lapsen kasvoja ei ollut valokuvattu – toisin sanoen lapsi oli valokuvien ainoa kohde. EIT totesi (kohta 40), että henkilön kuva oli yksi hänen persoonallisuutensa tärkeimmistä ominaisuuksista, koska se paljasti henkilön ainutlaatuiset ominaisuudet ja erotti hänet muista. Oikeus oman kuvan suojaan oli siis yksi henkilökohtaisen kehityksen olennaisista tekijöistä ja edellytti oikeutta valvoa oman kuvansa käyttämistä. Vaikka useimmissa tapauksissa tähän sisältyi mahdollisuus kieltäytyä kuvansa julkaisemisesta, oikeus kattoi myös yksilön oikeuden vastustaa toisen henkilön toimesta tapahtuvaa kuvansa tallentamista, säilyttämistä ja jäljentämistä. Koska henkilön kuva oli yksi hänen persoonallisuutensa piirteistä, sen tehokas suojaaminen edellytti sekä periaatteessa että tapauksen olosuhteissa kuvattavan suostumusta silloin, kun kuva otettiin eikä vain silloin, jos kuva julkaistaan. Muussa tapauksessa persoonallisuuden olennainen ominaisuus säilyisi kolmannen osapuolen käsissä, eikä asianomainen henkilö voisi valvoa kuvan myöhempää käyttöä. Tapauksessa ei myöskään ollut pääasiana se, millaisia kuvat olivat – ne eivät olleet alentavia tai yleisesti persoonallisuus oikeutta loukkaavia – vaan se, että valokuvaaja piti ne ilman kuvattavan tai hänen vanhempiansa suostumusta. Vauvan kuva oli jäänyt valokuvaajalle tunnistettavassa muodossa ja siten mahdollistanut myöhemmän käytön kuvattun tai hänen vanhempiansa tahdon vastaisesti.⁷¹

71 Tuomion kohta 42: "In addition, the Court finds that it is not insignificant that the photographer was able to keep the negatives of the offending photographs, in spite of the express request of the applicants, who exercised parental authority, that the negatives be delivered up to them. Admittedly, the photographs simply showed a face-on portrait of the baby and did not show the applicants' son in a state that could be regarded as degrading, or in general as capable of infringing his personality rights. However, the key issue in the present case is not the nature, harmless or otherwise, of the applicants' son's representation on the offending photographs, but the fact that the photographer kept them without the applicants' consent. The baby's image was thus retained in the hands of the photographer in an identifiable form with the possibility of subsequent use against the wishes of the person concerned and/or his parents (see, *mutatis mutandis*, P.G. and J.H. v. the United Kingdom, no. 44787/98, § 57, ECHR 2001IX)." EIT tuomitsi perheelle korvaukseksi yksityiselämän loukkaamisesta aiheutuneesta aineettomasta vahingosta 8 000 euroa.

Selvityksen kontekstissa tapauksesta voitaneen vetää se johtopäätös, että jo sairaalassa potilaana olevan ihmisen kuvaaminen ja kuvan tallentaminen muodostaa tietyn asteisen puuttumisen ihmisen yksityiselämän suojaan.

Lopuksi on syytä mainita vielä huippumalli Naomi Campbellin valokuvan julkaisemista koskeva EIT:n tuomio *MGN Limited v. Yhdistynyt Kuningaskunta*, (18.1.2011, ään. 6–1). Tapauksessa sanomalehti oli kertonut, että maailmanluokan supermalli Campbell kävi päihdeongelmallisille tarkoitetuissa anonyymeissa kokouksissa päästäkseen irti alkoholi- ja huumeriippuvuudestaan ja että hänet oli viety sairaalaan vatsan tyhjennystä varten. Campbellin mukaan hänellä ei ollut huumeongelmia ja vatsan tyhjennys oli johonkin vain allergisesta reaktiosta. Artikkelin yhteydessä julkaistiin kadulta otettu valokuva, jossa Campbell oli saapumassa päihdeongelmallisille suunnattuun anonyymiin ryhmäkokoukseen.

Lehden julkaisijayhtiö valitti EIT:een sananvapauden loukkauksesta, kun se oli tuomittu maksamaan Campbellille kuvan julkaisemisesta vahingonkorvausta sekä korvaamaan vastapuolen huomattavat oikeudenkäyntikulut. EIT totesi, että valokuvien julkaiseminen juorulehdissä tapahtui yleensä jatkuvan ahdistelun ilmapiirissä, mikä saattoi herättää yksityisyyden törkeän loukkauksen tai jopa vainoamisen tunteita. Harkintamarginaali huomioon ottaen EIT katsoi, ettei se voinut ilman painavia syitä tulla toiseen tulokseen kuin Yhdistyneen kuningaskunnan ylähuoneen (*House of Lords*) enemmistö, joka oli katsonut, että kuvien julkaiseminen oli vaarantanut Campbellin vieroitushoidon ja aiheuttanut hänelle huomattavaa henkistä kärsimystä. Lisätietojen julkaiseminen ei ollut ollut tarpeen jutun uskottavuuden varmistamiseksi, eikä yleisöllä ollut ollut mitään pakottavaa tarvetta saada tietoa näistä seikoista. Julkinen intressi oli tyydytetty jo sillä, että huumeriippuvuudesta ja hoidosta oli julkaistu perustiedot. Näissä oloissa EIT katsoi, ettei EIS 10 artiklaa ollut rikottu kuvien julkaisemisesta tuomitun vahingonkorvauksen perusteella. Tulospalkkioon perustuvat 500 000 punnaksi sovitut (alkuperäinen tuomittu määrä 850 000 puntaa) oikeuskulut sen sijaan loukkasivat julkaisijan sananvapautta suhteettoman suuruutensa vuoksi.

Vähemmistöön jäänyt tuomariston jäsen lausui, että Campbell oli tunnettu huippumalli ja erittäin kuuluisa julkisuuden henkilö, joka oli valheellisesti kiistänyt käyttäneensä huumeita ja pyrkinyt hankkimaan itselleen taloudellista hyötyä väärää imagoa ylläpitämällä. EIT:n enemmistö oli pannut paljon painoa kansallisen tuomioistuimen suorittamalle harkinnalle. Vähemmistön mielestä tämä lähestymistapa oli kuitenkin vastoin sitä ankaraa tarkastelua, jota EIT yleensä oli sananvapausjutuissa harjoittanut punnitessaan yksityiselämän suojaa ja sananvapautta.

Tapauksessa *Rothe v. Itävalta* (4.12.2012)⁷² EIT katsoi, että yksityiselämän suoja ei estänyt julkaisemasta katolisen papin kotona salaa otettuja kuvia, joiden julkaisemisen yhteydessä kerrottiin hänen homoseksuaalisesta suhteestaan samaan uskontokuntaan kuuluvan henkilön kanssa. Kuvat oli otettu papin kotona joulua juhlistaessa, eikä niitä ollut tarkoitettu julkaista eikä suostumusta niiden julkaisemiseen ollut annettu. Kuvat olivat löytyneet lapsipornoa koskevan esitutkinnan yhteydessä, eikä asiassa ollut saatu selville, miten ne olivat päätyneet lehteen julkaistaviksi. Toisessa kuvassa pappi aikoi syleillä erästä henkilöä, ja toisessa kuvassa samat henkilöt olivat antamassa toisilleen ranskalaista suudelmaa. Pappi ei ollut ollut julkisuuden henkilö eikä hänen ulkonäkönsä ollut tunnettu ennen kuvan julkaisemista. Kyseisenä aikana tiedotusvälineissä oli käsitelty tuon seurakunnan toimintaan liittyviä tapahtumia – esimerkiksi sitä, kuinka kirkollisen leirin johtajat olivat olleet seksisuhteessa leirille osallistuneiden henkilöiden kanssa samalla, kun kirkko virallisesti kielsi tällaiset suhteet. Kuvan pappi oli johtanut erästä tällaista leiriä. EIT:n mukaan yksityiselämää ei ollut loukattu asiasta uutisoitaessa, koska asia oli yhteiskunnallisesti merkittävä. Katolinen kirkko oli näet tuominnut homoseksuaaliset suhteet, ja sittemmin oli paljastunut, että tällaisia suhteita oli esimerkiksi pappisseminaareissa niiden ohjaajien ja alaisten välillä. Kuvan käyttämisen osalta EIT viittasi siihen, että valittaja olisi voinut vaatia korvauksia kuvansa käyttämisestä tekijänoikeuslain perusteella, mutta ei ollut sitä tehnyt, vaan oli vaatinut korvausta vain medialainsäädännön ja kunnian suojan perusteella.

Tapauksessa *Sciacca v. Italia* (11.1.2005) EIT katsoi, että kiristyksistä, petoksesta ja väärnöksistä epäillyn (ja sittemmin 1 vuoden 10 kuukauden vankeusrangaistukseen ja oheissakkoon tuomitun) henkilön yksityiselämää oli loukattu, kun hänen esitutkintapöytäkirjaan liitetty valokuvansa oli annettu lehdistölle syyttäjän- ja poliisiviranomaisten järjestämässä lehdistötilaisuudessa eikä tällaisesta puuttumisesta ollut säädetty laissa. Rikosten selvittämiseen sinänsä liittyi julkista intressiä, koska kysymyksessä oli yksityiskoulun toiminnassa tapahtuneiksi epäillyt väärinkäytökset.

Tapauksessa *Gourguénidzé v. Georgia* (17.10.2006) EIT katsoi tunnetun kirjailijan käsikirjoituksen kaupittelijan yksityiselämää loukatun, kun tämän valokuva oli julkaistu lehtiartikkelissa, jossa häntä syytettiin käsikirjoituksen varastajaksi, kun hänen valokuvansa julkaiseminen ei ollut antanut mitään lisäinformaatiota sinänsä merkittävän asian käsittelemiseen, vaan sen tarkoituksena oli ainoastaan ollut luonnehtia valittajan persoonaa.

EIT on ottanut kantaa myös videokuvaamiseen. Tapauksessa *Vukota-Bojić v. Sveitsi* (18.10.2016) EIT katsoi julkisoikeudellisena toimijana pidetyn vakuutusyhtiön loukanneen hakijan yksityiselämää, kun se oli hakijan työkyvyttömyyseläkettä koskevassa riita-asiassa

⁷² Samaa tapahtumavyöhykettä liittyivät myös *Küchl v. Itävalta* (4.12.2012) ja *Verlagsgruppe News GmbH ja Bobi v. Itävalta* (4.12.2012).

palkannut yksityisetsivän kuvaamaan hakijan toimintaa hänen toimintakykynsä arvioimiseksi. Hakija oli aiemmin kieltäytynyt perusteellisesta lääketieteellisestä arvioinnista. Vaikka tarkkailu ja kuvaaminen oli tapahtunut julkisilla paikoilla, se oli puuttunut hakijan yksityiselämään, koska etsivät olivat keränneet ja säilyttäneet hakijaa koskevia tietoja systemaattisesti ja käyttäneet sitä tiettyyn tarkoitukseen. Lisäksi tällaisesta julkisen tahon toimesta tapahtuvasta valvonnasta ei ollut säädetty EIS 8 artiklan edellyttämin tavoin lailla, koska laki oli tältä osin niin puutteellinen. Laissa ei säädetty muun muassa siitä, milloin ja miten pitkään valvontaa voitiin harjoittaa, tai miten näin saatuja tietoja tuli säilyttää ja ketkä saattoivat tarkastella niitä.

EIT on ottanut kantaa myös työpaikalla tapahtuvaan videovalvontaan. Tuoreessa suuren jaoston ratkaisemassa tapauksessa *López Ribalda ja muut v. Espanja* (17.10.2019) se katsoi, että kaupan kassatyöntekijöiden videovalvonta oli tapahtuneiden väärinkäytösten ja varkauksien selvittämiseksi oikeutettua. Sen avulla oli selvinnyt, että työntekijät olivat varastaneet ja auttaneet asiakkaita varastamaan työnantajan omaisuutta. Kansalliset tuomioistuimet olivat huolellisesti punninneet varkaudesta epäiltyjen kassatyöntekijöiden sekä työnantajan oikeuksia, ja valvonnalle oli perusteet tapahtuneiden vakavien väärinkäytösten selvittämiseksi. Sen sijaan työpaikan videovalvonta ei ollut sallittua tapauksessa *Antovic ja Mircovic v. Montenegro* (28.11.2017), jossa yliopiston opetustilanteita ja tiloja oli ryhdytty videovalvomaan dekaanin ohjeiden mukaisesti. Tallenteiden säilytysajaksi oli ilmoitettu 12 kuukautta ja videovalvonnan syyksi ihmisten ja omaisuuden turvaaminen sekä opetuksen valvominen. Opetustilojen valvonnasta ei ollut säädetty laissa, eikä asiassa ollut esitetty näyttöä turvallisuuden tai omaisuuden vaarantumisesta. Työntekijöiden yksityiselämän suoja oli näin ollen loukattu.⁷³

Selvityksen kohteen kannalta oikeus yksityiselämän suojan kunnioittamiseen on vielä nimenomaisesti mainittu asiakaslain 4 §:n 1 momentissa, jonka 2. virkkeen mukaan "[a]siakasta on kohdeltava siten, ettei hänen ihmisarvoaan loukata sekä että hänen vakaumustaan ja yksityisyyttään kunnioitetaan". Lisäksi saman pykälän 2 momentin mukaan "[s]osiaalihuoltoa toteutettaessa on otettava huomioon asiakkaan toivomukset, mielipide, etu ja yksilölliset tarpeet sekä hänen äidinkiensä ja kulttuuritaustansa". Asiakas saattaa esimerkiksi yksityiselämänsä suojaan vedoten toivoa, että häntä ei valokuvata hänen asioidessaan sosiaalihuoltoa tarjoavassa paikassa. Vastaavasti potilaslain 3 §:n 2 momentin mukaan potilaan hoito on "järjestettävä ja häntä on kohdeltava siten, ettei hänen ihmisarvoaan loukata sekä että hänen vakaumustaan ja hänen yksityisyyttään kunnioitetaan".

73 Työntekijöille tuomittiin 1000 euron korvaus aineettomasta vahingosta.

PL 10 §:ssä turvattuun yksityiselämään kuuluu myös kotirauhan suoja. Kotirauha merkitsee sekä fyysistä turvallisuutta että suojaa ulkopuoliselta häiriöltä ja tarkkailulta.⁷⁴ Yksityiselämän suojan perusteella suojaa oikeudettomalta tarkkailulta voidaan antaa myös muutoin kuin kotirauhan piirissä.

2.3.2 Henkilötietojen suoja

Yksityiselämän suojaan kuuluu lisäksi osittain myös henkilötietojen suoja. Euroopan unionin perusoikeuskirjassa (2000/C 364/01, POK) tosin on omat artiklansa yksityis- ja perhe-elämän suojalle (7 artikla) ja henkilötietojen suojalle (8 artikla). Henkilötietojen suoja ei kuulukaan kokonaisuudessaan yksityiselämän suojan piiriin, koska henkilötietoina suojataan myös muita kuin henkilön yksityiselämän piiriin lukeutuvia tietoja.⁷⁵

Henkilötietoja suojataan EU:n yleisellä tietosuojasetuksella, joka tuli sovellettavaksi 25.5.2018. Sitä täydentävä tietosuojalaki tuli voimaan 1.1.2019. Tietosuojasetuksen tarkoituksena on vahvistaa tietosuojaa ja parantaa henkilötietoihin liittyvää itsemääräämisoikeutta. Samalla pyritään luomaan yhtenäinen eurooppalainen tietosuojakehys, joka helpottaa digitaalisten palveluiden rajat ylittävää tarjontaa.⁷⁶ Yhtenäisen digitaalisen markkinan luomista auttaa se, että kyseessä on asetus, joka on jäsenmaissa suoraan sovellettavaa oikeutta.⁷⁷ Harmonisointitavoitteesta huolimatta tietosuojasetus antaa kuitenkin jonkin verran kansallista liikkumavaraa.⁷⁸

Henkilötietoja ovat TSA 4 artiklan 1 kohdan mukaan kaikki tunnistettuun tai tunnistettavissa olevaan luonnolliseen henkilöön liittyvät tiedot.⁷⁹ Tunnistettavissa olevana pidetään luonnollista henkilöä, joka voidaan suoraan tai epäsuorasti tunnistaa erityisesti tunnistetietojen, kuten nimen, henkilötunnuksen, sijaintitiedon, verkkotunnistetietojen taikka yhden tai useamman hänelle tunnusomaisen fyysisen, fysiologisen, geneettisen,

74 HE 19/2013 vp, s. 26.

75 Tarkemmin Korpisaari – Pitkänen – Warmo-Lehtinen 2018, s. 13–15.

76 TSA:n johdanto-osan 7 kohta.

77 Ks. De Hert – Papakonstantinou 2016, s. 182.

78 Oikeusministeriön Mietintöjä ja lausuntoja 35/2017: EU:n yleisen tietosuojasetuksen täytäntöönpanotyöryhmän (TATTI) mietintö. Ns. liikkumavarataulukko löytyy mietinnön sivuilta 48–67.

79 Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2016/679, annettu 27 päivänä huhtikuuta 2016, luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta (yleinen tietosuojasetus).

psykkisen, taloudellisen, kulttuurillisen tai sosiaalisen tekijän perusteella.⁸⁰ TSA:n johdannon 26 kappaleen mukaan tunnistettavuutta arvioitaessa ”olisi otettava huomioon kaikki keinot, joita joko rekisterinpitäjä tai muu henkilö voi kohtuullisen todennäköisesti käyttää mainitun luonnollisen henkilön tunnistamiseen suoraan tai välillisesti, kuten kyseisen henkilön erottaminen muista. Jotta voidaan varmistaa, voidaanko keinoja kohtuullisen todennäköisesti käyttää luonnollisen henkilön tunnistamiseen, olisi otettava huomioon kaikki objektiiviset tekijät, kuten tunnistamisesta aiheutuvat kulut ja tunnistamiseen tarvittava aika sekä käsittelyajankohtana käytettävissä oleva teknologia ja tekninen kehitys”. Henkilötiedon käsitteen laajuutta osoittaa, että esimerkiksi *Breyer*-tapauksessa EUT katsoi, että dynaaminen IP-osoite, jonka verkkomediapalvelujen tarjoaja tallensi henkilön käydessä tämän palveluntarjoajan internetsivustolla, oli tähän palveluntarjoajaan nähden henkilötieto, jos palveluntarjoajalla oli käytettävissään oikeudelliset keinot, joiden avulla se saattoi tunnistaa kyseisen henkilön sellaisten lisätietojen avulla, jotka olivat tämän henkilön internetyhteyden tarjoajan käytettävissä.⁸¹ Henkilötietojen ei myöskään tarvitse olla todenperäisiä tai varmennettuja, vaan kyse voi olla myös virheellisestä tiedosta. Tämä ilmenee esimerkiksi rekisteröidyn tarkastusoikeutta ja virheellisten, puutteellisten tai vanhentuneiden tietojen oikaisemista ja täydentämistä koskevista säännöksistä (TSA 15 ja 16 artiklat).

Valokuva on henkilötieto, kun henkilö on kuvasta tunnistettavissa joko yksinomaan kuvan tai mahdollisten lisätietojen perusteella. Edellytyksenä ei ole se, että tunnistamiseen riittävät lisätiedot olisivat jo sellaisinaan käsillä, vaan kyse on henkilötiedosta myös silloin, kun tunnistamiseen tarvittavia lisätietoja pystytään hankkimaan. Koska ihminen on yleensä valokuvasta tunnistettavissa, valokuvattaessa ihmisiä on syytä lähteä siitä, että kysymyksessä on henkilötieto.⁸²

Valokuvien säilyttäminen esimerkiksi matkapuhelimessa, pilvipalvelussa tai tietokoneella on puolestaan TSA 2(1) artiklassa tarkoitettua henkilötietojen automaattista käsittelyä, johon lähtökohtaisesti sovelletaan tietosuojasetusta ja -lakia. TSA 2(2) artiklan c

80 Henkilötiedon käsitteestä tarkemmin Korpisaari – Pitkänen – Warma-Lehtinen 2018, s. 49–61.

81 *Breyer* (C-582/14), kappale kohta 49; Tapauksesta Korpisaari – Pitkänen – Warma-Lehtinen 2018, s. 58–59; Henkilötiedon käsitteestä ks. tietosuojatyöryhmän lausunnot WP 136 ja WP 216; Henkilötiedon käsitettä tulkittaessa voidaan hyödyntää myös tietosuojadirektiivin aikaista oikeuskäytäntöä ja -kirjallisuutta, koska henkilötiedon käsite ei tietosuojauudistuksessa juurikaan muuttunut. Tästä Esim. EU:n julkisasiamies Kokottin 20.7.2017 päivätty ratkaisuehdotus tapaukseen *Nowak* (C-434/16), kohta 3.

82 Tunnistettavuuden syntymistä osoittaa hyvin myös tietosuojalautakunnan 1.2.2010 antama päätös 1/2010, jossa lautakunta katsoi, että ajoneuvojen rekisterinumeroina tuli pitää henkilötietolain tarkoittamina henkilötietoina sillä perusteella, että tieto ajoneuvon omistajasta oli sen rekisterinumeron perusteella hankittavissa yhdellä puhelinsoitolla Fonectan, Eniron tai Elisan palvelunumerosta sekä Trafinit-internetsivuilta.

alakohdan mukaan asetusta ei kuitenkaan sovelleta henkilötietojen käsittelyyn, jonka luonnollinen henkilö suorittaa yksinomaan henkilökohtaisessa tai kotitalouttaan koskevassa toiminnassa. Näin ollen yksityisen henkilön toimesta tapahtuva toisen henkilön valokuvaaminen ja valokuvien säilyttäminen ei kuulu tietosuojalainsäädännön piiriin, jos tämä tapahtuu vain yksityistä käyttöä varten.⁸³ TSA:n johdannon 18 kohdan mukaan henkilökohtainen käyttö ”ei ole sidoksissa mihinkään ammatilliseen tai kaupalliseen toimintaan”. Henkilökohtaisia tarkoituksia eivät siten ole elinkeinon tai ammatin harjoittamista varten tapahtuvat tietojen käsittelytoimet.

EUT:n ratkaisemassa *Ryneš*-tapauksessa⁸⁴ yksinomaan henkilökohtaisesta tai kotitaloutta koskevasta toiminnasta ei ollut kysymys silloin, kun henkilö oli kohtaamansa ilkeiden tekijöiden kiinni saamiseksi asentanut kotitalonsa räystäään alle valvontakameran ja tallentanut kuvaa kotitalonsa sisäänkäynnistä, yleisestä tiestä ja vastapäisen talon sisäänkäynnistä. EUT katsoi, että kun videovalvonta ulottui osittain julkiseen tilaan ja kohdistui siten tietoja käsittelevän tahon yksityisen piirin ulkopuolelle, sitä ei voitu pitää kotitalouspoikkeuksen piirissä olevana yksinomaan ”henkilökohtaisena tai kotitaloutta koskevana” toimintana. Henkilötietodirektiivin (95/46/EY) 7 artiklan f alakohdan, 11 artiklan 2 kohdan sekä 13 artiklan 1 kohdan d ja g alakohdan nojalla voidaan kuitenkin ottaa huomioon rekisterinpitäjän oikeutetut intressit, joita ovat muun muassa rekisterinpitäjän ja hänen perheensä omaisuuden, terveyden ja hengen suojeleminen. Näin ollen siitä, että kysymyksessä ei ollut yksityinen käyttö, ei voinut päätellä suoraan sitä, että henkilötietojen käsittely olisi ollut laitonta.⁸⁵

Euroopan tietosuojaneuvosto on henkilötietojen käsittelyä videolaitteilla koskevassa ohjeessaan (3/2019) todennut, että yksityishenkilön tiloissa käytettävät videolaitteet voivat kuulua kotitalouksia koskevan poikkeuksen piiriin. ”Tämä riippuu useista tekijöistä, jotka on kaikki otettava huomioon johtopäätöksen tekemiseksi. Edellä mainittujen unionin tuomioistuimen päätöksissä [*Lindqvist* ja *Ryneš*] määritettyjen seikkojen lisäksi kotona videovalvontaa käyttävän on mietittävä: onko hänellä jonkinlaista henkilökohtaista

83 Yksityiseen käyttöön esimerkiksi tallennustilaa tarjoavan yrityksen toimintaan toki sovelletaan tietosuoja-asetusta ja -lakia.

84 *Ryneš* (C-212/13).

85 Videokuva tallennettiin jatkuvasti tallentavalle laitteelle, jonka täytyttyä olemassa olleen tallenteen päälle tehtiin uusi tallenne. Tallennuslaitteessa ei ollut monitoria, joten kuvaa ei voinut tarkastella reaaliajassa. Vain kameran asentaneella talon asukkaalla oli välitön pääsy järjestelmään ja sen tietoihin. Perusteena kameran käyttämiselle oli hänen ja hänen perheensä omaisuuden, terveyden ja hengen suojeleminen. Kameran asentaja ja hänen perheensä olivat olleet useiden vuosien ajan tuntemattomaksi jääneen henkilön hyökkäysten kohteena. Kamerajärjestelmän ansiosta kaksi henkilöä saatiin kiinni ilkeiden teosta epäiltynä. Tapaus eteni tuomioistuimen harkittavaksi, kun toinen ilkevallasta epäillyistä henkilöistä pyysi valvontajärjestelmän laillisuuden tarkistamista.

suhdetta rekisteröityyn, viittaako videovalvonnan laajuus tai tiheys jonkinlaiseen ammatimaiseen toimintaan hänen puoleltaan ja vaikuttaako valvonta mahdollisesti haitallisesti rekisteröityihin. Minkään yksittäisen edellä mainitun tekijän käsillä olo ei välttämättä tarkoita, että käsittely ei kuulu kotitalouksia koskevan poikkeuksen soveltamisalaan, vaan sen määrittämiseksi on tehtävä kokonaisarvio.”⁸⁶

Alun perin tietosuojasetuksen soveltamisalan ulkopuolelle jäävä yksityinen henkilötietojen käsittely voi tulla tietosuojasetuksen soveltamisalan piiriin myös silloin, kun tiedot julkaistaan tai luovutetaan laajempaan käyttöön. EYT on katsonut vuonna 2003 Götan hovioikeuden ennakkoratkaisupyyntöön antamassaan *Lindqvist*-tuomiossa⁸⁷, että yksityisen henkilön kotisivuilla tapahtunut viittaaminen tiettyihin henkilöihin joko nimen tai puhelinnumeron avulla taikka tietojen antaminen heidän työsuhteestaan ja harrastuksistaan oli silloin voimassa olleen henkilötietodirektiivin 3 artiklan 1 kohdassa tarkoitettua kokonaan tai osittain automatisoitua henkilötietojen käsittelyä, johon silloista henkilötietodirektiiviä tuli soveltaa.⁸⁸ *Lindqvist*-tapauksen perusteella valokuvien julkaiseminen kaikille avoimesti internetissä ei kuulu kotitalouspoikkeuksen piiriin. Tapauksen jälkeen säädetyn TSA:n johdannon 18 kohdassa kuitenkin mainitaan, että henkilökohtaista tai kotitaloutta koskevaa toimintaa voi olla kirjeenvaihdon ja osoitteiston ylläpitämisen lisäksi myös ”sosiaalinen verkostoituminen ja verkkotoiminta, joita harjoitetaan tällaisen henkilökohtaisen tai kotitaloutta koskevan toiminnan yhteydessä”. Näin ollen saattaisi olla niin, että jonkinlaiselle rajatulle joukolla sosiaalisessa mediassa jaettu kuva voi vielä kuulua yksityiseksi katsottavan toiminnan piiriin. Toisaalta tällaista kuvaa jaettaessa tulee aina muistaa, että joku voi kopioida kuvan ja levittää sitä edelleen, joten tätä poikkeusta tuskin voi sen tarkoitus huomioon ottaen tulkita kovin laajasti.

Toisaalta, vaikkei asetusta sovellettaisiikaan kaikkiin sosiaalisessa mediassa jaettuihin tietoihin, kuvan kohde saa suojaa esimerkiksi yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä koskevan rikoslain säännöksen (RL 24:8) avulla. Se voi tulla sovellettavaksi, jos yksityiselämän piiriin kuuluvia asioita paljastavan kuvan levittäminen on omiaan aiheuttamaan vahinkoa, kärsimystä tai halveksuntaa kuvan kohteelle. Samoin voidaan mahdollisesti soveltaa kunnianloukkaussäännöksiä (RL 24:9–10), jos esitetään vahingollinen ja valheellinen tieto tai vihjaus.

86 Euroopan tietosuojaneuvosto, Ohjeet 3/2019 henkilötietojen käsittelystä videolaitteilla, s. 8.

87 *Lindqvist* (C-101/01); Tapauksesta enemmän Korpisaari – Pitkänen – Warma-Lehtinen 2018, s. 41–44.

88 Ks. myös WP 163.

2.4 Sananvapaus

Sananvapautta turvaava PL 12 § kuuluu seuraavasti:

Jokaisella on sananvapaus. Sananvapauteen sisältyy oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä. Tarkempia säännöksiä sananvapauden käyttämisestä annetaan lailla. Lailta voidaan sääntää kuvaohjelmia koskevia lasten suojelemiseksi välttämättömiä rajoituksia.

Viranomaisen hallussa olevat asiakirjat ja muut tallenteet ovat julkisia, jollei niiden julkisuutta ole välttämättömien syiden vuoksi lailla erikseen rajoitettu. Jokaisella on oikeus saada tieto julkisesta asiakirjasta ja tallenteesta.

Sananvapaus on turvattu myös Yhdistyneiden kansakuntien 1966 valmistuneessa ja Suomen 1976 ratifioimassa (SopS 8/1976) kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen eli KP-sopimuksen 19 artiklassa sekä 1953 voimaan tullessa Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen (SopS 18-19/1990) 10 artiklassa, johon Suomi tuli sopimusosapuoleksi 10.5.1990.⁸⁹ Molempien sananvapautta koskevien artikloiden loppuosissa on annettu mahdollisuus sopimuksissa mainituin perustein rajoittaa sananvapautta kansallisella lainsäädännöllä muiden tärkeiden tavoitteiden saavuttamiseksi.

Sananvapaus perus- tai ihmisoikeutena ei ole sidottu tietynlaiseen viestinnän menetelmään, vaan sananvapaussäännöksen soveltamisala on välineneutraali.⁹⁰ Sen piiriin kuuluvat sekä sanalliset, kirjalliset että kuvalliset (kuvatut tai vaikkapa piirretyt tai maalatut) ilmaisut kuten myös esimerkiksi musiikki tai audiovisuaalinen ilmaisu.

Sananvapauteen kuuluu tiedon ilmaisemisen ja julkistamisen lisäksi yhtä lailla myös oikeus vastaanottaa tietoa. Samalla se pitää sisällään myös oikeuden hankkia tietoja niitä vastaanottamalla tai vaikkapa tallentamalla.

Sananvapauden ydintehtävänä on "taata kansanvaltaisen yhteiskunnan edellytyksenä oleva vapaa mielipiteen muodostaminen, avoin julkinen keskustelu, joukkotiedotuksen vapaa kehitys ja moniarvoisuus sekä mahdollisuus vallankäytön julkiseen kritiikkiin".⁹¹ Sananvapaus onkin yksi demokraattisen yhteiskunnan kulmakivistä ja edellytys niin

89 Sananvapaus turvataan myös YK:n 10.12.1948 hyväksymän ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen 19 artiklassa.

90 HE 309/1993 vp, s. 5–6.

91 HE 309/1993 vp, s. 56; KM 1992:3, s. 82–83.

yhteiskuntakehitykselle kuin jokaisen yksilön itsensä toteuttamiselle.⁹² Sen olemassaolo edistää totuutta, osallistumista ja hyvinvointia. Kuitenkin myös viihteelliset, tieteelliset, taiteelliset ja kaupallisetkin ilmaiset kuuluvat sananvapauden piiriin.⁹³ Sananvapaus myös edesauttaa muiden oikeuksien, kuten esimerkiksi kouluttautumisen ja kokoontumisvapauden toteutumista.

Sananvapaudella on demokratiaulottuvuuden lisäksi tärkeä rooli itseilmaisun ja persoonallisen kehityksen mahdollistajana sekä ihmisten välisen vuorovaikutuksen ja kanssakäymisen toteuttamisessa.⁹⁴ Lisäksi sananvapaus edistää yhteiskunnallista ja tieteellistä kehitystä.⁹⁵ Sananvapautteen kuuluva mahdollisuus hankkia ja käyttää tietoa auttaa ihmisiä muodostamaan mielipiteensä ja toimimaan tosiasiallisen tilanteen edellyttämällä tavalla. Sananvapaudella on myös viihteellinen merkitys, ja mainonta ja muu kaupallinen viestintä kuuluvat niin ikään sananvapauden piiriin.

Positiivisten ja merkityksettömien ilmaisujen lisäksi sananvapaus turvaa myös ilmaisia, jotka loukkaavat, shokeeraavat tai järkyttävät.⁹⁶ Sananvapautteen kuuluu lisäksi ainakin jossain määrin oikeus anonyymiin ilmaisuun.⁹⁷

Internetin ja älypuhelinien käytön lisääntyminen on tuonut sananvapauden hyödyntämiseen uusia ulottuvuuksia. Vuonna 2020 peräti 82 prosenttia 16–89-vuotiaista suomalaisista käytti internetiä monta kertaa päivässä. Yhteisöpalveluita oli edeltäneen 3 kuukauden

92 Esim. EIT:n ratkaisut *Handyside v. Yhdistynyt Kuningaskunta* (7.12.1976), *Barthold v. Saksa* (25.3.1985), *Lingens v. Itävalta* (8.7.1986), *Thoma v. Luxembourg* (29.3.2001), *Wirtschafts-Trend Zeitschriften-Verlags GmbH v. Itävalta* (14.11.2002), *Zana v. Turkki* (suuri jaosto, 25.11.1997), *von Hannover v. Saksa No. 2* (suuri jaosto, 7.2.2012), *Axel Springer AG v. Saksa* (suuri jaosto, 7.2.2012) ja *Gillberg v. Ruotsi* (suuri jaosto, 3.4.2012); Tästä myös Oster 2015, s. 13–20.

93 HE 309/1993 vp, s. 56 ja perustuslakivaliokunnan runsas käytäntö, josta esimerkkinä muun muassa perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä laiksi tietoyhteiskuntakaaren muuttamisesta 40/2017 vp, s. 4: ”Mainontaan ja markkinointiin voidaan kohdistaa pidemmälle meneviä rajoituksia kuin muuten olisi mahdollista. Toisaalta myös mainontaa ja markkinointia koskevan sääntelyn tulee täyttää perusoikeutta rajoittavalta lailta vaadittavat yleiset edellytykset.”

94 Ks. esim. *Lingens v. Itävalta* (8.7.1986), *Wirtschafts-Trend Zeitschriften-Verlagsgesellschaft GmbH v. Itävalta* (14.11.2002) ja *Thoma v. Luxembourg* (29.3.2001).

95 Rytter 2003, s. 186; Ks. myös Janis ym. 2000, s. 139.

96 Esimerkiksi *Hertel v. Sveitsi* (25.8.1998), *Stoll v. Sveitsi* (suuri jaosto, 10.12.2007), *Steel ja Morris v. Yhdistynyt Kuningaskunta* (15.12.2005) ja *Mouvement raélien suisse v. Sveitsi* (suuri jaosto, 13.7.2012).

97 Anonyymin ilmaisun oikeus on turvattu sananvapauslain 16 §:ssä.

aikana seurannut 69 prosenttia tästä ikäryhmästä.⁹⁸ Sosiaalisen median uutis- ja videopalveluiden lisäksi internetissä pidetään yhteyttä ystäviin, sukulaisiin ja harrastusryhmiin sekä toisaalta hoidetaan myös liike- ja ammattitoimintaa. Verkkosivuista suosituin on Google ja toiseksi suosituin on YouTube.⁹⁹

EIT on ratkaisukäytännössään tunnistanut internetin merkityksen ja katsonut, että siitä on tullut ihmisten pääasiallinen keino hyödyntää sananvapautta. Internetin merkitystä lisää helppo pääsy ja sen kyky tallentaa ja välittää valtava määrä tietoja.¹⁰⁰ EIT:n käytäntö tuntee kuitenkin myös internetviestinnän haittapuolek. Tapauksessa *Editorial Board of Pravoye Delo ja Shtekel v. Ukraina* (5.5.2011) se totesi, että internetviestintä eroaa perinteisestä printtivistä etenkä siinä, mitä tulee sen kykyyn varastoida ja välittää tietoja, mikä samalla muodostaa ihmisoikeuksille ja erityisesti yksityiselämän suojalle lehdistöä suuremman riskin. Tämä herättää kysymyksen, arvioidaanko verkossa toteutuvaa sananvapautta eri tavalla tai erilaisin kriteerein kuin perinteistä journalistista sananvapautta. Vaikka hyväksyttäisiin ajatus siitä, että oikeudet ovat samat huolimatta siitä, käytetäänkö niitä "online" vai "offline", liittyy verkossa tapahtuvaan sananvapauden käyttöön kuitenkin erityispiirteitä.¹⁰¹

Sananvapautteen kuuluu myös PL 12 §:n 2 momentissa ilmaistu julkisuusperiaate. Sen tarkoituksena on parantaa kansalaisten mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan sekä valvoa vallankäyttöä ja viranomaisten toimintaa.¹⁰² Julkisuutta pidetäänkin yhtenä demokraattisen yhteiskunnan edellytyksenä.¹⁰³ Julkisuusperiaate varmistaa myös oikeusvarmuuden ja oikeusturvan sekä avoimen ja hyvän hallinnon toteutumista.¹⁰⁴ Viran-

98 Suomen virallinen tilasto (SVT), Väestön tieto- ja viestintätekniikan käyttö [verkkajulkaisu]. ISSN=2341-8699. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu 18.10.2021]. Saatavilla: <<http://www.stat.fi/til/sutivi/index.html>>. Facebook, jota seurasi 58 prosenttia 16–89-vuotiaista, oli yleisimmin käytetty yhteisöpalvelu vuonna 2020. Seuraavina tulivat WhatsApp ja Instagram 50 %:n ja 39 %:n osuuksilla. Covid-19-pandemiatilanne lisäsi yhteisöpalveluiden käyttämistä 8 % edellisestä vuodesta ja kasvu oli erityisen suurta vanhempien ihmisten ikäryhmässä.

99 Ibid.; Ks. myös Pönkä – Innowise 2021.

100 Ahmet Yıldırım v. Turkki (18.12.2012); Cengiz ja muut v. Turkki (1.12.2015); Delfi v. Viro (suuri jaosto, 16.6.2015).

101 Tätä kysymystä on tarkasteltu monipuolisesti teoksessa Susi (toim.) 2019.

102 Kansainvälisesti katsoen asiakirjojen julkisuus ei monissakaan maissa tai instituutioissa ole yhtä laajaa kuin Suomessa. Tästä ks. esim. Tiilikka 2013, Curtin – Leino-Sandberg 2016 ja Wrigley – Wyatt 2019.

103 Talus 2019, s. 109: "Transparency is the prerequisite for a well-functioning democracy."

104 HE 309/1993 vp; Silloisen PL 10 §:n perustelut; Julkisuuslain 3 §:n mukaan julkisuuslaissa "säädettyjen tiedonsaantioikeuksien ja viranomaisten velvollisuuksien tarkoituksena on toteuttaa avoimuutta viranomaisten toiminnassa sekä antaa yksilöille ja yhteisöille mahdollisuus valvoa julkisen vallan ja julkisten varojen käyttöä, muodostaa vapaasti mielipiteensä sekä vaikuttaa julkisen vallan käyttöön ja valvoa oikeuksiaan ja etujaan"; Julkisuuden tehtävistä ks. myös Mäenpää 2020, s. 11–13.

omaisten hallussa olevalla ja tuottamalla tiedolla on myös taloudellista arvoa, ja tavoitteena on, että sitä voitaisiin jalostaa ja taloudellisesti hyödyntää aiempaa tehokkaammin myös yksityisten tahojen toimesta.¹⁰⁵

Julkisuusperiaatetta konkretisoidaan viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetulla lailla (621/1999, julkisuuslaki, JulkL). Sen 1 §:n 1 momentin mukaan viranomaisten asiakirjat ovat julkisia, jollei julkisuuslaissa tai muussa laissa erikseen toisin säädetä. JulkL 9 §:n 1 momentin mukaan "[j]okaisella on oikeus saada tieto viranomaisen asiakirjasta, joka on julkinen". Tiedon käyttötarkoituksella ei ole merkitystä julkisuusperiaatteen toteuttamisessa.¹⁰⁶ Asiakirjojen julkisuuteen on säädetty poikkeuksia JulkL 24 §:ssä sekä lukuisissa erityislaeissa.

Koska sananvapaus ei ole absoluuttinen oikeus, sitä voidaan rajoittaa lain säännöksillä. Sananvapautta rajoitetaan esimerkiksi rikoslain kriminalisoinneilla,¹⁰⁷ kuluttajansuojalain (38/1978, KSL) markkinointia koskevilla säännöksillä¹⁰⁸, tupakkalain (549/2016) 68 §:n markkinointikiellolla ja 71 §:n esilläpitokiellolla, alkoholilain (1102/2017) 50 §:n markkinointia koskevilla rajoituksilla sekä kuvaohjelmalain (710/2011) luokittelua ja ikärajoja koskevilla säännöksillä.¹⁰⁹ Myös esimerkiksi tekijänoikeuslaki (404/1961) rajoittaa sananvapautta.¹¹⁰

105 Mäenpää 2020, s. 13.

106 Mäenpää 2020, s. 20: "Koska viranomaistoiminnan julkisuus on myös perusoikeus, viranomaiselta saadun tiedon käyttötarkoituksella ei yleensä edes voi olla vaikutusta julkisuusperiaatteen toteuttamisessa."

107 Esim. yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä ja kunnianloukkausta koskevat RL 24:8–10, kiihottamista kansanryhmää vastaan koskevat RL 11:10–10a sekä uskonrauhan rikkomista koskeva RL 17:10.

108 Hyvän tavan vastaista ja sopimatonta markkinointia, markkinoinnin tunnistettavuutta sekä sekaannusvaaraa koskevat KSL 2:1–6.

109 Ks. perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä kuvaohjelmalainsäädännön uudistamiseksi 52/2010 vp ja perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä laiksi kuvaohjelmien tarkastamisesta sekä eräksi siihen liittyviksi laeiksi 14/2000 vp; Ks. myös. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2020:27: Kuvaohjelmalain toimivuus ja uudistustarpeet, Selvitysraportti; Ks. myös Nieminen 2019.

110 Pihlajarinne 2012, s. 54. Kuten Pihlajarinne huomauttaa, tekijänoikeus nauttii perustuslaissa turvattua omaisuuden suojaa. Tämä voi johtaa ajattelutapaan, jossa tekijänoikeutta ei ajatella poikkeuksena sananvapautteen vaan ryhdytään pitämään sitä pääsääntönä ja tulkitaan poikkeuksia tekijänoikeuteen hyvin suppeasti.

2.5 Perus- ja ihmisoikeuksien rajoittamisen edellytykset

Perus- ja ihmisoikeuksia voidaan rajoittaa tietyin edellytyksin. Monien perusoikeuksien rajoitusedellytykset ovat pitkälti samanlaiset (mutta eivät identtiset) kuin EIS 8–10 artiklan ja POK 52.1 artiklan mukaiset rajoitusedellytykset. Rajoituksista on säädettävä lailla. Ihmisoikeussopimuksissa on mainittu sallitut rajoitusperusteet, joita ovat esimerkiksi kansallinen turvallisuus, alueellinen koskemattomuus tai yleinen turvallisuus, epäjärjestyksen tai rikollisuuden estäminen, terveyden tai moraalin suojaaminen taikka muiden henkilöiden maineen tai oikeuksien turvaaminen. Perusoikeuksien osalta vastaavia edellytyksiä ei ole säädetty lailla, mutta rajoitusten hyväksyttävyyksivaatimus johtaa aika lailla samaan lopputulokseen. Perusoikeuksia ei ole mahdollista rajoittaa enempää kuin Suomen kansainväliset ihmisoikeusvelvoitteet sallivat, jotta Suomen valtio ei syyllistyisi kansainvälisten velvoitteidensa rikkomiseen.¹¹¹

Eduskunnan perustuslakivaliokunta on mietinnössään 25/1994 vp johtanut perusoikeusjärjestelmän kokonaisuudesta ja oikeuksien luonteesta seuraavat yleiset perusoikeuden rajoittamista koskevat edellytykset: 1) lailla säätämisen vaatimus, 2) täsmällisyys- ja tarkkarajaisuusvaatimus, 3) hyväksyttävyyksivaatimus, 4) ydinalueen koskemattomuuden vaatimus, 5) suhteellisuusvaatimus, 6) oikeusturvavaatimus ja 7) ihmisoikeusvelvoitteiden noudattamisen vaatimus.¹¹² Yhden rajoitusperusteen tärkeys ei kompensoi muiden rajoitusedellytysten puuttumista, vaan kaikkien edellytysten tulee täytyä.¹¹³ Luettelo ei ole tyhjentävä, vaan myös muut seikat saattavat vaikuttaa perusoikeusrajoitusten sallittavuuteen.¹¹⁴

EIS 10 artikla edellyttää myös, että rajoitusten on oltava välttämättömiä demokraattisessa yhteiskunnassa. Välttämättömysharkintaan voi sisältyä monia elementtejä. Merkitystä on esimerkiksi sillä, rajoitetaanko sananvapautta jonkun muun ihmisoikeuden – kuten esimerkiksi yksityiselämän suojan – turvaamiseksi ja voitaisiinko tätä oikeutta turvata jollakin toisella, sananvapautta vähemmän rajoittavalla tavalla.

Sananvapautta on rajoitettu yksityiselämän suojaamiseksi esimerkiksi yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä (RL 24:8–8a) ja kunnianloukkausta (RL 24:9–10) koskevilla säännöksillä sekä vahingonkorvausvelvollisuutta koskevilla vahingonkorvauslain (412/1974,

111 HE 309/1993 vp, s. 40.

112 PeVM 25/1994 vp, s. 5.

113 Viljanen 2001, s. 101; Tuori 2003, s. 1052.

114 Viljanen 2011, s. 38. Viljanen viittaa kantansa tueksi perustuslakivaliokunnan mietintöön PeVM 25/1994 vp, s. 5: ”Näitä ovat esimerkiksi (...)”; Sananvapauden rajoitusperusteista Tiilikka 2007, s. 146–160.

VahL) säännöksillä. Vaikka punnintoja on tehty jo näitä säännöksiä säädettäessä,¹¹⁵ on myös niitä sovellettaessa arvioitava etenkin rajoittamisen välttämättömyyttä kyseisessä yksittäistapauksessa. Perusoikeuksien rajoitusedellytyksiin palataan tässä selvityksessä vielä kriminalisointiperiaatteiden yhteydessä kohdassa 4.3.1.

2.6 Oikeuksien väärinkäytön kieltö

Esimerkiksi sananvapauden käyttämisen osalta joudutaan joskus tekemään rajanvetoa perus- ja ihmisoikeutena turvautuneen oikeuden käyttämisen sekä tällaisen oikeuden väärinkäytön kiellon suhteen. Suomen perustuslaissa ei ole eksplisiittistä oikeuksien väärinkäytön kieltöä, mutta sellainen voidaan johtaa tulkinnalla.

Ensinnäkin jo perusoikeusjärjestelmän systemaattisesta luonteesta seuraa, ettei yhtä perusoikeutta voida käyttää perusteena toisen perusoikeuden mitätöimiseksi tai karkeaksi loukkaamiseksi.¹¹⁶ Oikeuksien väärinkäytön kiellon voidaan tulkita seuraavan myös PL 22 §:n mukaisesta perus- ja ihmisoikeuksien turvaamisvelvollisuudesta osana perustuslain ja kansainvälisten ihmisoikeussopimusten määrittämää oikeuksien järjestelmää. Korkein oikeus (KKO) otti kantaa oikeuksien väärinkäytön kieltöön tapauksessa KKO 2020:68 ja katsoi, että lain ja hyvien tapojen vastaisesti niin sanottuna vastarintaliikkeenä toimineen yhdistyksen toiminta ei nauttinut sananvapauden eikä yhdistymisvapauden suojaa. KKO:n mukaan ”vetoaminen yhdistymisvapauteen tai sananvapauteen parlamentaarisen demokratian alas ajamiseksi, kansallissosialistisen aatteen ajamiseksi taikka jonkin kansanryhmän solvaamisen tai panettelun oikeutukseksi [oli] ensiksi mainittujen oikeuksien väärinkäyttöä, koska tavoitteena [oli] kansanvaltaisten rakenteiden kumoaminen tai muiden

115 HE 184/1999 vp, s. 5. Yksityiselämää loukkaavaa tiedonlevittämistä ja kunnianloukkausta koskevaa sääntelyä uudistettaessa hallituksen esityksessä 184/1999 vp katsottiin perusoikeus uudistuksen edellyttävän tehokasta suojaa Suomen silloisen hallitusmuodon 8 §:ssä turvatuille oikeushyville, kuten yksityiselämälle ja kunnialle. Esityksessä viitattiin myöskin siihen, että yksityiselämää suojataan laajasti myös kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa ja niiden soveltamiskäytännössä; Henkilövahinkotoimikunnan mietinnössä 2001:11 (s. 95–96) katsottiin, että ottaen huomioon sananvapauden asema perusoikeutena oli ”välttämätöntä, että kunnian ja yksityiselämän loukkausten aiheuttaman kärsimyksen korvaamisen edellytyksistä säädetään laissa riittävän tarkkarajaisesti ja täsmällisesti” ja pidettiin sen vuoksi perusteltuna, että kunnian ja yksityiselämän loukkausten aiheuttaman kärsimysten korvattavuus kytketään ne aiheuttaneen teon rangaistavuuteen. Sananvapauden asema perusoikeutena on otettava huomioon myös harkittaessa näistä loukkauksista tuomittavan korvauksen määrää; Ks. myös PeVM 36/1998 vp, LaVM 6/2000 vp ja LaVM 1/2004 vp.

116 KM 1992:3, s. 382 ja 384; Ks. myös Länsineva 1998, s. 113, Länsineva 2002, s. 79, Viljanen 2001, s. 126–127, 149, Viljanen 2011, s. 154, Tuori 2001, s. 930, Pöyhönen 1998, s. 51–52 ja Scheinin 1998, s. 59–61.

perus- ja ihmisoikeuksien olennainen vähentäminen”. Näin ollen yhdistys voitiin määrätä lakkautettavaksi.¹¹⁷

Oikeuksien väärinkäyttö estyy käytännössä yleensä myös sen vuoksi, että valtaosa perusoikeuksista on turvattu myös ihmisoikeuksina ja EIS 17 artiklassa säädetään oikeuksien väärinkäytön kiellosta. Artiklan mukaan ihmisoikeussopimuksen ei saa tulkita suovan oikeutta ryhtyä sellaiseen toimintaan tai tehdä sellaista tekoa, jonka tarkoituksena on tehdä tyhjäksi jokin sopimuksessa tunnustettu oikeus tai vapaus tai rajoittaa niitä enemmän kuin ihmisoikeussopimuksessa on sallittu. POK 54 artikla sisältää nimenomaisen oikeuksien väärinkäytön kiellon.¹¹⁸ Näiden oikeuden väärinkäyttöä koskevien säännösten voitaneen katsoa ilmentävän yleistä oikeuksien väärinkäytön kiellon doktriinia.

Rajanveto EIS 17 ja 10(2) artiklan soveltamisen välillä voi joskus olla vaikeaa.¹¹⁹ Ihmisoikeuksien rajoittaminen 17 artiklan nojalla on poikkeuksellista, ja se edellyttää suoraa yhteyttä oikeuteen vetoamisen ja sopimuksenvastaisen tarkoituksensa välillä. Tästä on kysymys esimerkiksi silloin, kun sananvapauden tai yhdistymisvapauden vedotaan rotuvihan edistämiseksi.¹²⁰

Silloin kun EIT pitää ilmaisua niin vakavasti ihmisoikeussopimuksen arvojen vastaisena, että se jää oikeuksien väärinkäyttöä koskevan EIS 17 artiklan nojalla kokonaan ilman sananvapauden suojaa, ei EIS 10 artiklan edellyttämää sananvapauden rajoittamista

117 KKO:n mukaan yhdistyksen tavoitteet olivat ”perustuslaissa ja rikoslaissa säädettyjen kansanvaltaisen yhteiskunnan perusteiden ja näiden säännösten ilmentämien tausta-arvojen vastaisia” ja sen kirjoitukset olivat ”kohdistuneet eri kansanryhmiin tavalla, joka on kriminalisoitu kiihottamista kansanryhmää vastaan koskevassa tunnusmerkistössä ja sen toimintaan liittyvä väkivallan käyttö” oli ”lainvastaista”; Tapahtumista ja oikeuksien väärinkäytön kiellosta ks. myös Juha Lavapuron ja Tuomas Ojasen Perustuslakiblogissa 4.8.2016 julkaistu kirjoitus sekä Lavapuron (JL) kommentti 5.8.2016 [viitattu 22.9.2021]. Saatavilla: <<https://perustuslakiblogi.wordpress.com/2015/08/04/juha-lavapuro-tuomas-ojanen-vastarintaliikkeen-toimintaan-on-puututtava-suomen-ihmisoikeusvelvoitteet-edellyttavat-sita/#comments>>.

118 Ks. myös suojan tasoa koskeva 53 artikla.

119 Pellonpää ym. 2018, s. 1054.

120 Ibid., s. 1054–1055.

koskevaa punnintaa tarvitse edes tehdä.¹²¹ Oikeuksien väärinkäyttöä koskevan EIS 17 artiklan soveltaminen on usein liittynyt rasistiseen tai ksenofobiseen puheeseen¹²² eikä niinkään yksityiselämän suojan ja sananvapauden välisiin rajanvetoihin. Yksityiselämän suojan osalta kysymys on yleensä punninnasta sananvapauden ja sen sallittujen rajoitusperusteiden välillä sekä vastaavasti yksityiselämän suojan ja sen sallittujen rajoitusperusteiden välillä. Lähtökohtaisesti sananvapauden rajoittamista arvioidaan EIS 10 artiklan 2 kappaleessa sananvapauden rajoittamiselle asetettujen edellytysten mukaisesti. Jos ilmaissalla kuitenkin kiellettäisiin EIS:n perustavanlaatuiset arvot ja sananvapauden vetoaminen olisi vastoin 17 artiklan mukaista oikeuksien väärinkäytön kieltoa, toiminta ei nauttisi lainkaan EIS:n takaamaa suojaa. Yksityiselämän suojan osalta tällaisesta tilanteesta voisi olla kysymys muun muassa silloin, kun yksityisyyttä loukattaisiin erittäin syvästi ja vakavasti eikä paljastus liittyisi EIT:n yleisesti merkittävinä pitämiin asioihin tai vastaavaan aihepiiriin, jonka nojalla paljastukseen olisi legitimi peruste. Tämän tyyppinen asetelma voisi olla käsillä esimerkiksi silloin, jos henkilön kotiin asennettaisiin vahingoittamistarkoituksessa salaa tallentava videokamera, joka välittäisi ääntä ja kuvaa suoraan internetiin laajan ihmisjoukon katsottavaksi. Myös ns. kostopornon levittäminen saattaisi kuulua samaan kategoriaan. Tiedossani ei ole sananvapauden ja yksityiselämän suojan rajanvetoa koskevaa oikeustapausta, jossa EIT olisi katsonut sananvapauden olevan vastoin EIS 17 artiklan mukaista oikeuksien väärinkäytön kieltoa ja siksi katsonut yksityiselämän suojaa loukatun tekemättä minkäänlaista sananvapauspunnintaa.

121 Esimerkiksi *Seurot v. Ranska* (päätös, 8.5.2004), *Pavel Ivanov v. Venäjä* (päätös, 20.2.2007) ja vastaavasti *W.P. ja muut v. Puola* (päätös, 2.9.2004) yhdistymis- ja kokoontumisvapauden osalta, kun yhdistys, jonka perustaminen kiellettiin, oli antisemitistinen; *Cannie ja Voorhoof* ovat kutsuneet tätä ”giljotiiniefektiksi” ja katsoneet, että mitään ilmaisua ei tulisi kategorisesti sulkea pois EIS 10 artiklan suojapiiristä (ks. *Cannie – Voorhoof* 2011, s. 55, 58). Artikla kuuluu seuraavasti: ”Minkään tässä yleissopimuksessa ei saa tulkita suovan millenkään valtiolle, ryhmälle tai henkilölle oikeutta ryhtyä sellaiseen toimintaan tai tehdä sellaista tekoa, jonka tarkoituksena on tehdä tyhjäksi jokin tässä yleissopimuksessa tunnustettu oikeus tai vapaus tai rajoittaa niitä enemmän kuin tässä yleissopimuksessa on sallittu.”

122 Viljanen 2019, s. 229. Oikeuden väärinkäytön piiriin kuuluvia ilmaisuja ovat olleet esimerkiksi lausumat, joissa kiistetään holokausti tai esitetään juutalaiset pahuuden lähteinä Venäjällä, natsien toiminnan oikeuttaminen sekä kaikkien muslimien liittäminen julmaan terroristitekoon; Ks. *Lehideux ja Isorni v. Ranska* (suuri jaosto, 23.9.1998), *Pavel Ivanov v. Venäjä* (päätös, 20.2.2007), *Garaudy v. Ranska* (päätös, 24.6.2003), *Norwood v. Yhdistynyt Kuningaskunta* (päätös, 16.11.2004) ja *Witzsch v. Saksa* (päätös, 13.12.2005).

3 Kuvaaminen sananvapauden ja sitä rajoittavan säännösten nojalla

3.1 Kuvaaminen lähtökohtaisesti sallittua

Sananvapaus perusoikeutena on pääsääntö. Viestien ilmaiseminen ja vastaanottaminen on siten sallittua, jos sitä ei ole nimenomaan lailla tai muulla laillisella tavalla, kuten esimerkiksi pätevällä sopimuksella, kielletty.¹²³ Sananvapauden tarkempi laajuus määrittyy vasta sananvapautta perusoikeutena sääntelevän alemman asteisen lainsäädännön ja lakeja tulkitsevan oikeuskäytännön kautta. Vastaava piirre koskee sananvapautta myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen kontekstissa, jossa EIT:n ratkaisukäytännöllä on täsmennetty sananvapauden laajuutta ja rajanvetoa muihin oikeuksiin, kuten yksityiselämän ja maineen suojaan.

3.2 Journalismista ja journalistisen toiminnan mahdollisesta erityisasemasta

3.2.1 Voidaanko journalismia määritellä

Kuvaaminen ja muunlainen tiedonhankkiminen on sananvapauden nojalla lähtökohtaisesti sallittua, jollei sitä ole nimenomaisesti jollakin lain säännöksellä kielletty. Tietojen hankkimista rajoittavat esimerkiksi kotirauhan suoja sekä salakuuntelua ja -katselua koskevat säännökset.

Journalistien mahdollisia erityisoikeuksia arvioitaessa on ensin määriteltävä, mitä journalismilla tarkoitetaan. Aikaisemmin journalismia pidettiin ammattina, professiona,¹²⁴ ja journalismin käsite liitettiin media-yhtiöiden toiminnassa tapahtuvaan julkaisutoimintaan. Lisäksi journalisteja yhdistivät saman kaltaiset arvot, strategiat ja toimintatavat.¹²⁵

123 Yksityisen tahon omistaman kiinteistön tai rakennuksen haltija voi pääsääntöisesti asettaa sinne vapaaehtoisesti tuleville henkilöille käyttäytymistä tai toimintaa koskevia ehtoja, kuten esimerkiksi valokuvauskiellon. Tilanne on jossain määrin rinnasteinen yksityistä pysäköinnin valvontaa koskevaan tapaukseen KKO 2010:23.

124 Gant 2007; Ks. myös Gabriel 2011.

125 Deuze 2005, s. 442 ja 444–447; Ks. myös Deuze 2019, s. 1.

Journalistiseen toimintaan liitettiin myös ajatus toimimisesta eräänlaisena ”julkisena vah-
tikoirana” (*public watchdog*) sekä objektiivisuuden, autonomian, rutinoitujen toimintata-
pojen ja journalistisen etiikan vaatimukset.¹²⁶ Toisaalta journalismi voidaan nähdä myös
voiton tavoitteluun tähtäävänä liiketoimintana.¹²⁷ Internetin myötä julkaisemisesta on tul-
lut nopeampaa ja halvempaa kuin aikaisemmin, ja journalistien ohella myös muut ihmiset
voivat julkaista sisältöjä nopeasti ja maailmanlaajuisesti.¹²⁸ Journalismin ja muun julkaisu-
toiminnan väliset rajat ovatkin hämärtyneet, ja myös yleisö voi tuottaa sisältöä esimerkiksi
kommentoimalla ammattimaisesti tuotettuja sisältöjä tai tekemällä omia teksti- ja videob-
logeja sekä kuva- ja äänijulkaisuja (kuten esimerkiksi podcasteja).¹²⁹ Lisäksi sisältöä voi-
daan tuottaa ja kohdentaa tekoälyn toimesta ilman minkäänlaista ihmisen myötävaikutus-
ta.¹³⁰ Tämä kaikki herättää kysymyksiä: onko journalisteille perusteltua suoda erivapauksia
heidän käyttäessään sananvapautta, kun tämä perus- ja ihmisoikeus kuitenkin kuuluu kai-
kille ihmisille ja ihmisten tulisi olla yhdenvertaisia lain edessä? Kun esimerkiksi tietosuoja-
laissa säädetään niin kutsutusta journalistisesta poikkeuksesta, miten poikkeuksen suomia
erivapauksia voidaan perustella ihmisten tietosuojan turvaamisen kannalta, jos hyvin laaja
joukko ihmisiä tai toimintoja kuuluu sen piiriin?¹³¹

EUT on ottanut kantaa journalismin määrittelyyn Suomea koskeneessa *Satakunnan Mark-
kinapörssi* -tapauksessa,¹³² jossa yhtiö julkaisi suomalaisten verotietoja laajamittaisesti
ja luovutti julkaistut tiedot yritykselle, jolta henkilöt saattoivat kysyä niitä tekstivies-
tillä. EUT:n mukaan journalismin tarkoituksena on tietojen, mielipiteiden tai ajatusten

126 Ks. Deuze 2005, s. 446–450, joka tarjoaa yleiskatsauksen kyseiseen näkemykseen viit-
taamalla moniin eri lähteisiin; Journalismin käsitteestä journalistisessa kirjallisuudessa
kokoavasti Tiilikka 2011, s. 61–75. Journalismiin on usein liitetty ajatus faktapohjaisesta tie-
donvälityksestä, vaikka myös viihteelliset jutut voivat olla journalismia.

127 Väliverronen 2009, s. 13–14 lähteineen.

128 Gleason 2015, s. 375–376; Deuze 2019, s. 3.

129 Gleason 2015, s. 375–76; Ks. myös tuomari Wojtyczekin eri mieltä olevan jäsenen lau-
sunto EIT:n tapauksessa *Guseva v. Bulgaria* (17.2.2015): ”It is no exaggeration to say that
today we, the citizens of European States, are all journalists. We (at least many of us) dire-
ctly access different sources of information, collect or request information from public au-
thorities, impart information to other persons and publicly comment on matters of public
interest. We directly participate in public debate through various channels, mainly through
the Internet. We are all social watchdogs who oversee the action of the public authorities.
Democratic society is – inter alia – a community of social watchdogs. The old distinction
between journalists and other citizens is now obsolete. In this context, the case-law hitherto
on the functions of the press seems out of date in 2015 and should be adapted to the latest
social developments.”

130 Stray 2019, s. 1076–1079; Kehitys on tiedostettu myös tietosuojalakia käsittelevässä
hallituksen esityksessä HE 9/2018 vp, s. 47.

131 Ks. Oster 2016, s. 9; Hovlid 2019, s. 209–210 ja 211.

132 Satakunnan Markkinapörssi C-73/07.

ilmaiseminen yleisölle. Lisäksi tuomioistuin totesi, että journalismia määriteltäessä näitä toimintoja eivät harjoittaneet ainoastaan mediayritykset. Journalismi saattoi liittyä voiton tavoitteluun, eikä tiedonsiirtotavalla ollut merkitystä.¹³³ Samaan lopputulokseen päätyi myös EIT:n suuri jaosto samoja tapahtumia koskevassa ratkaisussaan *Satakunnan Markkinapörssi Oy ja Satamedia Oy v. Suomi* (27.6.2017). *Google Spain ja Google* -tapauksessa EUT puolestaan katsoi, että pelkkä hakukoneen ylläpitäminen ei ollut journalistiseen tarkoitukseen tapahtuvaa henkilötietojen käsittelyä.¹³⁴

Suomessa korkein hallinto-oikeus (KHO) katsoi samassa asiakokonaisuudessa antamassaan ratkaisussa KHO 2009:82, että kyse ei ollut henkilötietojen käsittelystä journalistista tarkoitusta varten, kun toimituksellisessa tarkoituksessa muodostettu 1,2 miljoonan suomalaisen verotietoja sisältänyt henkilörekisteri (niin sanottu raakadata) oli laajamittaisesti, lähes kokonaisuudessaan ja lähes sellaisenaan julkaistu erillisinä luetteloina. Verotietoja hyödyntäneiden yhtiöiden sananvapauden loukkausta koskeneen ihmisoikeusvalituksen johdosta EIT yhtyi KHO:n näkemykseen, jonka mukaan verotietojen julkaiseminen nyt kuvatuin tavoin ja laajuudessa ei tuonut lisäarvoa julkiselle keskustelulle eikä julkaiseminen ollut tapahtunut ”ainoastaan journalistista tarkoitusta varten”.¹³⁵ Lisäksi EIT totesi, että verotietoja koskevan raakadatan kerääminen, käsittely ja levittäminen vaikuttivat koko väestöön. Mediayhtiöiden olisi tullut ymmärtää, että massamääräinen datan kerääminen ja 1,2 miljoonan ihmisen – mikä tarkoitti kolmasosaa suomalaisista veronmaksajista – verotietojen levittäminen 10–20 kertaa suuremmassa laajuudessa kuin muut tiedotusvälineet, ei ollut tiedon levittämistä journalistisia tarkoituksia varten. Tiedot oli myös kerätty medialle epätavallisella tavalla poimimalla niitä verotoimistoista, kun näin laajoja tietomääriä ei ollut annettu yhtiölle journalistisen poikkeuksen perusteella ilman tarkempia lisäselvityksiä, joita yhtiö ei ollut halunnut antaa. Tällainen tiedon levittäminen saattoi tavallisten ihmisten verotiedot saataville sellaisella tavalla ja siinä laajuudessa, jota lainsäätäjät ei ollut tarkoittanut. Julkaisun laajuus ja tapa erosivat siitä, miten muut mediayhtiöt verotietoja

133 *ibid.*

134 EUT:n ratkaisu *Google Spain ja Google* (C-131/12).

135 Kumotun tietosuojadirektiivin 9 artiklan mukaan poikkeuksia oli säädettävä ”ainoastaan journalistisia tarkoituksia varten” tapahtuvasta henkilötietojen käsittelystä. TSA 85 artiklassa tuota ”ainoastaan”-sanaa ei enää ole. Komission yleistä tietosuoja-asetusta käsittelevässä ehdotuksessa tammikuussa 2012 mainittiin sana ”ainoastaan” (ehdotettu 80 artikla ja johdanto-osan 121 kohta). Parlamentin lainsäädäntöpäätöslauselmassa 12.3.2014 ei puolestaan mainittu journalismista mitään, vaan ehdotettu poikkeussäännös oli yleisempi. Seuraavassa ehdotuksessa (11.6.2015) mainittiin journalistinen poikkeus, mutta ”ainoastaan”-sana oli vain johdanto-osassa eikä ehdotetussa 80 artiklassa.

julkaisivat.¹³⁶ Tietosuojavaltuutettu on 27.10.2021 antamallaan ratkaisulla 9970/163/2019 (ei lainvoimainen) katsonut, että verotustietoja koskevien henkilötietojen käsittely Helsingin Sanomien ja Ilta-Sanomien niin kutsutuissa verkoneissa oli tapahtunut journalistisessa tarkoituksessa ja kuului ns. journalistisen poikkeuksen piiriin.

Journalistista poikkeusta arvioitiin myös EUT:n *Buivids*-tapauksessa,¹³⁷ jossa Buivids-niminen henkilö oli kuultavana ollessaan salaa tallentanut videolle poliisilaitoksella käymänsä keskustelun. Hän julkaisi videon internetissä videopalvelu YouTubeissa. Kansallinen poliisiviranomainen väitti hänen rikkoneen tietosuojalainsäädäntöä. EUT viittasi itsensä sekä EIT:n *Satakunnan Markkinapörssi* -tapauksessa toistamiin periaatteisiin. Se viittasi aikaisempaan käytäntöön, jonka mukaan journalistisia toimintoja olivat ”toiminnot, joiden tarkoituksena on tietojen, mielipiteiden tai ajatusten ilmaiseminen yleisölle millä tahansa tiedonsiirron välineellä”. Journalistisen poikkeuksen soveltaminen ei edellyttänyt sitä, että siihen nojautuva henkilö olisi toimittaja. Myöskään tiedon levittämisen tapa – ”olipa se siten perinteinen, kuten paperi tai radioaallot, tai sähköinen, kuten internet” – ei ollut ratkaiseva arvioitaessa menettelyn kuulumista journalistisen poikkeuksen alaan. Toisaalta kaikkien internetissä julkaistavien henkilötietojen ei silti voitu katsoa kuuluvan journalistisen toiminnan piiriin.¹³⁸

Vastaavaa arviointia voitaisiin joutua tekemään myös siinä tapauksessa, että terveyden- tai sairaanhoidon taikka sosiaalihuollon asiakas tallentaisi häntä hoitaneen henkilön tai hänen asiaansa hoitaneen virkailijan kanssa käymänsä keskustelun ja julkaisisi sen internetissä. Toimi ei verkossa julkaistuna kuuluisi yksityisen käytön poikkeuksen piiriin. Julkaisun tulkitseminen journalismiksi puolestaan vapauttaisi vain useista tietosuojalainsäädännön asettamista velvoitteista, ei sen sijaan esimerkiksi salakatselua tai yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä koskevien säännösten noudattamisesta. Näitä säännöksiä tarkastellaan lähemmin tämän selvityksen kohdassa 3.3.

136 Toinen yhtiö oli lähettänyt Veropörssi-lehdessä julkaistuja verotietoja yleisölle myös tekstiviestipalveluna vedoten siihen, että kyseessä oli tiedotusvälineissä jo julkaistu aineisto. Tämä ”porsaanreikä” poistettiin henkilötietolaista tämän oikeustapauksen jälkeen; Ks. myös tietosuojavaltuutetun päätös 3.3.2020 (Dnro 2225/452/2017), s. 6: ”On otettava huomioon, että kyseisissä ratkaisuissa on annettu merkittävä painoarvo sille, että verotustietojen julkaiseminen tietyllä tavalla ja tietyssä laajuudessa ei edistänyt yhteiskunnallisesti kiinnostavaa keskustelua pikemmin vaan pyrki yhteiskunnallisesta keskustelusta irrallaan tyydyttämään yksittäisten henkilöiden uteliaisuutta.”

137 *Buivids* (C-345/17).

138 *ibid.*, kohdat 55–58.

3.2.2 Journalistisen toiminnan erityissääntelystä

Lähtökohtaisesti journalistista toimintaa ei ole vapautettu muun lainsäädännön asettamista vaatimuksista. Esimerkiksi yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä ja kunnianloukkausta koskevia säännöksiä sovelletaan myös journalistisessa toiminnassa – toki EIS 10 artiklan edellyttämä sananvapauden rajoittamisen välttämättömyysharkinta huomioon ottaen.¹³⁹ Jos kysymys olisi esimerkiksi yleisesti merkittävästä tiedosta, jota ei voisi laillisin keinoin hankkia, vaan se täytyisi hankkia yllyttämällä virkamies salassapitorikokseen (salassapidettävän asiakirjan antamiseen tai sen sisältämien tietojen paljastamiseen), tiedon hankkimisen tärkeys ja laillisten keinojen puute voisi yksittäistapauksessa vaikuttaa rangaistuksen mittaamiseen rangaistusta lieventäen tai alentaen tai jopa siten, että journalisti jätettäisiin rangaistukseen tuomitsematta.¹⁴⁰ EIT:n ratkaisemassa tapauksessa *Guja v. Moldova* (suuri jaosto, 12.2.2008) todettiin sananvapauden loukkaus, kun syyttäjänviraston lehdistöpäällikkö oli erotettu työtehtävistään tämän vuodettua lehdistölle, että korkea-arvoinen poliitikko painosti syyttäjänvirastoa poliiseihin kohdistuvassa esitutkinnassa. Perusteina oli muun muassa se, että hän oli toiminut vilpittömässä mielessä paljastaakseen epäkohdan ja että muita ilmoituskanavia ei ollut. Yleinen intressi tiedon saamiseen ylitti informoinnista syyttäjänvirastolle aiheutuneen haitan, minkä lisäksi erottaminen oli ankarin mahdollinen sanktio.¹⁴¹

Tutkiva journalisti saattaa joskus joutua hankkimaan tiedot salakatselun avulla.¹⁴² EIS 10 artiklan edellyttämän sananvapauden rajoittamisen välttämättömyysharkinnan perusteella tiedon lainvastaista hankkimista tai paljastamista voidaan joissakin yleisesti merkittävissä asioissa pitää oikeutettuna, jos tietoa ei voi muutoin saada.¹⁴³ Lähtökohtaisesti journalisteilla ei kuitenkaan ole lain noudattamisen suhteen mitään erityisasemaa, joten ratkaisu on aina tapauskohtainen ja siihen vaikuttavat muun muassa asian tärkeys ja ajankohtauus, onko tiedon hankkimiseen laillisia tai vähemmän muiden oikeuksiin puuttuvia keinoja, onko juuri kysymyksessä olevankaltaisen lisätiedon hankkiminen tarpeellista asiasta

139 Ks. myös Frände – Wahlberg 2018, s. 413: ”Lehtikuvaajia koskevat luonnollisesti samat edellä kuvatut RL 24 luvun 6 §:n säännöt kuin muitakin kansalaisia.”

140 Yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä ja yllyttämisestä salassapitorikokseen ks. KKO 2009:3.

141 Sananvapausloukkaus todettiin myös jatkotapauksessa *Guja v. Moldova No. 2* (27.2.2018). Tapauksissa tosin ei ollut kyse rikosvastuusta vaan siviilioikeudellisesta toimesta; työtehtävistä erottamisesta.

142 Ks. esimerkiksi edellä selostettu *Hájovský v. Slovakia* (1.7.2021).

143 Ks. esim. ns. whistleblowing-tapaukset, joissa asian tuominen julkisuuteen on ollut oikeutettua asian merkityksen vuoksi ja koska muita epäkohdan parantamiseksi tehokkaita keinoja ei ole ollut: *Heinisch v. Saksa* (21.7.2011), *Guja v. Moldova* (suuri jaosto, 12.2.2008), *Matúz v. Unkari* (21.10.2014), *Guja v. Moldova No. 2* (27.2.2018) ja *Baka v. Unkari* (suuri jaosto, 23.6.2016).

uutisoimiseksi ja mitä muiden oikeuksia tietoja hankittaessa rajoitettu tai loukattu ja miten syvälle meneviä nämä puuttumiset ovat.

Poikkeuksena pääsääntöön, jonka mukaan journalistiselle toiminnalle ei ole taattu erityis-oikeuksia, on TSA 85 artiklaan perustuva TiSL 27 §, jonka perusteella journalistinen toiminta on melko laajalti vapautettu henkilötietoja suojaavan tietosuoja-asetuksen vaatimuksista. Tätä säännöstä käsitellään alla enemmän. Lisäksi aikaisemmin oli arvopaperimarkkinalain (746/2012, AML) 14 luvun 4 §:n 2 momentissa säännös, jolla rajoitettiin markkinoiden vääristämistä koskevan säännöksen soveltumista tahoihin, jotka ovat sitoutuneet journalistiseen itsesääntelyyn ja Journalistin ohjeisiin.¹⁴⁴ Mainittua nimenomaista rajoitussäännöstä ei kansallisessa lainsäädännössä enää ole, mutta arvopaperimarkkinalain esitöiden mukaan tällaisen ilmaisen rangaistavuutta ”arvioitaessa on otettava huomioon lehdistönvapautta ja ilmaisuvapautta muissa tiedotusvälineissä koskevat säännöt samoin kuin toimittajan ammattia koskevat säännöt, paitsi jos kyseiset tietoja ilmaisevat tai levittävät henkilöt tai heidän lähipiirinsä saavat suoraan tai välillisesti hyötyä tai voittoa kyseisten tietojen ilmaisemisesta tai levittämisestä taikka jos kyseisten tietojen ilmaisemisella tai levittämisellä pyritään johtamaan markkinoita harhaan rahoitusvälineiden tarjonnan, kysynnän tai hinnan suhteen”.¹⁴⁵ Ajatus on ilmaistu myös markkinoiden väärinkäyttöasetuksen 21 artiklassa, jonka mukaan eräissä tapauksissa ”on otettava huomioon lehdistönvapautta ja ilmaisuvapautta muissa tiedotusvälineissä koskevat säännöt samoin kuin toimittajan ammattia koskevat säännöt”.¹⁴⁶

144 AML 14:4.2: ”Mitä 3 §:n 2 momentin 4 kohdassa säädetään, ei sovelleta sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annetussa laissa (460/2003) tarkoitettuun yleisön saataville toimitetun viestin laatijaan, joka viestin laadinnassa on sitoutunut noudattamaan mainitussa laissa tarkoitettussa julkaisu- ja ohjelmatoiminnassa viestejä laativia henkilöitä ammatillisesti edustavan järjestön ammattikuntaa varten laatimia sääntöjä tai julkaisu- ja ohjelmatoiminnan harjoittajan laatimia sääntöjä, joiden vaikutukset vastaavat markkinoiden väärinkäyttödirektiivin ja Euroopan komission sen nojalla antamien säädösten vaikutuksia. Mainittua kohtaa sovelletaan kuitenkin, jos viestin laatija saa itselleen erityistä etua tai hyötyä tiedon julkaisemisesta tai levittämisestä.”

145 HE 65/2016 vp, s. 60. Esityksen mukaan myös rangaistussäännöksen hyötymistarkoitusta koskevalla tunnusmerkistökijällä varmistetaan osaltaan, että ”sääntely ei rajoita lehdistönvapautta eikä ilmaisuvapautta”. Ks. myös esityksen sivut 15–16, 46–47 ja 59.

146 Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) N:o 596/2014, annettu 16 päivänä huhtikuuta 2014, markkinoiden väärinkäytöstä (markkinoiden väärinkäyttöasetus) sekä Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2003/6/EY ja komission direktiivien 2003/124/EY, 2003/125/EY ja 2004/72/EY kumoamisesta.

Liikesalaisuusdirektiivissä¹⁴⁷ on journalismin asema otettu huomioon säätämällä sen 1 artiklan 2 kohdan a alakohdassa, että direktiivin säännökset eivät vaikuta Euroopan unionin perusoikeuskirjassa määrättyjen sananvapautta ja tiedonvälityksen vapautta koskevien oikeuksien käyttöön.¹⁴⁸ Liikesalaisuuslain (595/2018) 5 § kuuluu seuraavasti: ”Sen estämättä mitä 3 ja 4 §:ssä säädetään, liikesalaisuuden hankkiminen, käyttäminen tai ilmaiseminen ei ole oikeudetonta, jos liikesalaisuus on hankittu, sitä on käytetty tai se on ilmaistu yleisen edun suojaamista varten väärinkäytöksen tai laittoman toiminnan paljastamiseksi. Liikesalaisuuden hankkiminen, käyttäminen tai ilmaiseminen ei myöskään ole oikeudetonta, jos se ei ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä sananvapauden käyttämisenä.” Säännöksen molemmissa virkkeissä on mainittu toiminnan oikeudettomuuden arviointi.¹⁴⁹ Säännös ei suojaa pelkästään journalistista ilmaisua vaan myös muunlaista väärinkäytöksen tai laittoman toiminnan paljastamiseksi tapahtuvaa yleisen edun suojaamista koskevaa toimintaa. Säännöksen toisena virkkeenä on yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä ja kunnianloukkausta koskevien kriminalisointien rajoitussäännöksiä (RL 24:8.3 ja RL 24:9.4) muistuttava melko avoimesti muotoiltu virke, jonka mukaan liikesalaisuuden hankkiminen, käyttäminen tai ilmaiseminen ei ole oikeudetonta, jos se ei ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä sananvapauden käyttämisenä. Avoimen säännöksen etuna on se, että se mahdollistaa tapauskohtaisen harkinnan eikä etukäteen sulje pois tiettyjä toimintoja, joihin rajoituksen olisi ehkä perusteltua soveltua. Vastaavasti se ei myöskään tarjoa poikkeuksen suomaa etua tilanteisiin, joissa sille ei ole hyväksyttävää tarvetta.

147 Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2016/943, annettu 8 päivänä kesäkuuta 2016, julkistamattoman taitotiedon ja liiketoimintatiedon (liikesalaisuuksien) suojaamisesta laittomalta hankinnalta, käytöltä ja ilmaisemiselta.

148 Ks. myös direktiivin johdannon 19 kohta sekä HE 49/2018 vp, s. 38–39.

149 Oikeudettomuuden arvioinnista ks. myös rikoslain yritysvakoilua koskevan pykälän perustelut (HE 66/1988 vp, s. 84): ”Yrityssalaisuuden ilmaisemista voitaisiin tuskin kuitenkaan pitää oikeudettomana esimerkiksi silloin, jos joku ilmoittaa viranomaisille tai kertoo julkisuudessa tietyn tuotteen valmistukseen tai käyttöön liittyvistä olennaisista terveysvaaroista, siitä huolimatta, että tuotteen valmistaja, maahantuoja ja myyjä pitävät tietoa yrityssalaisuutena.” Yrityssalaisuuden väärinkäyttöä koskevan pykälän perusteluissa (HE 66/1988 vp, s. 87) todetaan, että ”[p]ykälän 2 kohdan mukaan yrityssalaisuuden väärinkäytöstä olisi kysymys myös siinä tapauksessa, että joku hankkiakseen itselleen tai toiselle taloudellista hyötyä ilmaisee tällaisen rikoslaissa rangaistavaksi säädetyllä teolla tietoon saadun yrityssalaisuuden oikeudettomasti. Tällainen ilmaiseminen tapahtuisi useimmiten yrityssalaisuutta koskevan tiedon jälleenmyyntinä jollekin kolmannelle. Tieto voitaisiin myös julkistaa taloudellisen hyödyn hankkimiseksi. Jos julkistaminen kuitenkin tapahtuisi puhtaasti journalistisessa tarkoituksessa, taloudellisesta hyötymisestä ei ehkä olisi kysymys. Mikäli julkistamiseen taas olisi peräti yleishyödyllisiä perusteita tai jopa humanitäärinen velvollisuus, ilmaiseminen ei olisi lainkaan oikeudetonta, kuten yritysvakoilua koskevan säännöksen perusteluissa edellä todettiin.”

Sananvapauden merkitystä korostetaan myös sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annetun lain (460/2003, sananvapauslaki) 1 §:n 2 momentissa, jonka mukaan kyseistä lakia ”sovellettaessa ei viestintään saa puuttua enempää kuin on välttämätöntä ottaen huomioon sananvapauden merkitys kansanvaltaisessa oikeusvaltiossa”. Mainittu momentti viittaa sanamuotonsa mukaan vain sananvapauslain soveltamiseen.¹⁵⁰ Vastaava periaate tulee kuitenkin ottaa huomioon myös tulkittaessa muita sananvapauden käyttämisestä koskevia normeja, koska mainittu periaate on johdettavissa perusoikeuksien rajoitusdellytyksistä ja perusoikeusmyönteisen laintulkinnan periaatteista sekä EIS 10(2) artiklan mukaisista sananvapauden rajoitusperusteista ja niiden tulkintakäytännöstä.

Tietosuoja-asetuksen journalistista poikkeusta koskeva 85 artikla kuuluu seuraavasti:

Käsittely ja sananvapaus ja tiedonvälityksen vapaus

1. Jäsenvaltioiden on lainsäädännöllä sovitettava yhteen tämän asetuksen mukainen oikeus henkilötietojen suojaan sekä oikeus sananvapauteen ja tiedonvälityksen vapauteen, mukaan lukien käsittely journalistisia tarkoituksia ja akateemisen, taiteellisen tai kirjallisen ilmaisun tarkoituksia varten.
2. Käsittelylle journalistisia tarkoituksia varten tai akateemisen, taiteellisen tai kirjallisen ilmaisun tarkoituksia varten jäsenvaltioiden on säädettävä vapautuksia tai poikkeuksia II luvun (periaatteet), III luvun (rekisteröidyn oikeudet), IV luvun (rekisterinpitäjä ja henkilötietojen käsittelijä), V luvun (henkilötietojen siirto kolmansiin maihin tai kansainvälisille järjestöille), VI luvun (riippumattomat valvontaviranomaiset), VII luvun (yhteistyö ja yhdenmukaisuus) ja IX luvun (tietojenkäsittelyyn liittyvät erityistilanteet) säännöksiin, jos ne ovat tarpeen henkilötietojen suojaan koskevan oikeuden yhteensovittamiseksi sananvapauden ja tiedonvälityksen vapauden kanssa.
3. Jäsenvaltioiden on ilmoitettava komissiolle 2 kohdan nojalla annetuista säännöksistä ja viipymättä kaikista niitä koskevista myöhemmistä muutoksista.

Säännös velvoittaa jäsenvaltioita säätämään sellaista lainsäädäntöä, jolla henkilötietojen suoja sekä sananvapaus ja tiedonvälityksen vapaus sovitetaan yhteen. Journalistisen poikkeuksen soveltaminen rajoittuu journalistiseen käsittelyyn, joten se ei sovellu

150 Sananvapauslaissa ei ole ns. aineellisia sananvapauden käyttämisestä koskevia säännöksiä eli siinä ei säädetä siitä, minkälainen ilmaisu on sallittua ja minkälainen ei. Sananvapauden sisällöllinen laajuus ilmenee muun muassa rikoslaista ja muusta lainsäädännöstä.

muun tyyppiseen mediayhtiöiden tai -toimijoiden toimesta tapahtuvaan henkilötietojen käsittelyyn, kuten esimerkiksi tilaajarekisterin, laskutustietojen ja markkinointirekisterin käyttämiseen.¹⁵¹

Artiklaa on täsmennetty TiSL 27 S:n säännöksellä:

Henkilötietojen käsittely journalistisen, akateemisen, taiteellisen tai kirjallisen ilmaisun tarkoituksia varten

Sananvapauden ja tiedonvälityksen vapauden turvaamiseksi henkilötietojen käsittelyyn ainoastaan journalistisia tarkoituksia varten tai akateemisen, taiteellisen tai kirjallisen ilmaisun tarkoituksia varten ei sovelleta tietosuoja-asetuksen 5 artiklan 1 kohdan c–e alakohtaa, 6 ja 7 artiklaa, 9 ja 10 artiklaa, 11 artiklan 2 kohtaa, 12–22 artiklaa, 30 artiklaa, 34 artiklan 1–3 kohtaa, 35 ja 36 artiklaa, 56 artiklaa, 58 artiklan 2 kohdan f alakohtaa, 60–63 artiklaa ja 65–67 artiklaa.

Tietosuoja-asetuksen 27 artiklaa ei sovelleta sellaiseen henkilötietojen käsittelyyn, joka liittyy sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annetussa laissa (460/2003) säädettyyn toimintaan. Tietosuoja-asetuksen 44–50 artiklaa ei sovelleta, jos soveltaminen loukkaisi oikeutta sananvapauteen tai tiedonvälityksen vapauteen.

Sananvapauden ja tiedonvälityksen vapauden turvaamiseksi henkilötietojen käsittelyyn ainoastaan journalistisia tarkoituksia varten tai akateemisen, taiteellisen tai kirjallisen ilmaisun tarkoituksia varten sovelletaan tietosuoja-asetuksen 5 artiklan 1 kohdan a ja b alakohtaa ja 2 kohtaa, 24–26 artiklaa, 31 artiklaa, 39 ja 40 artiklaa, 42 artiklaa, 57 ja 58 artiklaa, 64 artiklaa ja 70 artiklaa ainoastaan soveltuvin osin.

Tietosuojalain säännös on kaiken kaikkiaan monimutkainen. Tarkoituksena oli säilyttää aiempi oikeustila, jossa journalistiseen toimintaan sovellettiin lähinnä henkilötietojen suojaamisvelvoitetta ja viranomaisten näitä velvoitteita koskevia valtuuksia.¹⁵²

151 Council of Europe Committee on Media and Information Society and the Consultative Committee of Convention, Guidelines on safeguarding privacy in the media, s. 34; Ks. myös Ruotsin korkeimman oikeuden tapaus NJA 2001, s. 409: "Begränsningen till "uteslutande" journalistiska ändamål syftar i första hand på att klargöra att sådan personuppgiftsbehandling som sker inom massmedia och av journalister för annat än redaktionella ändamål faller utanför undantaget. Massmedias behandling av personuppgifter för exempelvis fakturering, direktreklam eller kartläggning av läsarprofiler faller således utanför undantaget (jfr rekommendationen 1/97). Något stöd för att uttrycket "uteslutande" därutöver också skulle tolkas så att det oberoende av att en publicering haft journalistiska ändamål skulle vara möjligt att med stöd av personuppgiftslagen bestraffa angrepp på annans goda namn och rykte kan inte anses föreligga."

152 HE 9/2018 vp, s. 48; Eräänlainen yleiskatsaus säännöksestä ks. Ollila 2019.

Perustuslakivaliokunnan mielestä TiSL 27 §:ään ehdotetut säännökset olivat osin tulkin-
nanvaraisia eikä tietosuojalakiehdotus täyttänyt täsmällisyyden ja tarkkarajaisuuden vaa-
timusta tai sitä edellytystä, että rajoitusten olennaisen sisällön tulee ilmetä laista.¹⁵³ Hal-
lintovaliokunnan mukaan ei ollut mahdollista tyhjentävästi yksilöidä sääntelytasolla eri-
laisia tilanteita, joissa asetuksen sääntelystä tulisi poiketa tässä tarkoitettujen oikeuksien
yhteen sovittamiseksi. Tämän vuoksi harkinnanvaraa jättävät ilmaisut, kuten ”ei sovelleta,
jos soveltaminen loukkaisi oikeutta sananvapautteen tai tiedonvälityksen vapautteen” ja joi-
denkin säännösten soveltaminen ”soveltuvin osin” oli perusteltua säilyttää.¹⁵⁴ Tätä perusrat-
kaisua voidaan pitää perusteltuna, kun otetaan huomioon esille tulevien tilanteiden moni-
nainen kirjo. Esimerkiksi nykyään on käynyt yhä vaikeammaksi tulkita, milloin kysymys on
tietosuoja-asetuksessa tai tietosuojalaissa tarkoitettusta journalistisesta tarkoituksesta.¹⁵⁵

EIT on ratkaisukäytännössään antanut journalisteille erityistä suojaa, mikä voidaan ottaa
huomioon myös kotimaisia säännöksiä tulkittaessa.¹⁵⁶ Tässä harkinnassa tapa, jolla tiedot
on saatu sekä niiden todenperäisyys ovat tärkeitä tekijöitä. Suojan edellytyksenä on, että
yleisesti merkittävästä asiasta uutisoidessaan journalisti on toiminut hyvässä uskossa, täs-
mällisten tosiasioiden pohjalta tarjotakseen luotettavaa ja tarkkaa tietoa journalistisen etii-
kan mukaisesti.¹⁵⁷ Tämän selvityksen aihepiirin kannalta tietosuojalainsäädännön journa-
listinen poikkeus mahdollistaa tavanomaista laajemman tiedonhankinnan, kun se tapah-
tuu journalistisessa tarkoituksessa. Tietosuojalainsäädännön poikkeussäännös vapauttaa
kuitenkin vain tietosuojalainsäädännön soveltamisesta. Siinä ei ole säädetty vapautusta
muun lainsäädännön, kuten esimerkiksi salakuuntelua ja salakatselua koskevien säännös-
ten taikka yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämistä ja kunnianloukkausta koskevien
säännösten noudattamisesta. Toisin sanoen toiminta, joka tietosuojalainsäädännön kan-
nalta on sallittua, ei kuitenkaan välttämättä ole sallittua jonkin muun lain kannalta.

153 Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä EU:n yleistä tietosuoja-ase-
tusta täydentäväksi lainsäädännöksi 14/2018 vp, s. 16–17.

154 Hallintovaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä EU:n yleistä tietosuoja-asetusta
täydentäväksi lainsäädännöksi 13/2018 vp, s. 10.

155 Ks. esim. EUT:n ratkaisut Google Spain ja Google (C-131/12), Satakunnan Markkina-
pörssi (C-73/07) ja Buivids (C-345/17), joista lisää tuonnempana; Journalistisen tarkoituksen
arvioinnista enemmän ks. Korpisaari 2022.

156 Median erityisistä oikeuksista ks. Oster 2015 ja Oster 2016 ja journalismin määrittelyn
vaikeudesta Tiilikka 2011 ja Korpisaari 2022. Ks. myös KKO 2018:51 ja KKO 2022:1.

157 Rothe v. Itävalta (4.12.2012), kohta 65, Axel Springer AG v. Saksa (suuri jaosto, 7.2.2012),
kohta 93; Fressoz ja Roire v. Ranska (suuri jaosto, 21.1.1999) kohta 54, Pedersen ja Baads-
gaard v. Tanska (suuri jaosto, 17.12.2004) kohta 78 ja Stoll v. Sveitsi (suuri jaosto, 10.12.2007),
kohta 103.

3.3 Salakuuntelu ja salakatselu

3.3.1 Salakuuntelu

Kuten edellä jo mainittiin, kuvaaminen on sallittua, jollei sitä ole nimenomaisesti kielletty. Keskeinen kuvaamista rajoittava säännös on rikoslain salakatselua koskeva säännös. Jos samalla tallennetaan ääntä, kyseeseen voi tulla myös salakuuntelu, joka on itsenäinen rikos ja voi tulla sovellettavaksi myös ilman kuvaamista.

Salakuuntelusta säädetään RL 24 luvun 5 §:ssä seuraavasti:

Joka oikeudettomasti teknisellä laitteella kuuntelee tai tallentaa

- 1) keskustelua, puhetta tai yksityiselämästä aiheutuvaa muuta ääntä, jota ei ole tarkoitettu hänen tietoonsa ja joka tapahtuu tai syntyy kotirauhan suojaamassa paikassa, taikka
- 2) muualla kuin kotirauhan suojaamassa paikassa salaa puhetta, jota ei ole tarkoitettu hänen eikä muunkaan ulkopuolisen tietoon, sellaisissa olosuhteissa, joissa puhujalla ei ole syytä olettaa ulkopuolisen kuulevan hänen puhettaan,

on tuomittava *salakuuntelusta* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

Laissa tarkoitettuna teknisenä laitteena pidetään esimerkiksi mikrofonia, radiolähetintä ja nauhuria. Edellytyksenä on, että laite pidentää normaalia kuuloetäisyyttä.¹⁵⁸ Oikeudettomuusvaatimuksesta johtuu, että kysymys ei ole salakuuntelusta, jos kuunteluun on saatu kuunneltavan suostumus. Toiminta voi kuitenkin olla oikeutettua myös muulla kuin suostumuksen perusteella.¹⁵⁹ Koska rikossäännöksen soveltaminen edellyttää, että kuunneltavaa tai tallennettavaa tietoa ei ole tarkoitettu tallentajan tietoon, kysymys ei ole salakuuntelusta silloin, kun keskustelija salaa tallentaa keskustelua, jossa hän on itse mukana. Tällä

158 Frände – Wahlberg 2018, s. 401. Tavanomainen kuulolaite ei ole tässä tarkoitettu laite, koska se ainoastaan saattaa huono- ja normaalikuuloiset henkilöt keskenään samaan asemaan.

159 Esimerkiksi yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä koskevassa tapauksessa KKO 2011:72 KKO arvioi tiedon levittämisen oikeudettomuutta suostumuksen lisäksi myös sillä perusteella, oliko henkilön asema julkisuuden henkilönä merkityksellinen ja olivatko ”tiedot menettäneet yksityisen luonteensa sen johdosta, että samoja tai samankaltaisia tietoja ja vihjauksia on jo aikaisemmin julkaistu laajalevikkisissä tiedotusvälineissä”; Oikeudettomuudesta myös Frände – Wahlberg 2018, s. 394–395.

perusteella kuka tahansa saa tallentaa sellaisen keskustelun, jossa on itse osallisena, joten asiakas saa tallentaa asiakaspalvelijan tai lääkärin kanssa käymänsä keskustelun salakuuntelusäännösten estämättä.¹⁶⁰

Kotirauhan suoja-alueen ulkopuolella (RL 24:5:n 2 kohta) rangaistavuuden edellytyksenä on, ettei puhe ole muiden kuin keskusteluun osallistuvien tietoon tarkoitettu. Tällä rajataan soveltamisalan ulkopuolelle 1 kohtaa vastaavasti sellaisten keskustelujen tallentaminen, joihin tallentaja itse osallistuu. Rangaistavuuden edellytyksenä on se, että kuunteleminen tai tallentaminen on tapahtunut olosuhteissa, joissa puhujalla ei ole ollut syytä olettaa kenenkään ulkopuolisen kuulevan hänen puhettaan. Esimerkiksi terveyskeskuksen vastaanotossa tai viranomaisen asiointipisteessä käytävä keskustelu saa suojaa vain sillä edellytyksellä, ettei ulkopuolisten voida olettaa kuulevan keskustelua ilman erityistä teknistä laitetta. Kotirauhan piirin ulkopuolella tapahtuvan kuuntelun ja tallentamisen rangaistavuuden edellytyksenä on myös se, että se tapahtuu salaa.¹⁶¹ Ajatuksena on se, että henkilö voi lopettaa puhumisen tai muun ääntä tuottavan toimintansa havaittuaan, että joku ulkopuolinen kuuntelee tai tallentaa sitä.

Kotirauhan suojaamia paikkoja (suoja-alue) ovat rikoslain 24 luvun 11 §:n mukaan

- asunnot
- loma-asunnot
- muut asumiseen tarkoitetut tilat, kuten hotellihuoneet, teltat, asuntovaunut ja asuttavat alukset
- asuintalojen porraskäytävät ja asukkaiden yksityisaluetta olevat pihat niihin välittömästi liittyvine rakennuksineen.

Suullisilla kielloilla tai kieltotauluilla ei voida laajentaa kotirauhan piiriä laajemmaksi kuin mitä se lain mukaan on.

Kotirauhan suoja edellyttää, että henkilö on säännöksessä tarkoitettussa paikassa oikeusjärjestyksen hyväksymällä tavalla. Tämän vuoksi esimerkiksi niin kutsutut talonvaltaajat eivät nauti kotirauhan suojaa valtaamassaan talossa¹⁶² samoin kuin eivät myöskään murto-varkaat tai väärällä henkilöllisyydellä erehdyttämällä sisään päässeet henkilöt.

Oikeudettomana ei yleensä voida pitää kotirauhan suojaamalle piha-alueelle menemistä, jos alueella asiointiin on hyväksyttävä syy. Kyse voi olla esimerkiksi laillisesta kaupustelusta

160 HE 184/1999 vp, s. 14 ja 26–27; KKO 1981 II 182; KKO 1990:36.

161 HE 184/1999 vp, s. 26.

162 HE 184/1999 vp, s. 37.

tai uskonnollisen yhteiskunnan ovelta ovelle -käännytystyön yrityksestä tai väärän ovikellon soittamisesta vahingossa. Oikeudettomasta tunkeutumisesta on kysymys, jos henkilö kuvaamistarkoituksessa tunkeutuu suoja-alueelle salaa tai vastoin nimenomaista kieltä tai jättää noudattamatta suoja-alueen asukkaana poistumiskäskyä tai piiloutuu alueelle. Salaa paikalle menemisestä on kyse silloin, kun tekijä välttää huomatuksi tulemista. Oikeudetonta voi olla myös oleskelu esiintymällä sellaisena henkilönä, jolla on oikeus oleskella kotirauhan piirissä.

3.3.2 Salakatselu

Salakatselusta säädetään RL 24 luvun 6 §:ssä seuraavasti:

Joka oikeudettomasti teknisellä laitteella katselee tai kuvaa

- 1) kotirauhan suojaamassa paikassa taikka käymälässä, pukeutumistilassa tai muussa vastaavassa paikassa oleskelevaa henkilöä taikka
- 2) yleisöltä suljetussa 3 §:ssä tarkoitettussa rakennuksessa, huoneistossa tai aidatulla piha-alueella oleskelevaa henkilöä tämän yksityisyyttä loukaten,

on tuomittava *salakatselusta* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

Kotirauhan suoja-alue kuvattiin yllä. Säännöksen 2 kohdassa viitattu 3 §:ssä tarkoitettu alue viittaa julkisrauhan kattamiin alueisiin, joita ovat

- virasto
- liikehuoneisto
- toimisto
- tuotantolaitos
- kokoustila taikka
- muu vastaavaa huoneisto tai rakennus tai sellaisen rakennuksen aidattu piha-alue
- kasarmialue tai muu puolustusvoimien tai rajavartiolaitoksen käytössä oleva alue, jolla liikkuminen on asianomaisen viranomaisen päätöksellä kielletty.

Yleisimpiä salakatseluun soveltuvia laitteita ovat kännykkäkamerat, piilokamerat, kamerat, kiikarit ja videokamerat. Nykyään on mahdollista kuvata myös droonilla eli

kuvauskopterilla.¹⁶³ Normaaliaisteilla tai silmälasit päässä tapahtuva havainnointi ei ole rangaistavaa, vaikka se tapahtuisikin salaa.

Täysin avoinkin kuvaaminen on rangaistavaa, jos kohteena on kotirauhan piirissä sijaitseva henkilö. Kotirauhan piirissä olevan henkilön katseleminen ja kuvaaminen teknisellä laitteella on rangaistavaa, vaikka tallennettaisiin vain se, mikä on omin silmin muutenkin nähtävissä.¹⁶⁴

Koska salakatselun kohteena tulee olla henkilö, pelkän tyhjän tilan, rakennuksen, esineen, eläimen tai muun ympäristön kuvaaminen ei ole salakatseluna rangaistavaa. Maiseman kuvaajan tulee varmistua siitä, että esimerkiksi omakotitalon pihalla oleskelevat henkilöt, jotka voivat joutua kuvaan ja ovat siitä tunnistettavissa, suostuvat kuvaamiseen. Salakatselua arvioitaessa merkitystä on vain sillä, missä kohdehenkilö oleskelee, ei sen sijaan sillä, mistä paikasta katselu tai kuvaaminen tapahtuu. Vaatimus kuvaamisen oikeudettomuudesta johtaa siihen, että kuvaaminen on sallittua esimerkiksi silloin, kun siihen on kuvattavan suostumus tai jos kyse on tavanomaisesta esimerkiksi syntymäpäiväjuhlassa tai yhdistyksen kokouksessa avoimesti tapahtuvasta kuvaamisesta. Pätevä suostumus tulee antaa etukäteen, vapaaehtoisesti ja tapauksen merkitykselliset olosuhteet tuntien. Suostumus ei ole pätevä, jos sen antaja ei esimerkiksi nuoren iän, vakavan psyykkisen häiriötilan, sairauden tai päihtymyksen vuoksi ole ymmärtänyt sen merkitystä.¹⁶⁵ Oikeudettomuutta on käsitelty myös edellä salakatselusäännöksen yhteydessä.

Salakatselusäännöksessä erotetaan kaksi tekemuotoa sen perusteella, missä kohdehenkilö oleskelee. Kotirauhan suoja-alueella sekä käymälässä, pukeutumistilassa tai muussa vastaavassa paikassa laillisesti oleskeleva henkilö saa aina suojaa oikeudetonta katselemista tai kuvaamista vastaan. Suojaamisintressi perustuu siihen, että näissä paikoissa harjoitetaan yleensä intiimejä ja yksityisyyteen kuuluvia toimia.¹⁶⁶ Yleisöltä suljetussa julkisrauhan piirissä olevassa rakennuksessa, huoneistossa tai aidatulla piha-alueella oleskeleva henkilö puolestaan saa salakatselusuojaa vain silloin, kun kuvaaminen tapahtuu tämän yksityisyyttä loukaten. Suojaamisintressinä on tällöin ensinnäkin yksityisyyden suojaaminen

163 Oikeustoimittaja Tuomas Rimpiläinen luki kaikki kärjäoikeuksissa vuosina 2015–2021 tehdyt salakatselutuomiot. Kuvausvälineenä oli 36 tapauksessa matkapuhelin, 18 tapauksessa piilokamera, yhdeksässä tapauksessa kuvausvälineestä ei ollut tietoa, neljässä tapauksessa käytettiin kameraa, kolmessa kiikaria ja kolmessa tapauksessa videokameraa. Ks. Rimpiläinen, Tuomas: Nuori mies hiipi ikkunan taakse, kun uhrin harrastivat seksiä – salakatselija on yleensä parikymppinen, käyttää kännykkää ja hakee tyydytystä [verkkojulkaisu]. Yle.fi [viitattu 13.2.2022]. Saatavilla: <<https://yle.fi/uutiset/3-12168783>>.

164 HE 184/1999 vp, s. 26.

165 Suostumuksesta ks. esim. Tiilikka 2007, s. 448–460 ja Frände – Wahlberg 2018, s. 410.

166 HE 184/1999 vp, s. 28.

tilanteissa ja paikoissa, joissa oleskelua ihmiset pitävät yksityiselämäänsä kuuluvana tai eriyistä arkaluonteisena. Toisena suojaamisintressinä on virastoissa ja toimistoissa työskentelevien henkilöiden työrauhan turvaaminen.¹⁶⁷ Yksityisyyttä loukkaavaa kuvaamista voi olla esimerkiksi salaa tapahtuva kuvaaminen tilanteessa, jossa henkilö perustellusti luulee olevansa yksin ja tarkkailusta vapaana. Fränden ja Wahlbergin mukaan yksityisyyttä loukkaavaa on lähtökohtaisesti myös tällaisessa paikassa sairauskohtauksen saaneen henkilön kuvaaminen.¹⁶⁸

Esimerkkinä salakatselusta voidaan mainita Turun hovioikeuden ratkaisu THO 2007:11. Tapauksessa B ja A valokuvasivat veneestä digitaalikameralla ja järjestelmäkameralla kesämökkinaapurinsa E:n omistamaa kiinteistöä sekä sillä olevia rakennuksia ja laituria. He jatkoivat kuvaamista E:n vaimon C:n ilmestyttyä rantaan uimista ja saunomista varten. B:n ja A:n tarkoituksena ei ollut C:n kuvaaminen vaan kiinteistön kuvaaminen todistusaineistoksi rakennuslautakuntaa varten. Kuvat esittivät kiinteistön rantaa, rannan läheisyydessä olleita rakennuksia ja laituria. C:ksi osoittautunut hahmo näkyi kuudessa kuvassa pienenä pisteenä. B ja A olivat havainneet rannalla olleen henkilön ja silti jatkaneet kuvaamista. Heidän menettelyään ei kuvien lukuisuus huomioon ottaen voitu pitää tahattomana. B ja A olivat siten syyllistyneet salakatseluun kuvaamalla kotirauhan suojaamassa paikassa oleskellutta C:tä. Kuten ratkaisusta ilmenee, kuvaamisen sinällään hyväksyttävä tarkoitus ei tee tarkkailua sallituksi.¹⁶⁹

Vaikka journalisteilla ei ole tässä(kään) suhteessa lakisääteisiä erityisoikeuksia, saattaisi sananvapauden rajoittamisen EIS 10(2) artiklan mukainen välttämättömyysarviointi jossakin tapauksessa johtaa siihen, että salakatselusyyte tulisi hylätä. Tällaiset tilanteet todennäköisesti liittyisivät yleiseltä kannalta merkittävän keskustelunaiheen uutisointiin ja mahdollisesti kyse olisi tilanteesta, jossa vastaavaa kuvadokumentaatiota ei voisi hankkia (tai sen hankkiminen olisi hyvin vaikeaa tai sattumanvaraista) laillisin keinoin.

Yleisöltä suljetulla salakatselusäännöksen 2 kohdan mukaisella paikalla tarkoitetaan paikkaa, johon yleisöllä ei ole pääsyä. Lainvalmisteluaineiston mukaan tällaisia ovat muun muassa yhdistysten ja muiden yksityisten järjestöjen ja yhteisöjen kokoukset ja muut yksityiset tilaisuudet. Myös virastot ja toimistot ovat yleisöltä suljettuja paikkoja erityisiä yleisöä varten järjestettyjä asiakaspalvelupisteitä lukuun ottamatta. Säännöksen sanamuodon – ja eduskunnan apulaisoikeusaasiamiehen ratkaisukäytännön – perusteella

167 HE 184/1999 vp, s. 29–30.

168 Frände – Wahlberg 2018, s. 413. Kirjoittajat toteavat (mts. 413), että terveyskeskuksissa, sairaaloissa ja muissa hoitolaitoksissa kuvaamiseen vaaditaan potilaan suostumus, mutta sananvapauden perusoikeussuojan vuoksi kamerapuhelinten käyttämistä ei voida kokonaan kieltää näissäkin tiloissa.

169 Frände – Wahlberg 2018, s. 411.

salakatselusäänöksen suoja ei kata oleskelua sairaaloiden, terveyskeskusten tai sosiaalitoimistojen odotustiloissa, koska nämä eivät ole yleisöltä suljettuja alueita tai paikkoja. Sairaalan osaston sen sijaan voitaneen tulkita olevan yleisöltä suljettu ja salakatselusäänöksen 2 kohdassa tarkoitettu paikka. Siellä ihmiset myös yleisesti olevat ja kulkevat sairaalavaatetuksessa, toisin kuin sairaalan odotustiloissa.

Yleisöltä suljetuissa julkisrauhan piiriin kuuluvissa paikoissa ei saa kuvata, jos kuvaaminen olisi oikeudetonta ja luonteeltaan yksityisyyttä loukkaavaa. Oikeudetonta ei yleensä ole se, että kokoukseen osallistuva tai sinne muutoin luvallisesti saapunut henkilö kuvaa avoimesti tai tavanomaisesti kokousväkeä, jos osallistujat ovat osanneet varautua tähän. Oikeudetonta ja yksityisyyttä loukkaavaa voi olla salaa tapahtuva kuvaaminen ja tarkkailu.

Hallituksen esityksen 184/1999 vp mukaan kuvaamisen yksityisyyttä loukkaavaa luonnetta arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota

- kuvaajan ja kuvattavan väliseen suhteeseen
- katselun tai kuvaamisen tarkoitukseen, keston, paikkaan ja ajankohtaan sekä
- kuvattavaan tilanteeseen
- kuvaamisen yllätyksellisyyteen
- kuvattavan kieltäytymisen tai poistumisen mahdollisuuteen ja
- muihinkin seikkoihin, joilla voi olla merkitystä teon loukkaavuuden arvioimisessa.

Teon rangaistavuuden arvioinnissa on olennaista, onko tarkkailuun ollut mahdollista varautua riittävästi ja koetaanko kyseessä olevan tyyppinen tarkkailu yleensä loukkaavana. Tällaisena voidaan kokea esimerkiksi yhden hengen työhuoneessa työskentelevän henkilön kuvaaminen, kun hän luulee olevansa huoneessa yksin ja tarkkailusta vapaana. Sen sijaan esimerkiksi avointa kameravalvontaa, jonka kohteeksi ihmiset joutuvat vain ohimennen ja jota ei kohdisteta erityisesti kehenkään, ei esitöiden mukaan ole yleensä pidettävä lainkohdassa tarkoitettulla tavalla yksityisyyttä loukkaavana. Samoin arvioidaan tilannetta, jossa paikalla oikeutetusti oleskelevat tietävät kameravalvonnasta, vaikka tarkkailun kohteeksi voi satunnaisesti joutua muukin kuin oikeudettomasti paikalle tullut.¹⁷⁰ Toinen asia on se, että kameran muodostama tallenne sisältää henkilötietoja, joiden käsittelyyn rekisterinpitäjällä täytyy olla tietosuojasetuksen mukainen peruste, ja tietosuojasetuksen määrittämiä informointivelvollisuuksia, suojatoimia ja periaatteita tulee noudattaa. Rekisteröidyn oikeuksiin kuuluu myös esimerkiksi rekisteröidyn oikeus tarkastaa itseään koskevat tiedot.

170 HE 184/1999 vp, s. 29–30.

Viranomaisten tietoon tulleiden salakatselutapausten määrä on kasvanut, kuten alla olevasta taulukosta ilmenee. Selvitettyjä rikoksia on selvästi vähemmän kuin viranomaisten tietoon tulleita rikoksia.

Taulukko 1. Salakatselurikokset ja niiden selvittäminen.

Vuosi	Viranomaisten tietoon tulleet rikokset	Selvitetyt rikokset yhteensä	Syyttäjälle ilmoitetut rikokset yhteensä	Selvitettyihin rikoksiin syylliseksi epäillyt
2010	82	66	55	73
2011	80	44	34	62
2012	111	61	44	63
2013	121	45	35	56
2014	153	59	46	72
2015	165	69	55	77
2016	293	149	108	157
2017	235	125	100	137
2018	252	103	77	115
2019	399	240	217	390
2020	353	137	102	151

Lähde: Suomen virallinen tilasto (SVT): Rikos- ja pakkokeinotilasto [verkkajulkaisu]. ISSN=2342-9151. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu 17.11.2021]. Saatavilla: <<http://www.stat.fi/til/rpk/meta.html>>. ¹⁷¹

Vuonna 2016 sellaisia tuomioita, joissa salakatselu oli tuomion päärikos, oli 15. Syyksi-luettuja salakatseluita oli kaiken kaikkiaan 27 ja hylättyjä salakatselusyytteitä 6 kappaletta. Vastaavat luvut seuraavilta vuosilta ovat: 2017: 10/58/7, 2018: 11/45/8, 2019: 13/25/7

171 Tilasto laaditaan sisäministeriön poliisiasian tietojärjestelmästä (PATJA) saaduista tiedoista.

ja 11/41/6.¹⁷² Hyvin pieni osa viranomaisten tietoon tulleista salakatselujutuista päätyy oikeuteen. Syynä lienevät näyttövaikeudet, poliisin resurssipula sekä rikoksen katsominen vähäiseksi. Todennäköisesti asianomistajat eivät myöskään ole aina tietoisia tällaisen rikoksen tapahtumisesta tai eivät suuremman julkisuuden pelossa halua/uskalla lähteä oikeusprosessiin.

Ruotsissa on vuonna 2019 tehty selvitys salakatselurikoksen soveltamisesta. Kyseinen kriminalisointi on Ruotsissa varsin uusi ja sen syntymistä luultavasti vauhditti Euroopan ihmisoikeustuomioistuimessa käyty yksityiselämän loukkausta koskenut prosessi.¹⁷³ Säännös (Brottsbalken 4:6a) kuuluu seuraavasti:

Den som olovligen med tekniskt hjälpmedel i hemlighet tar upp bild av någon som befinner sig inomhus i en bostad eller på en toalett, i ett omklädningsrum eller ett annat liknande utrymme, döms för kränkande fotografering till böter eller fängelse i högst två år.

2 st. Till ansvar ska det inte dömas om gärningen med hänsyn till syftet och övriga omständigheter är försvarlig.

3 st. Första stycket gäller inte den som med tekniskt hjälpmedel tar upp bild av någon som ett led i en myndighets verksamhet. Lag (2013:366).

Säännös kuuluu suomennettuna seuraavasti:

172 Suomen virallinen tilasto (SVT): Syytetyt, tuomitut ja rangaistukset [verkkajulkaisu]. ISSN=1798-6680. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu 18.11.2021]. Saatavilla: <<http://www.stat.fi/til/syyttr/meta.html>>. Kuvakopio tilastosta on lähdeluettelon jälkeen liitteenä. Syyksiluettujen rikosten tavanomaista suurempi määrä vuonna 2017 johtuu siitä, että tuona vuonna Helsingin kärjäoikeus tuomitsi (R 17/74, 17/108456) tunnetun juontajan 30 salakatselurikoksesta tämän kuvattua kotonaan sukupuolista kanssakäymistä eri ihmisten kanssa. Hovioikeus (R 17/859, 17/145412) ei korottanut kärjäoikeuden tuomitsemaa vuoden ja 2 kuukauden ehdollista vankeusrangaistusta.

173 Söderman v. Ruotsi (suuri jaosto, 12.11.2013). Tapauksessa 14-vuotiaan tytön isäpuoli oli yrittänyt kuvata häntä kylpyhuoneeseen piilotetun kameran avulla. Kamera oli suunnattu äänitysmoodissa siihen osaan huonetta, jossa tyttö ottaisi alasti suihkun. Tytön äiti oli polttanut filmin heti tapahtumien jälkeen eikä kukaan ollut nähnyt sitä. Ruotsissa ei tuolloin ollut salakatselun tai sen yrityksen kriminalisointia. Kuvauksen kohteelle ei ollut tuomittu myöskään vahingonkorvausta, koska kyse ei ollut ollut rangaistavasta teosta. EIT totesi Ruotsin loukanneen EIS 8 artiklaa ja tuomitsi sen maksamaan aineettomasta vahingosta 10 000 euron korvauksen; Ks. myös SOU 1974:85 ja SOU 2008:3, s. 2012–2016.

Joka laittomasti teknisillä apuvälineillä salaa kuvaa kodissa tai wc:ssä, pukuhuoneessa tai muussa vastaavassa tilassa olevaa henkilöä, tuomitaan loukkaavasta valokuvauksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Rikoksesta ei tuomita, jos teko on tarkoitukseensa ja muihin olosuhteisiin nähden perusteltu.

Ensimmäistä momenttia ei sovelleta siihen, joka teknisellä apuvälineellä kuvaa jotakuta, joka hoitaa virkatehtäviään.

Säännös on kapeampi kuin suomalainen vastineensa, sillä se kattaa vain salaa ja vain suppeasti määritellyllä alueella sijainneen henkilön kuvaamisen. Se on haluttu rajata vain selvästi moitittavaan käyttäytymiseen ja tilanteisiin, joissa oikeustajun mukaan on selvää, että yksityisyyttä ei ole kunnioitettu.¹⁷⁴ Kuvaamisen kohteen kannalta myös avoimesti tapahtuva kuvaaminen voi olla vahingollista. Jos kuvauksen kohde on vaikka alasti pukuhuoneessa tai saunassa, ei tämä välttämättä ehdi heti pukeutua, jos toinen alkaa ”avoimesti” kuvaamaan.

Selvityksen mukaan rikoksen motiivit olivat kolmenlaisia: noin kolmasosassa tapauksista salakuvauksen syynä oli halu levittää ja näyttää kuvia ystäville ja tutuille hie-man ”rehvastelumielessä”. Osassa salakuvaaminen liittyi systemaattiseen häirintään tai loukkaamiseen ja kuvien levittämällä uhkailtiin asianomistajaa. Kuvat oli usein otettu silloin, kun asianosaisilla oli sukupuolisuhde. Kolmas tekotyyppi kattoi tilanteet, joissa piilokameralla kuvattiin tuttuja ja tuntemattomia ihmisiä käymälöissä tai pukuhuoneissa. Kuvaaminen tapahtui omaan käyttöön eikä levittämistarkoituksessa.

Kuvaamisen kohteina olivat tyypillisesti naiset ja tytöt (noin 75 % asianomistajista) ja rikoksentekijöinä miehet ja pojat (noin 90 % ilmoitetuista rikoksentekijöistä). Yli kolmasosassa tapauksista asianomistaja oli alle 18-vuotias. Tekijöistä noin 20 % oli alle 18-vuotiaita.¹⁷⁵

Esitutkinnoista keskeytettiin noin kolme neljäsosaa – pääosin siksi, että kuvasta tai kuvaamisesta ei ollut todisteita. Tutkinta oli myös poliisien resurssien käyttöön liittyvä kysymys: usein priorisoitiin vakavampien rikosten tutkimista. Lapsiin kohdistuneet rikokset tutkittiin muita useammin.¹⁷⁶

174 Rapport 2019:7, s. 25–26.

175 Rapport 2019:7, s. 7–8.

176 Rapport 2019:7, s. 8–9.

Poliisilain (872/2011) 2 luvun 5 §:n mukaan poliisilla on oikeus poistaa koti- tai julkisrauhan suojaamalta alueelta siellä oikeudettomasti oleva henkilö. Poliisilla on oikeus poistaa mainitulta alueelta myös siellä luvallisesti oleskeleva henkilö, jos tämä häiritsee muiden henkilöiden koti- tai julkisrauhaa taikka aiheuttaa siellä muulla tavoin huomattavaa häiriötä ja on perusteltua syytä epäillä, että häirintä toistuu. Tavanomaisin ja lain sallimin tavoin tapahtuvan valokuvaamisen ei voida katsoa aiheuttavan poliisilaissa tarkoitettua huomattavaa häiriötä. Mahdollisesti häiriötä voitaisiin pitää huomattavana esimerkiksi silloin, jos kuvaaja olisi monta tai kuvauskalusto niin mittava, että se häiritsisi paikan normaalia toimintaa ja siellä asiointia. Koska kuvaaminen terveydenhuollon ja sairaanhoidon sekä sosiaalihuollon odotustiloissa ja asiointipisteissä on sallittua, ei henkilöä voida poistaa tällaisista tiloista pelkästään kuvaamisen vuoksi, vaikka muut asiakkaat eivät siitä pitäisikään.

Yksityisistä turvallisuuspalveluista annetun lain (1085/2015) 15 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan vartijalla on oikeus estää henkilön pääsy vartioimisalueelle tai poistaa hänet sieltä, jos ”on ilmeistä, ettei henkilöllä toimeksiantajan asettamien ehtojen perusteella ole oikeutta oleskella vartioimisalueella”. Toimeksiantaja ei kuitenkaan voi määrätä sellaista oleskelua oikeudettomaksi, josta sillä ei ole oikeutta määrätä.

Esimerkiksi liikeyritysten konttoritilojen suhteen toimeksiantaja voi antaa hyvinkin yksityiskohtaisia määräyksiä.¹⁷⁷ Julkisenä palveluna tarjottavan terveydenhuollon tai sairaanhoidon taikka sosiaalihuollon osalta toimeksiantaja puolestaan ei voi vartijaa käyttämällä asettaa sellaisia määräyksiä tai kuvausrajoituksia, joita se ei muutenkaan voisi antaa.¹⁷⁸ Eduskunnan apulaisoikeusasiamies katsoi esimerkiksi potilaan omaisen toimesta tapahtunutta kuvaamista koskevassa ratkaisussaan EOAK/3016/2018, että valokuvaaminen kuuluu perusoikeutena turvattuun sananvapauteen, ja että perusoikeuden rajoittamisen on perustuttava laissa säädettyyn toimivaltaan. Järjestyksenvalvojalla ei ollut tällaista toimivaltaa. Lisäksi oli otettava huomioon, että vaikka kyseessä olisi pyyntö, se voidaan järjestyksenvalvojan esittämänä helposti tulkita hänen tehtäviinsä kuuluvan toimivallan käyttämisenä.

Oleskelua tietyllä alueella ei saa rajoittaa myöskään lain syrjintäsäännösten vastaisesti.¹⁷⁹ Ääritapauksessa kysymykseen voi tulla jopa RL 11 luvun 11 §:ssä tarkoitettu syrjintä.

177 HE 22/2014 vp, s. 40.

178 Ks. EOA:n ratkaisu 7.9.2001 (Dnro 1909/2000), jossa eduskunnan oikeusasiamies katsoi järjestyksenvalvojen menetelleen lainvastaisesti kehottaessaan kantelijaa lopettamaan lentolehtisten jakamisen messualueella. Lentolehtisten jakaminen kuului sananvapauden käyttämiseen, johon puuttuminen edellytti laissa säädettyä toimivaltaa. Järjestyksenvalvojen toimivalta rajoittui lain mukaan pelkästään järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen sekä rikosten ja onnettomuuksien estämiseen. Ks. myös AOA:n ratkaisu 12.12.2019 (EOAK/3016/2018).

179 HE 22/2014 vp, s. 40

3.3.3 Kuvaaminen terveystieteiden, sairaaloiden ja muiden vastaavien laitosten yleisissä tiloissa sekä viranomaisten asiointipisteissä ei ole salakatselua

Tässä tarkastellaan kuvaamista terveystieteiden, sairaaloiden ja vastaavien laitosten yleisissä tiloissa sekä viranomaisten asiointipisteissä. Kertauksena edelliseen voidaan todeta, että salakatseluna rangaistaan ihmisen oikeudeton kuvaaminen kotirauhan suojaamassa paikassa sekä ihmisen oikeudeton kuvaaminen yleisöltä suljetussa julkisrauhan piiriin kuuluvassa rakennuksessa, huoneistossa tai aidatulla piha-alueella, jos se tapahtuu yksityisyyttä loukaten. Kun terveystieteiden, sairaaloiden ja virastojen odotusaulat ja vastaavat tilat eivät ole yleisöltä suljettuja paikkoja, ei näillä alueilla sijaitsevien ihmisten kuvaaminen ole salakatseluna rangaistavaa.

Seuraavassa esitellään muutamia eduskunnan oikeusasiamiehen tai apulaisoikeusasiamiehen ja apulaisoikeuskanslerin ratkaisuja kuvaamiseen liittyen.

AOA Dnro 3447/4/05 (10.3.2008): Kantelija oli asioituaan terveystietokeskuksessa päättänyt ottaa muutaman valokuvan vastaanottoaulassa. Kun hän oli ottanut kaksi kuvaa, paikalle oli tullut vartija, joka oli kieltänyt valokuvaamisen vedoten ylläkäärin määräykseen.

Tietosuojavaltuutettu katsoi asiaan antamassaan lausunnossa, että terveystietokeskus voi – ja sen tulikin – asettaa tiloissaan tapahtuvalle kuvaamiselle ehtoja ja valvoa niiden noudattamista tilanteissa, joissa yksityisyyden tai henkilötietojen suoja saattoi vaarantua. Terveystietokeskuksissa tulisi tiedottaa aktiivisesti ja näkyvästi kuvaamiseen liittyvistä ehdoista ja ohjata kuvaamista aikovat henkilöt kääntymään terveystietokeskuksen edustajien puoleen asianmukaisen kuvaustilanteen aikaansaamiseksi. Näin voitaisiin saavuttaa riittävä tasapaino eri oikeushyönteiden välille.

AOA katsoi, että valokuvaaminen kuului perustuslaissa turvatuun sananvapauden piiriin ja että sananvapauden rajoitusten oli perustuttava lakiin. ”Perustuslain sananvapauslainsäädännössä tarkoitettujen ennakkotarkastusten kiellon piiriin kuuluvat paitsi viestien sisällön ennakkotarkastus myös sananvapauden sisältyvien oikeuksien luvanvaraaminen samoin kuin kaikki muuta ennakkotarkastusta merkitsevät puuttumiset sananvapauteen (HE 309/1993 vp, s. 57).”

Potilaslain 3 §:n 2 momentin mukaan potilaan hoito oli järjestettävä niin, että hänen yksityisyyttään kunnioitetaan. Potilaan hoitaminen terveystietokeskuksessa, sairaalassa tai muussa sairaanhoidon toimintayksikössä asetti kuitenkin tietyt rajoitukset potilaan yksityiselämälle (HE 185/1991 vp). Järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen toimintayksikössä sekä muiden henkilöiden vaatimukset eivät kuitenkaan saaneet

johtaa potilaan yksityisyyden suojan unohtamiseen. ”Potilaan” käsitettä oli tulkittava laajasti. Potilaslain 1 §:n 1 kohdan mukaan potilaalla tarkoitettiin terveyden- ja sairaanhoitopalveluja käyttävää tai muuten niiden kohteena olevaa henkilöä. Hallituksen esityksen mukaan käsitteen ala oli tarkoitettu laajaksi ja myös sana ”käyttäjä” tuli tulkita väljästi. Esimerkiksi ilmoittautuminen poliklinikalla tai kirjoittautuminen sairaalaan osoittivat potilaan aseman syntymisen edellyttämää hoitosuhdetta. Luottamus korostui terveydenhuollon potilassuhteessa ja potilaiden tuli voida hakeutua tutkimuksiin ja hoitoihin luottamuksellisesti. Suojelun kohteena olivat ihmisen yksityisyyden suoja, luottamuksellinen potilassuhde, potilaan itsemääräämisoikeus sekä potilaan minäkuva ja sosiaaliset suhteet.¹⁸⁰

Kuvaamista koskevan ohjeistuksen tarkoituksena oli suojata terveyskeskuksessa asioivien yksityisyyttä. Kyse oli siten kahden perusoikeuden, sananvapauden ja yksityisyyden suojan välisestä punninnasta. Sananvapauden kuuluvan kuvaamisen ja kielletyn kuvaamisen välinen raja oli vakiintuneesti katsottu tehdyksi RL 24 luvun 6 §:ssä, joten salakatselua koskeva säännös määritteli ne olosuhteet, joissa valokuvaaminen terveyskeskuksessa voisi olla kiellettyä. Keskeisiä kriteereitä olivat kuvattun alueen sulkeminen yleisöltä, teon oikeudettomuus ja sen kohdistuminen tällaisella suljetulla alueella oleskelemaan henkilöön sekä se, että teknisellä laitteella katseleminen tai kuvaaminen loukkasi yksityisyyttä. Lisäpiirteenä tapauksessa oli vielä terveyskeskuksen velvollisuus järjestää hoito siten, että potilaan yksityisyyttä kunnioitetaan.

Kantelija ei vaikuttanut syyllistyneen salakatseluun, koska hän oli kuvannut paikassa, johon yleisöllä oli pääsy, eikä hän ollut myöskään kuvannut henkilöitä. Näin ollen kuvaaminen oli sallittua.

Sananvapauden osalta kysymys ei ollut sen ydinalueelle kuuluvasta yhteiskunnallisävytteisestä viestinnästä, kun taas terveyteen liittyvät tiedot kuuluivat yksityisyyden suojan ydinalueelle. Sananvapauden käyttämisen ehdoksi ei saanut asettaa ennakkolupaa, joten kuvausluvan kysyminen ei ollut ollut lainmukaista. Ohje ottaa ennen kuvaamista yhteys terveyskeskuksen henkilökuntaan oli sen sijaan – yksityisyyden suojan erityinen merkitys terveyttä koskevissa asioissa huomioon ottaen – aiheellista ja takasi molempien kysymyksessä olevien perusoikeuksien mahdollisimman täysimääräisen toteutumisen. Kun tapauksen aineiston perusteella oli tulkinanvaraista, oliko kysymys luvasta vai yhteydenottopyynnöstä, AOA lähetti ratkaisun tiedoksi ylilääkärille sananvapaudesta lausuttua korostaen, muttei ryhtynyt muihin toimenpiteisiin.

180 AOA viittaa tässä teokseen Ylipartanen, Arto, Tietosuoja terveydenhuollossa: potilaan asema ja oikeudet henkilötietojen käsittelyssä. Tietosanoma 2004, s. 23–24.

Ratkaisussa viitattiin laajasti myös toisen AOA:n ratkaisuun Dnro 405/4/03 (14.6.2005), joka koski tiedotusvälineiltä edellytettyä kuvauslupaa rautatieasemalla, lentoasemalla ja metroasemalla. Ratkaisussa arvioitiin rikoslain salakatselusäännöksen soveltamisalaa ja katsottiin esitöihin viitaten, että salakatselusäännös ei sovellettu yleisiin paikkoihin eikä paikkoihin, joihin yleisöllä oli pääsy. Jälkimmäisessä tapauksessa noudatettiin samaa logiikkaa: kun kuvaaminen oli sallittua, ei sitä voitu asettaa luvanvaraiseksi. Ongelmaksi jäi se, että hakeuduttuaan terveydenhuollon asiakkaaksi henkilöllä oli perusteltu oletus tietyn tason yksityisyydestään. Osa terveydenhuollon asiakkaista ei myöskään pysty reagoimaan yksityisyyttään loukkaavaan kuvaamiseen.¹⁸¹

Apulaisoikeuskansleri on ratkaisussaan Dnro OKV/337/1/2012 (19.03.2014) katsonut perustuslain turvaamaan sananvapautteen nojautuen, ettei kantelijaa olisi saanut kieltää valokuvaamista omaa asiakaspalvelutilannettaan. Apulaisoikeusasiamies on puolestaan ratkaisussaan Dnro 2276/4/13 (17.12.2014) katsonut, että pelkästään se, että henkilö tallensi viranomaisen kanssa käymänsä keskustelun ei loukannut viranomaisessa työskentelevien henkilöiden yksityisyyttä. Viranomaisella ei ollut oikeutta kieltää tällä perusteella asiakastilanteen kuvaamista, koska tallentaminen kohdistui seikkoihin, joista asiakas saattoi asiakastilanteessa tehdä havaintoja.

Päätöksessä EOAK/3016/2018 (12.12.2019) AOA katsoi, että valokuvaaminen terveydenhuollon toimintayksikön yleisötiloissa ei kuulunut sananvapauden ydinalueeseen, kun taas terveyskeskukseen hakeutuvalla potilaalla oli oikeus odottaa, että hänen yksityisyyttään suojellaan. Sananvapautta perusoikeutena ei kuitenkaan voitu rajoittaa sairaalan omilla järjestysäännöillä, vaan sairaala saattoi ainoastaan antaa kuvaamista koskevia ohjeita. Koska kuvaaminen sellaisessa tilassa, johon yleisöllä oli vapaa pääsy, oli sallittua, kuvaajaa ei myöskään voitu pelkästään kuvaamisen perusteella poistaa alueelta. Jos kuvaaminen kuitenkin olisi liittynyt tapahtumiin, jotka häiritsevät järjestystä, olisi häiriötä aiheuttavan henkilön poistaminen voinut olla lainmukaista.

AOA piti nykyistä oikeustilaa ongelmallisena potilaan yksityisyydensuojan kannalta. Perustuslaki turvaasi jokaiselle oikeuden yksityiselämän suojaan, ja julkisen vallan oli turvattava perusoikeuksien toteutuminen. Perusoikeuksien välisen punninnan suorittaminen kuului ensisijaisesti lainsäätäjälle. Tämän vuoksi AOA kiinnitti sosiaali- ja terveysministeriön sekä oikeusministeriön huomiota tarpeeseen säätää asiasta lain tasolla.

181 Lisäksi on syytä huomata, että jos kuvaaminen on paikan julkisuuden vuoksi sallittua, ei asianomainen voi estää kuvaamista kieltämällä sen. Toisin sanoen asianomaisen reaktiolla ei itse asiassa ole merkitystä, jos kuvaaja ei vapaaehtoisesti noudata kuvauskieltoa.

Kuvaamista on käsitelty myös eduskunnan oikeusasiamiehen ja apulaisoikeusasiamiehen ratkaisuihin Dnro 1140/4/11 (20.9.2012, valokuvaaminen Kelan toimistossa), Dnro 3149/4/10 (21.12.2011, korkeimman oikeuden odotustilojen kuvaamiskieltoa koskeva kantelu), Dnro 2678/4/10 (17.12.2012, kaupunki ei saanut kieltää isää valokuvaamasta lastaan tapaamispaikassa), Dnro 3674/4/09 (29.3.2011, poliisin menettely kieltää suurlähetystön aidan kuvaaminen ei antanut aihetta arvosteluun), Dnro 2065/4/07 (10.2.2009, diplomaattijoneuvon valokuvaaminen), Dnro 1979/4/09 (12.5.2011, poliisi valokuvasi moottoripyörätapahtumaan saapuvia ilman laillista perustetta), Dnro 4314/4/09 (21.12.2011, kuvaamisen kieltäminen), Dnrot 2504/4/10 ja 2515/4/10 (18.12.2012, kunnan palveluiden tulee turvata perusoikeudet) ja Dnro 1577/2016 (7.6.2017, kuvaaminen Kansaneläkelaitoksen toimistossa). Yleisenä kantana ratkaisukäytännössä on, että kuvaamista koskevien rajoitusten tulee perustua lakiin.

3.3.4 Hoitohenkilökunnan kuvaaminen kotisairaalassa

Ratkaisussa EOAK/4110/2018 (31.12.2019) otettiin kantaa kuvaamiseen ja äänittämiseen lasten kotisairaalassa. Koska ratkaisusta ilmenee varsin kattavasti aihepiiriä koskeva sääntelykehys ja sen tulkinta, käydään tapaus tässä läpi perusteellisesti:

Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin (HUS) Lasten kotisairaalan (Kotisairaala) laatimassa avohoitopotilaan kotisairaalahoidon koskevassa sopimuksessa oli seuraava sopimusehto: ”Lasten kotisairaalan toiminta voidaan toteuttaa vain olosuhteissa, joissa ei käytetä kuvaus- tai etäkuuntelulaitetta kotona silloin, kun Lasten kotisairaalan hoitaja on työssään.” Kantelija oli pyytänyt arvioimaan kyseisen sopimusehdon laillisuuden asuntojen omistajien näkökulmasta ja kotirauhan kannalta sekä ”hyvän hallinnon ja muiden lakien näkökulmasta”.

Kotisairaala oli HUS-kuntayhtymän tuottama palvelu, jota käytettiin lapsipotilaille vaihtoehtona pitkäaikaishoidolle sairaalan vuodeosastolla. Kotisairaanhoidon koskeva ja edellä mainitun sopimusehdon sisältävä hoitosopimus oli HUS:n laatima, ja se oli lähetetty kaikille asiakkaille tarkasteltavaksi ja allekirjoitettavaksi. Kantelija, jonka lapsi oli ollut kotisairaanhoidon asiakas vuosina 2016–2018, ei ollut allekirjoittanut uutta sopimusta.

Sopimusehtojen mukaan potilaalla tuli olla oma huone, mikä samalla toimi hoitohenkilökunnan työpaikkana. Hoitajilla oli työntekijöille kuuluva oikeus työrauhaan, yksityisyyden suojaan sekä työsuojeluun ja työturvallisuuteen. HUS:illä ei ollut velvollisuutta kotisairaanhoidon järjestämiseen ja kotisairaaloiminta edellytti, että työntekijöiden työolosuhteisiin liittyvät oikeudet toteutuivat. Sopimuksessa todettiin edelleen, että työturvallisuuslain (738/2002) mukaan työnantajan on huolehdittava

työntekijöiden turvallisuudesta ja terveydestä työssä. Sopimusehdon mukaan kotisairaaloimintaa voitiin toteuttaa vain olosuhteissa, joissa ei käytetä kuvaus- tai etäkuuntelulaitteita kotona silloin, kun Kotisairaalan hoitaja on työssään.

Kuvauskieltoa perusteltiin muun muassa seuraavin argumentein:

- Kotisairaanhoidon perustuu vapaaehtoisuuteen eikä ole lainsäädännön velvoittamaa toimintaa – vaihtoehtona on pitkäaikaishoito sairaalan vuodeosastolla.
- Yksityiskohtainen sopiminen on perusteltua osapuolten oikeuksien kannalta.
- Kuvauskiellon puute oli johtanut joskus henkilöstön ja lapsen kannalta kestämättömään tilanteeseen; hoidon tapahtuminen kotirauhan piirissä oli provosoinut osassa perheitä tarpeen valvoa ja seurata työntekijöiden toimintaa monin tavoin rikollisen toiminnan (varastaminen) estämiseksi ja työsuorituksen valvomiseksi, mikä oli johtanut työntekijöiden kannalta kohtuuttomiin tilanteisiin, kuten valikoidusti tallennettuihin ääni- ja kuvallenteisiin ja perheiden aloittamiin poliisitutkintoihin ja virkarikossyyt-teisiin. Yövuorossa olevat hoitajat saattoivat jopa joutua seksuaalisen häirinnän ja vainoamisen uhreiksi.
- Asetettu kuvaamis- ja äänittämiskielto rajoitettuna hoitajan nimenomai-sena työalueena toimivaan kodin osaan oli HUS:n ja sen työntekijöiden oikeusturvan kannalta välttämätön ja perheen kannalta kohtuullinen HUS:n asettama, yleiseen sopimusoikeuteen perustuva kotisairaalarigin perustamisen ehto.
- HUS:n hoitovastuu ja työnantajavelvoitteet säilyvät myös silloin, kun poti-lastaa hoidetaan kotona.
- HUS:n on huolehdittava henkilöstön yksityisyydestä ja työturvallisuudesta myös henkilöstön tehdessä töitä lapsipotilaan kotona. Kotisairaanhoido ei anna huoltajalle laajempia oikeuksia lapsipotilaan potilastietoihin kuin mitä heillä muuten on.
- Kotisairaanhoidon järjestäminen edellyttää, että HUS pystyy järjestämään riittävät hoitajaresurssit.
- Toiminnan luonne huomioon ottaen sopimusehtoa voidaan pitää koh-tuullisena ja perusteltuna.
- Asian selkeä ilmaiseminen sopimuksessa on tärkeää, koska kuvaus- ja etä-kuuntelulaitteiden käyttöön voi liittyä tulkinnallisia tilanteita ja riskejä lainvastaisesta toiminnasta, eikä kaikkia mahdollisia tilanteita ole mahdol-lista kuvata sopimus- ja hoitosuunnitelmapohjissa.

- Kuvaamisesta voidaan keskustella ja sitä voidaan tapauskohtaisesti har-
kita ja mahdollisesti sisällyttää sopimukseen. Olennaista tällöin on se,
mitä, milloin ja miksi kuvataan tai äänitetään.

Kantelijan mielestä hoitosopimus ei ollut sopimus, vaan siinä ainoastaan sanel-
tiin HUS:n ehdot ja vanhempien velvollisuudet. Kantelijan mielestä Kotisaira-
alan halu kieltää kuvaaminen saattoi johtua juuri siitä, että muissa perheissä oli pys-
tytty todentamaan varkaus ja hoitajien nukkumista työvuoroissa. Lisäksi Koti-
sairaala oli vaatinut heitä poistamaan kamerat kaikkialta talosta eikä ainoastaan
potilashuoneesta.

AOA totesi ratkaisussaan ensinnäkin, että terveydenhuoltolain (1326/2010) 25 ja
8 pykälien mukaan kunnan on järjestettävä alueensa asukkaiden kotisairaanhoidon
ja terveydenhuollon toiminnan on oltava laadukasta, turvallista ja asianmukai-
sesti toteutettua. PL 2 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan käytön tulee perus-
tua lakiin ja julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia. Lisäksi PL 19 §:n 3
momentin mukaan julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin
säädetään, jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveystalvet sekä edistettävä väestön
terveyttä. Julkisen vallan on myös tuettava perheen ja muiden lapsen huolenpidosta
vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu. PL 10 §:n
1 momentti ja EIS 8 artikla turvaavat yksityiselämän suojan ja PL 12 § ja EIS 10 artikla
puolestaan sananvapauden. PL 18 §:ssä säädetään oikeudesta työhön ja PL 22 §:ssä
julkisen vallan velvollisuudesta turvata perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen (SopS 60/1991) 3 artiklan mukaan kai-
kissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomais-
ten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava
huomioon lapsen etu. Lapsella on myös oikeus nauttia parhaasta mahdollisesta ter-
veydentilasta sekä sairauksien hoitamiseen ja kuntoutukseen tarkoitetuista palve-
luista (24 artikla). Potilaslain 3 §:n mukaan jokaisella Suomessa pysyvästi asuvalla
henkilöllä on oikeus ilman syrjintää hänen terveydentilansa edellyttämään tervey-
den- ja sairaanhoitoon niiden voimavarojen rajoissa, jotka kulloinkin ovat tervey-
denhuollon käytettävissä. Potilaalla on oikeus laadultaan hyvään terveyden- ja sai-
raanhoitoon, joka on järjestettävä siten, ettei hänen ihmisarvoaan loukata sekä että
hänen vakaumustaan ja yksityisyyttään kunnioitetaan. Potilaslain 6 §:n mukaan poti-
lasta on hoidettava yhteisymmärryksessä hänen tai hänen huoltajansa kanssa.

Hallintolain (434/2003) 6 §:n mukaan viranomaisen on kohdeltava hallinnossa asioi-
via tasapuolisesti sekä käytettävä toimivaltaansa yksinomaan lain mukaan hyväk-
syttyihin tarkoituksiin. Viranomaisen toimien on oltava puolueettomia ja oikeassa

suhteessa tavoiteltuun päämäärään nähden. Niiden on suojattava oikeusjärjestyksen perusteella oikeutettuja odotuksia.

Yksityisyydensuojasta työelämässä (759/2004, työelämän tietosuojalaki) annetun lain 16 §:n mukaan työnantaja saa toteuttaa jatkuvasti kameravalvontaa käytössään olevissa tiloissa työntekijöiden ja muiden tiloissa oleskelevien henkilökohtaisen turvallisuuden varmistamiseksi, omaisuuden suojaamiseksi tai tuotantoprosessien asianmukaisen toiminnan valvomiseksi sekä turvallisuutta, omaisuutta tai tuotantoprosessia vaarantavien tilanteiden ennaltaehkäisemiseksi tai selvittämiseksi. Kameravalvontaa ei kuitenkaan saa käyttää tietyn työntekijän tai tiettyjen työntekijöiden tarkkailuun työpaikalla. Käymälässä, pukeutumistilassa tai muussa vastavassa paikassa tai muissa henkilöstötiloissa taikka työntekijöiden henkilökohtaiseen käyttöön osoitetussa työhuoneessa ei myöskään saa olla kameravalvontaa. Työntekijän työpisteeseen kohdennettu kameravalvonta on kuitenkin sallittua, jos tarkkailu on välttämätöntä

- 1) työntekijän työhön liittyvän ilmeisen väkivallan uhkan tai hänen turvallisuudelleen tai terveydelleen ilmeisen haitan tai vaaran ehkäisemiseksi;
- 2) omaisuuteen kohdistuvien rikosten estämiseksi ja selvittämiseksi, jos työntekijän tehtävän olennaisena osana on käsitellä arvoltaan tai laadultaan merkittävää omaisuutta, kuten rahaa, arvopapereita tai arvoesineitä tai
- 3) työntekijän etujen ja oikeuksien varmistamiseksi ja kameravalvonta perustuu tarkkailun kohteeksi tulevan työntekijän pyyntöön.

Lisäksi AOA viittasi edellä selostettuihin salakuuntelua ja salakatselua koskeviin RL 24 luvun 5 ja 6 pykälien säännöksiin.

AOA katsoi, että hoitosopimusten yleisenä ongelmana oli se, että käytännössä kysymys oli terveydenhuollon toimintayksikön asettamista ehdoista hoidon antamiselle eikä aidosta sopimuksesta. Sopimuksella ei hoidon saamiseksi voitu asettaa ehtoja, jotka rajoittaisivat perustuslakiin tai lakiin perustuvia potilaan oikeuksia ja hoidon saatavuutta. Se, että potilas kieltäytyi hyväksymästä Kotisairaalan kotihoitoa koskevia sopimusehtoja ei saanut automaattisesti johtaa siihen, että hän jäisi ilman tarvitsemaansa kotihoitoa. Potilasta oli tällöinkin potilaslain 6 §:n mukaisesti mahdollisuuksien mukaan hoidettava yhteisymmärryksessä hänen kanssaan lääketieteellisesti hyväksyttävällä tavalla. Potilaalla oli tällöinkin oikeus terveydentilansa edellyttämään hyvään hoitoon. Lapsipotilaan kohdalla hoidon järjestäjällä oli velvollisuus huomioida erityisesti ja ensisijaisesti lapsen etu. Sopimuksessa tulisi olla kysymys aidosta sopimuksesta eikä jonkin ehdon hyväksymättä jättäminen saanut automaattisesti johtaa siihen, että hoitoa ei toteuteta kotisairaalahoitona.

AOA katsoi, että kuvaaminen ja muu tallentaminen kuuluivat sananvapauden piiriin ja että sananvapauden rajoitusten oli perustuttava lakiin. Sananvapauden sisältävien oikeuksien luvanvaraistaminen kuului ennakoesteiden kiellon piiriin samoin kuin kaikki muut ennakkollista estettä merkitsevät puuttumiset sananvapauteen. Kaikki olennaiset sananvapauden käyttämistä koskevat säännökset tuli antaa lailla. Sananvapauden rajoitusten yleistä sallittavuutta oli arvioitava perusoikeuksien yleisten rajoitusedellytysten valossa. AOA kävi läpi myös työelämän tietosuojalain kuvaamista koskevan sääntelyn.

AOA katsoi, että hoidon toteuttamistavoista ja hoitoon liittyvistä kysymyksistä, kuten kuvaamisesta ja etäkuuntelulaitteiden käytöstä, oli perusteltua sopia osapuolten välisellä hoitosopimuksella ottaen huomioon perheiden toiveet sekä sen, mitä, milloin ja miksi kuvataan tai äänitetään. Työelämän tietosuojalaki ei soveltunut potilaan tai tämän omaisten taholta tapahtuvaan kuvaamiseen. AOA:n mielestä oli ”mahdollista, että joissain tilanteissa kuvaamisen ja kuuntelun rajoittaminen tai kieltäminen voisi olla välttämätöntä ja suhteellisuusperiaatteen mukaista ja siten hyväksyttävää”. Tällaisissa tilanteissa ”huoltajilta voitaisiin pyytää suostumusta kuvaamis- ja kuuntelukieltoon”. Hoitosopimukseen kirjattu ehdoton ja kattava kuvaus- ja kuuntelukielto ei myöskään ollut ”potilaiden ja heidän perheenjäsentensä perusoikeuksien kannalta mahdollinen eikä sitä voi hyväksyttävästi perustella henkilökunnan yksityisyyden suojalla”.

AOA totesi vielä, että Kotisairaalan potilaan tai hänen perheensä oikeus kuvata, etäkuunnella tai muutoin tallentaa kotonaan kuului perusoikeutena turvattujen sananvapauden ja kotirauhan suojan piiriin. Tämän oikeuden käyttämistä saattoi kuitenkin rajoittaa toisten henkilöiden, kuten Kotisairaalan henkilökuntaan kuuluvien henkilöiden oikeus yksityisyyteen. EIT:n mukaan henkilön kuva kuuluu olennaisena osana EIS 8 artiklassa tarkoitettuun yksityiselämän suojaan, minkä vuoksi henkilöllä tuli olla oikeus määrätä kuvastaan ja sen ottamisesta, säilyttämisestä, kopioimisesta ja levittämisestä.

Kaiken kaikkiaan perusoikeuksien välisen punninnan tekeminen kuului ensisijaisesti lainsäätäjälle. Kuvaamisesta, etäkuuntelusta tai videovalvonnasta Kotisairaalaissa ei kuitenkaan ollut erillistä lainsäädäntöä. Arviointi edellytti sellaista perusoikeuksien välistä punnintaratkaisua, joka kuului pikemminkin perustuslakivaliokunnalle kuin ylimmälle laillisuusvalvojalle. Sen vuoksi AOA esitti, että sosiaali- ja terveysministeriö ja oikeusministeriö harkitsisivat sananvapauden ja yksityisyydensuojan turvaamisen terveydenhuollon toimintayksiköissä ja toiminnassa mahdollisesti edellyttämiä lainsäädäntötoimenpiteitä.

Terveydenhuoltolain 25 §:n 1 momentin mukaan "[k]unnan on järjestettävä alueensa asukkaiden kotisairaanhoidon. Kotisairaanhoidon on hoito- ja palvelusuunnitelman mukaista tai tilapäistä potilaan asuinpaikassa, kotona tai siihen verrattavassa paikassa moniammatillisesti toteutettua terveyden ja sairaanhoidon palvelua." Kotisairaanhoidon palveluun kuuluvat erilaiset lääkärin määräämät sairaanhoidon toimenpiteet, kuten näytteiden ottaminen, mittaukset, lääkityksen valvominen ja asiakkaan voinnin seuraaminen sekä kivun helpottaminen.¹⁸²

Saman pykälän 2 momentin mukaan "[k]otisairaalahoidon on määräaikaista, tehostettua kotisairaanhoidon hoitoa. Se voi olla perusterveydenhuollon, erikoissairaanhoidon tai niiden yhdessä järjestämää toimintaa." Kotisairaalahoidon on siten sairaalatasoisen hoidon viemistä potilaan kotiin. Kotisairaalahoidon ovat esimerkiksi kotihoitoon soveltuva erikoissairaanhoidon hoito ja saattohoito.¹⁸³ Kotisairaala on vaihtoehto sairaalassa tapahtuvalle osastohoidolle, jos potilas niin haluaa ja hänen tilansa sen sallii.¹⁸⁴

AOA:n ratkaisussa kuvataan kattavasti kotisairaanhoidon koskeva sääntelykehikko. AOA lähtee tässäkin tapauksessa siitä, että kuvaaminen on perusoikeus, jonka rajoittamisesta on säädetty lailla. Ratkaisussa kuitenkin pidetään mahdollisena, "että joissain tilanteissa kuvaamisen ja kuuntelun rajoittaminen tai kieltäminen voisi olla välttämätöntä ja suhteellisuusperiaatteen mukaista ja siten hyväksyttävää", jolloin "huoltajilta voitaisiin pyytää suostumusta kuvaamis- ja kuuntelukieltoon", kun AOA on kuitenkin katsonut, että sopimuksella ei hoidon saamiseksi voida asettaa ehtoja, jotka rajoittaisivat perustuslakiin tai lakiin perustuvia potilaan oikeuksia ja hoidon saatavuutta, ei kunta AOA:n tulkinnan mukaan voisi kieltäytyä palvelun tarjoamisesta siinä tapauksessa, että kuvaamisen ja kuuntelun rajoittamisesta ei saada sovittua.

Kotirauhan suojasta ei käsittääkseni seuraa, että perheellä olisi oikeus sen perusteella kuvata tai kuunnella hoitajan toimintaa. Päinvastoin lähtökohtaisesti toisen kotona oikeutetusti olevat henkilöt – kuten kotisairaanhoidot – saavat suojaa kotirauhan piirissä tapahtuvaa salakatselua vastaan. Tästä ovat oikeuskäytännössä esimerkkinä tilanteet, jossa seksuaalisen kanssakäymisen toinen osapuoli on valokuvannut tai videoinut omassa

182 Sosiaali- ja terveysministeriö, Kotisairaanhoidon ja kotisairaalahoidon [verkkojulkaisu]. [viitattu 22.10.2021]. Saatavilla: <<https://stm.fi/kotisairaanhoidon-kotisairaalahoidon>>.

183 Sosiaali- ja terveysministeriö, Kotisairaanhoidon ja kotisairaalahoidon [verkkojulkaisu]. [viitattu 22.10.2021]. Saatavilla: <<https://stm.fi/kotisairaanhoidon-kotisairaalahoidon>>.

184 Suupohjan peruspalveluliikelaitoskuntayhtymä, Liite 1: LLKY:n kotisairaalahoidon toimintaohje 28.8.2017 alkaen. Johtokunta 19.6.2017 [viitattu 22.10.2021]. Saatavilla: <<http://www.llky.fi/Esitteet/Hoidon%20ja%20hoiva/Kotisairaalan-toimintaohje.pdf>>.

kodissaan tapahtuvia akteja.¹⁸⁵ On myös huomattava, että kotirauhan suojaamassa paikassa tapahtuva kuvaaminen voi olla salakatselua, vaikka se ei tapahtuisi salaa. Jos taas kotisairaanhoidajan työpiste katsottaisiin salakatselusäänöksen 2 kohdassa tarkoitetuksi paikaksi, on kuvaamisen mahdollista tulkita tapahtuvan yksityisyyttä loukaten, jos kuvaaminen on jatkuvaa tai jos työntekijä ei tiedä, milloin häntä kuvataan. Jos lisäksi tallennetaan ääntä, on puuttuminen yksityisyyteen vielä suurempaa.

Työntekijän yksityisyyden kannalta tyydyttävänä ei voida pitää tilannetta, jossa kotisairaanhoidon asiakas voisi kuvata ja äänittää hänen toimintaansa hänen työtehtäviä hoitaessaan laajemmin kuin mitä hänen työnantajansa voi.¹⁸⁶ Työnantajaa sitovat tietosuojasetuksen sekä työelämän tietosuojalain säännökset, kun taas yksityiseen käyttöön vetoavan asiakkaan osalta hoitajalla ei olisi lain suomaa takeita tietojen asianmukaisesta säilyttämisestä ja käyttämisestä (mukaan lukien tarpeettomien tietojen poistaminen ja rekisteröidyn oikeudet, kuten tarkastusoikeus), koska yksityinen käyttö ei kuulu TSA:n soveltamisalan piiriin. Työnantajan on huolehdittava työntekijän työturvallisuudesta työturvallisuuslain mukaisesti.

Tietosuojavalvutettu on ennen tietosuojasetuksen voimaantuloa antamallaan ratkaisulla Dnro 1357/41/2010 (9.7.2010) ottanut kantaa tilanteeseen, jossa omaiset ovat alkaneet asentaa vanhusten koteihin tallentavia kameroita valvomaan vanhusten toimia, jolloin samalla kotihoitoa tekevät työntekijät ovat tallentuneet kameraan.¹⁸⁷ TSV:n mielestä hoitotoimenpiteiden kuvaaminen vaikutti sallitulta, eikä työelämän tietosuojalaki soveltunut tilanteeseen. Hyvien tapojen mukaista oli kuitenkin sopia ja ilmoittaa kuvaamisesta.

Pidän mahdollisena, että työntekijä voisi yksityisyydensuojaansa vedoten kieltäytyä sellaisesta työtehtävästä, jossa hän joutuu jatkuvan tai salaa tapahtuvan kuvaamisen kohteeksi asiakasperheen taholta. Työnteko jatkuvan tarkkailun alaisena on henkisesti kuormittavaa, ja kuormitusta lisää se, ettei työntekijä voi vaikuttaa siihen, miten häntä koskevia

185 Helsingin hovioikeuden tuomio 10.11.2017 (17/145412). Vrt. tietosuojavalvutetun ratkaisu Dnro 1357/41/2010 (9.7.2010), jossa tietosuojavalvutettu katsoi, että "[h]enkilö, joka oleskelee kotonaan tai jota hoidetaan kotona potilaana, saanee kotirauhan piirissä nauhoittaa kameralla tai muulla laitteella tapahtumia, tilanteita tai keskusteluja sekä hoitotoimenpiteitä, joihin itse osallistuu". Oikeustila lienee tältä osin tulkinnanvarainen ja riippuu myös siitä, kuvataanko koko ajan vai ainoastaan jokin yksittäinen toimenpide, jonka kuvaamisesta hoitaja on tietoinen.

186 Työntekijän kielletystä tarkkailusta esim. Nyyssölä 2020, luku 8, alaluku 3.

187 Työelämän tietosuojalain 22 §:n mukaan lain noudattamista valvovat työsuojeluviranomaiset toimivaltansa mukaisesti yhdessä tietosuojavalvutetun kanssa. Tietosuojavalvutetun tehtävistä ja toimivallasta säädetään TSA 55–59 artiklassa ja TiSL 14 §:ssä. Työsuojeluviranomaisten tehtävistä ja toimivallasta säädetään työsuojelun valvonnasta ja työpaikan työsuojeluyhteistoiminnasta annetun lain (44/2006) 2 ja 3 luvussa.

tallenteita (jotka ovat myös henkilötietoja) käytetään. Jos samalla tallennetaan ääntä, menettely puuttuu yksityisyyteen vielä enemmän. Kotirauhan suoja ja salakatselua koskevat säännökset pitää sovittaa yhteen. Kotirauhan piirissä laillisesti oleskelevien henkilöiden kuvaaminen on ollut pääsääntöisesti kiellettyä. Salakatselu kattaa lähtökohtaisesti myös avoimen kotirauhan piirissä tapahtuvan kuvaamisen, ja työntekijän osalta jatkuvaa kuvaamista harjoittavaan kotisairaalaan meneminen ei ole vapaaehtoista – toisin kuin esimerkiksi vierailulle tulevien ystävien ja sukulaisten osalta. Jos potilas kotisairaalahoidon sijaan saisi hoitoa sairaalan tiloissa, ei perheillä siinäkään tapauksessa olisi oikeutta ja mahdollisuutta valvoa potilasta ja hoitajan toimintaa samalla tavoin. Toki sairaalan olosuhteissa hoitajan toiminta on muutoin kontrolloidumpaa.

Jos kuvaamisen reunaehdoista ei ole mahdollista sopia, asia tulisi järjestää lainsäädännöllä. En ole aivan varma siitä, ovatko kaikenlaiset sopimuskonstruktiot mahdottomia. Tämä riippunee muun muassa siitä, onko kunnan pakko järjestää kotisairaanhoidon kaikille halukkaille – toisin sanoen, onko siihen subjektiivinen oikeus, vai perustuuko se vapaaehtoisuuteen. Ymmärrän, että kunta ei voi vapaaehtoiseen hoidon järjestämiseenkään perustuvassa mallissa täysin sanella ehtoja, mutta en ole aivan vakuuttunut siitä, onko kaikenlainen kuvaamisesta sopiminen mahdotonta ottaen huomioon sen, että vaihtoehtona on hoidon saaminen sairaalassa. Lapsipotilaiden osalta lapsen etu toki puoltaa vahvasti kotisairaanhoidon.

3.4 Tilanteet, joissa kuvaus- ja julkaisurajoituksista voidaan sopia tai ne voidaan asettaa palvelun ehdoksi

Yksityiset lääkäriasemat voivat päättää, että niiden tiloissa ei saa valokuvata lainkaan, tai että niiden tiloissa ei saa valokuvata muita asiakkaita. Tällaisia kuvauskieltoja on myös joissakin kaupoissa.¹⁸⁸ Lisäksi konserteissa, musikaaleissa tai näytelmissä on joskus kielletty esityksen kuvaaminen ja/tai tallentaminen. Syynä kuvauskieltoihin saattaa olla asiakkaiden tai työntekijöiden yksityisyyden suojaaminen tai tekijänoikeusliitännäiset taikka maineenhallintaan pohjautuvat syyt. Kuvauskiellon syyllä ei sinällään ole väliä, kunhan sen perusteet eivät ole syrjiviä. Yksityiset toimijat voivat siis aivan legitimitä asettaa palvelun saamisen ehdoksi kuvauskiellon. Tällöin on asiakkaan päätettävissä, haluaako hän hankkia palvelun tai ostaa jonkin tuotteen näillä ehdoilla.

¹⁸⁸ Esimerkiksi muotialan yrityksen Louis Vuittonin Helsingin liikkeessä saa kuvata, mutta muita asiakkaita ei saa kuvata.

Viranomaisten toiminnassa ei kuitenkaan voida asettaa kuvauskieltoa, jos laissa ei ole siihen oikeuttavaa (ja perusoikeuksien rajoitusedellytykset täyttävää) toimivaltasäännöstä. Sama pätee nykyisen tulkinnan mukaan myös muihin ns. julkisena palveluna harjoitettaviin toimintoihin¹⁸⁹ sekä julkisiin tiloihin. Eduskunnan apulaisoikeusasiamies totesi 14.6.2005 antamallaan päätöksellään (Dnro 405/4/03), että lentoaseman tai metroaseman yleisölle avoimet tilat eivät paikkoina olleet sellaisia, joihin rikoslain salakatselusäännös voisi ulottua. Sananvapauden käyttäminen ja siihen liittyvä kuvamateriaalin tuottaminen olivat tärkeitä tekijöitä demokraattisessa yhteiskunnassa. Sen vuoksi oli tärkeää, että tiedotusvälineiden suorittamaan uutis- ja muuhun kuvaamiseen suhtaudutiin perusoikeusmyönteisesti. Apulaisoikeusasiamiehen mukaan yleisölle avoimissa tiloissa tapahtuvaa, muutoin sallittua, kuvaamista ei voitu kieltää ”myönteiseen yrityskuvaan” liittyvillä perusteilla. Myöskään kuvauksen tarkoituksella, kuten ”kaupallisuudella”, ei lähtökohtaisesti ollut merkitystä kuvauksen sallittavuudelle sinänsä.

Apulaisoikeusasiamiehen mukaan metroliiikennesääntö ei ollut sellainen lakiin perustuva normi, jossa voitaisiin asettaa rajoituksia perusoikeuksien, kuten sananvapauden, käyttämiselle. Uutis- tai muu vastaava kuvaaminen asemien yleisissä tiloissa ei myöskään häirinyt yleistä järjestystä tai vaarantanut turvallisuutta järjestyslaissa kielletyllä tavalla. Näin ollen Helsingin kaupungin liikennelaitos ei saanut metroliiikennesäännön tai myöskään järjestyslain nojalla kieltää tavanomaisessa kuvaustilanteessa tiedotusvälineen toimintaa metron yleisölle avoimissa tiloissa tai laiturialueilla, koska tällaisiin kuvausrajoituksiin ei ollut laillista perustetta.

Lisäksi apulaisoikeusasiamies esitti sisäasiainministeriölle, että vartijoiden ja järjestyksenvalvojien koulutuksessa, ohjauksessa ja valvonnassa kiinnitettäisiin huomiota päätöksessä käsiteltyihin sananvapauden ja muiden perusoikeuksien toteutumista koskeviin seikkoihin.

Päätöksellään Dnro 2998/4/08 (1.3.2010) eduskunnan apulaisoikeusasiamies katsoi, että voimassa olleen lainsäädännön valossa valokuvaaminen oli yleisölle avoimessa Valtion taidemuseossa (Ateneum) sananvapauden käytön ilmentymänä lähtökohtaisesti sallittua. Ateneumin taidemuseon museovieraille asettaman kuvauskiellon tuli siten perustua lakiin. Valokuvaamisen kieltämiselle oli sinällään esitettävissä useita hyväksyttäviä syitä, joita voitiin pitää kokonaisuudessaan painavampina kuin yksittäisen asiakkaan oikeutta valokuvaukseen. Ongelmana oli kuitenkin se, että valokuvauskielto ei perustunut

189 Tässä yhteydessä ei ole mahdollisuutta paneutua palveluiden yksityistämisen aiheuttamiin rajanvetotilanteisiin. Esimerkiksi Mehiläisen Matinkylän yksikkö tarjoaa yksityistä terveydenhoitoa ja hoitaa myös ostopalveluna kunnallisen terveystieteiden keskuksen toimintoja.

eduskunnan säätämään lakiin (jonka tulisi tullessaan säädetyksi täyttää myös perusoikeuksien rajoitusedellytykset).¹⁹⁰

Näitä tapauksia vastaavasti AOA on päätöksellään Dnro 3447/4/05 (10.3.2008) ottanut kantaa terveyskeskuksessa tapahtuvaan valokuvaamiseen. Päätöksen mukaan valokuvaaminen kuului perustuslaissa taatun sananvapauden piiriin. Koska sananvapauden rajoitukset voivat perustua vain lakiin, myös valokuvaamista koskevien rajoitusten tuli perustua lakiin. Potilaslain 3 §:n 2 momentin mukaan potilaan hoito oli järjestettävä niin, että hänen yksityisyytensä kunnioitetaan. Potilaan hoitaminen terveyskeskuksessa, sairaalassa tai muussa sairaanhoidon toimintayksikössä asetti kuitenkin tietyt rajoitukset potilaan yksityiselämälle. Toimintayksikön yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä muiden henkilöiden yhtä lailla oikeutetut vaatimukset eivät kuitenkaan saa johtaa potilaan yksityisyyden suojan unohtamiseen. AOA:n mukaan sananvapauteen kuului, että sen käyttäminen ei edellytetä ennakkolupaa. Siten luvan asettaminen kuvaamisen ehdoksi terveyskeskuksen odotustiloissa ei ollut lainmukaista. Sen sijaan ohje ottaa ennen kuvaamista yhteys terveyskeskuksen henkilökuntaan oli – yksityisyyden suojan erityinen merkitys terveyttä koskevissa asioissa huomioon ottaen – aiheellista ja takasi sekä sananvapauden että yksityisyyden suojan mahdollisimman täysimääräisen toteutumisen. AOA päätyi vastaavaan lopputulokseen myös edellä mainitussa ratkaisussaan EOAK/3016/2018 (12.12.2019), joka koski sairaalaan tuodun henkilön omaisen toimesta suoritettua kuvaamista.

Julkisen terveyden- tai sairaanhoidon taikka sosiaalihuollon toimintayksiköt eivät edellä esitetysti voi asettaa yleisölle avoimia toimitilojaan koskevia kuvauskieltoja, jos ne eivät perustu lakiin. Potilas- ja asiakaslaissa olevien potilaan yksityisyydensuojan järjestämiin velvoittavien säännösten ei ole katsottu olevan sellaisia toimivaltasäännöksiä, joiden nojalla kuvauskielto voitaisiin asettaa. Yksityinen palveluntarjoaja puolestaan voi asettaa kuvauskieltoa koskevia rajoituksia. Pidän mahdollisena, että myös julkinen palveluntarjoaja voisi tarjotessaan vapaaehtoisesti lakisääteisiä palveluita parempia ja yksilölle räätälöityjä palveluita jossain määrin sopia esimerkiksi niitä toteuttavien työntekijöiden kuvauskiellosta (esimerkiksi kotisairaalahoidossa).

190 AOA ei siis tarkastellut asiaa sopimusoikeudelliselta kannalta harkitsemalla, voiko taidenäyttelyn järjestäjä myydä museolippuja sellaisin ehdoin, että näyttelyvieras saa vain katella taideteoksia, mutta ei ole oikeutettu kuvaamaan niitä. Kuvaamisrajoituksiahan sisältyy myös esimerkiksi teatteri- ja musikaalinäytäntöihin. Museotilaan on pääsymaksu, ja museokäyntiä ohjeistetaan monella muullakin tapaa, muun muassa kieltämällä teoksiin koskeminen, selkäreppujen käyttäminen ja häiritsevä käyttäytyminen. Ratkaisevaa oli se, että kyse oli valtion taidemuseosta ja että perusoikeutena turvattua sananvapautta rajoittanut kuvauskielto ei perustunut lakiin.

4 Lainsäädäntötarpeen arviointi

4.1 Johdanto

Edellä on todettu, että rikoslain salakatselusäännökset eivät suojaa henkilöä sellaiselta kuvaamiselta, joka tapahtuu yleisölle julkisissa tiloissa. Julkisen terveydenhuollon palveluntarjoajilla tai sosiaalipalveluja tarjoavilla viranomaisilla tai asiakaspisteillä ei myöskään ole oikeutta kieltää yleisölle julkisissa tiloissa, kuten terveyskeskusten odotusauloissa tai virastojen asiointipisteissä, tapahtuvaa kuvaamista. Kuten AOA on ratkaisukäytännössään todennut, toisten ihmisten kuvaaminen sairaanhoidon yksiköissä ei kuulu sananvapauden ydinalueeseen, kun taas tällaisessa paikassa asiointi yleensä kuuluu yksityiselämän ydinalueelle. Näin ollen on harkittava, edellyttääkö yksityiselämän suojaaminen lainsäädäntötoimia ja jos edellyttää, niin minkälainen sääntely parhaiten turvaisi sekä yksityiselämän suojan että sananvapauden.

EIT on ratkaisukäytännössään antanut painoarvoa sille, oliko henkilöllä kyseisessä tilanteessa perusteltu odotus yksityisyydestään. Jos henkilö tietoisesti ja tarkoituksellisesti osallistuu tapahtumiin, jotka saatetaan tallentaa tai raportoida julkisesti, tällä on vaikutus siihen, millaista yksityisyydensuojaa hän voi odottaa.¹⁹¹ Terveysten- tai sairaanhoitoon liittyy keskeisesti hoitohenkilöstön vaitiolovelvollisuus, ja terveystiedot luetaan TSA 9 artiklassa erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluviksi henkilötiedoiksi, joiden käsittelylle on asetettu erityisiä, tavanomaista tiukempia, edellytyksiä. Terveystiedot kuuluvatkin lähtökohteisesti ihmisen yksityiselämän ytimeen, joskin suojan tarve riippuu myös kysymyksessä olevan terveystiedon laadusta; tieto flunssasta tai päänsärystä ei kuulu niin syvälle yksityisyyteen kuin tieto vakavasta sairaudesta tai vaikkapa sukupuolitaudista. Raskauden alkuvaiheessa henkilöllä voi olla myös esimerkiksi työsyrrjinnän tai keskenmenon pelkoon liittyviä syitä tämän tiedon salaamiselle. Toiset taas haluavat jakaa tällaisen tiedon varsin varhaisessakin vaiheessa. Olennaista joka tapauksessa on, että päätösvalta yksityiselämän suojan (yleensä ydin)alueelle kuuluvan terveystiedon jakamisen suhteen tulisi olla henkilöllä itsellään. Voidaankin katsoa, että terveyden- tai sairaanhoidon palveluita käyttävällä henkilöllä on perustellusti jonkin asteinen perusteltu odotus yksityiselämänsä suojasta näitä palveluita käyttäessään. Tällä hetkellä tämä odotus ei kuitenkaan toteudu, koska terveyden- ja sairaanhoidon odotustiloissa valokuvaaminen on sallittua, eikä sitä voida julkista terveyden- tai sairaudenhoitopalveluita tarjoavassa yksikössä edes muiden

¹⁹¹ Esimerkiksi *Hájovský v. Slovakia* (1.7.2021), kohta 49, *López Ribalda ja muut v. Espanja* (suuri jaosto, 17.10.2019), kohta 89 ja *Shabanov ja Tren v. Venäjä* (14.12.2006), kohta 46.

yksityisyydensuojaan vedoten kieltää. Julkisia terveyden- tai sairaanhoitopalveluja käytävällä tai sosiaalitoimistossa asioivalla henkilöllä ei yleensä myöskään ole vaihtoehtoisia tapoja asiansa hoitamiseen, joten näiden asiointipisteiden julkisissa odotus- tai asiointitiloissa asiointi ei myöskään osoita minkäänlaista suostumusta kuvatuksi tulemiseen.

EIT on katsonut, että turvattaessa EIS 8 artiklan mukaista yksityiselämän suojaa valtion positiivisten ja negatiivisten velvoitteiden rajaa ei voida määritellä tarkasti, mutta sovellettavat periaatteet ovat molemmissa tapauksissa samanlaisia. Molemmissa tapauksissa on löydettävä oikeudenmukainen tasapaino kilpailevien oikeuksien – kuten sananvapauden ja yksityiselämän suojan – välillä.¹⁹² Kuten aiemmin jo mainittiin, yksityiselämän suojaan kuuluu useimmiten oikeus kieltää kuvansa julkaiseminen sekä oikeus vastustaa sen tallentamista, muokkaamista tai kopiointia.¹⁹³ Yksityiselämän suojan alaan vaikuttaa myös se, oliko kuvaaminen nimenomaan kohdennettu tiettyyn yksilöön ja oliko henkilötietoja käsitelty, käytetty tai julkistettu tavalla, joka ylitti sen, mitä asianomaiset ovat kohtuudella voineet ennakoida.¹⁹⁴

4.2 Ei-rikosoikeudelliset keinot

4.2.1 Tietosuojalainsäädäntö

Valokuvaaminen ja kuvien tallentaminen laitteelle, alustalle tai pilvipalveluun on henkilötietojen automaattista käsittelyä, johon lähtökohtaisesti sovelletaan tietosuoja-asetusta ja -lakia ja johon siten tulee olla TSA 6 tai 9 artiklassa säädetty peruste. Jos kuvaaminen kuitenkin tapahtuu vain henkilökohtaista käyttöä varten (niin sanottu kotitalouspoikkeus), ei kuvaamiseen sovelleta tietosuoja-asetusta ja -lakia. Lisäksi journalistiseen tarkoitukseen tapahtuvaan kuvaamiseen sovelletaan tietosuojalainsäädäntöä vain rajoitetusti (niin sanottu journalistinen poikkeus). Käytännön tulkintatilanteessa voi olla aika lailla mahdollonta osoittaa, että kuvaaminen olisi tapahtunut muuhun kuin henkilökohtaiseen käyttöön, jos kuvaaja niin väittää. Poikkeuksena on esimerkiksi tilanne, jossa vaikkapa kameoroista voi päätellä, että kuvaaja on journalisti – jolloin kuvaaminen on tietosuojalainsäädännön kannalta sallittua edellä kuvatun journalistisen poikkeuksen nojalla. Journalistienkin toimintaa kuitenkin koskevat lähtökohtaisesti muun lainsäädännön – kuten esimerkiksi salakatselusäännösten – asettamat vaatimukset.

192 Rothe v. Itävalta (4.12.2012), kohta 40 ja von Hannover v. Saksa No. 2 (suuri jaosto, 7.2.2012), kohta 89.

193 López Ribalda ja muut v. Espanja (suuri jaosto, 17.10.2019), kohta 89.

194 Ibid.

Tietosuojalainsäädännön osalta kullakin EU:n jäsenvaltiolla on vain sen verran kansallista liikkumavaraa, kuin mitä EU:n tietosuoja-asetus antaa. Kotitalouspoikkeus on säädetty tietosuoja-asetuksessa eikä siihen ole tehty kansallista poikkeusta.¹⁹⁵ Asetuksen kaikkien velvoitteiden ulottaminen yksityisiin henkilöihin olisi monestakin syystä ongelmallista, eikä asetuksen soveltamisalan laajentaminen selvityksessä tarkoitettua yksityishenkilön toimesta tapahtuvaa kuvaamista koskevaksi vaikuta tietosuojasääntelyn systematiikan eikä sisällön kannalta perustellulta tai välttämättä edes mahdolliselta. Tietosuojaviranomaisen resurssit eivät myöskään riittäisi yksityishenkilöiden toiminnan valvontaan. Terveys- ja sairaanhoidon sekä sosiaalihuollon yksiköiden odotus- ja asiointitiloissa kuvaamista ei mielestäni ole perusteltua rajoittaa tietosuojalainsäädännöllä, koska ongelma ei ole ensi sijassa tietosuojaan liittyvä.

4.2.2 Kotisairaanhoido ja terveydenhuoltolaki

Tarkasteltaessa asiaa kotisairaalassa työtään tekevän sairaanhoitajan ja potilaan sekä tämän perheen kannalta tulee ottaa huomioon seuraavat näkökohdat. Kuvaaminen ja varsinkin videokuvaaminen on varsin syvälle työntekijän yksityisyyteen puuttuva toimi. Niin on myös äänen tallentaminen. Työntekijän ei lähtökohtaisesti tarvitse alistua jatkuvaan tarkkailuun. Joissakin tilanteissa työntekijän kuvaaminen saattaa täyttää jopa salakatselun tunnusmerkistön, koska työntekijä oleskelee asiakkaan kotona oikeutetusti.

Kuten edellä on jo selostettu, työnantajan taholta tapahtuvaa työntekijän kameravalvontaa säännellään varsin tarkasti työelämän tietosuojalain 16 ja 17 pykälissä, mutta sitä ei sovelleta potilaan tai tämän omaisten taholta tapahtuvaan kuvaamiseen. Työelämän tietosuojalaissa kuvaamiselle asetetut edellytykset ovat varsin tiukat, ja työnantaja on työntekijän henkilötietoja käsitellessään velvollinen noudattamaan työelämän tietosuojalakia, tietosuoja-asetusta ja tietosuojalakia.

Potilaan aseman ei tulisi riippua siitä, saako hän julkisen palvelun suoraan julkiselta palveluntuottajalta vai yksityiseltä palveluntuottajalta ostopalveluna tai palvelusetelillä. Kuvaamista koskevien sopimusmahdollisuuksien epäselvyys voi vaikeuttaa myös ostopalveluiden hankkimista tai käyttämistä.

Varminta olisi säätää terveydenhuoltolakiin kuvaamisen reunaehdoista koskeva säännös. Toinen vaihtoehto olisi ottaa tätä koskeva säännös potilaslakiin. Säännöksen rinnalla sovellettaisiin myös rikoslain salakatselusäännöksiä. Mielestäni olisi kuitenkin perusteltua selvittää myös sopimisen mahdollisuutta tarkemmin.

¹⁹⁵ Tietosuoja-asetusta koskeva liikkumavara-aulukko löytyy EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen täytäntöönpanotyöryhmän mietinnön 35/2017 sivuilta 48–67.

4.2.3 Vahingonkorvausvastuu

Henkilölle yksityiselämää loukkaavasta kuvaamisesta aiheutuva vahinko on tyypillisimmin henkistä kärsimystä. Kärsimystä koskevaa korvaussääntelyä muutettiin vuoden 2006 alusta voimaan tulleella lainmuutoksella. Kärsimyksellä tarkoitetaan henkistä kärsimystunnetta, joka aiheutuu henkilölle häneen kohdistetun oikeudettoman loukkauksen seurauksena.¹⁹⁶ Kärsimyksen tyypillisiä ilmentymiä ovat esimerkiksi pelon, nöyryytyksen, häpeän tai mielihapahan tunteet. Kärsimyksen korvaamisen tarkoituksena on loukatun ihmisarvolle ja itsetunnolle aiheutuneen loukkauksen hyvittäminen. Korvausvelvollisuuden ei tule muodostaa rangaistusluonteista seuraamusta. Kärsimyskorvauksen tehtävänä ei myöskään ole loukatulle aiheutuneiden taloudellisten menetysten korvaaminen. Korvauksen tuomitseminen ei edellytä erityistä selvitystä loukatulle aiheutuneesta tunnereaktiosta. Kärsimyskorvauksen tuomitsemiseen riittää se, että teko on sen kaltainen, että sen voidaan objektiivisesti arvioiden katsoa aiheuttaneen loukkauksen kohteeksi joutuneelle henkilölle kärsimystä.

Kärsimys korvataan vain VahL 5 luvun 6 §:ssä säädettyin edellytyksin ja sen korvaaminen on hyvin vahvasti kytketty teon rangaistavuuteen.¹⁹⁷

VahL 5 luvun 6 § kuuluu seuraavasti:

Oikeus korvaukseen loukkauksen aiheuttamasta kärsimyksestä on sillä:

- 1) jonka vapautta, rauhaa, kunniaa tai yksityiselämää on rangaistavaksi säädetyllä teolla loukattu;
- 2) jota on rangaistavaksi säädetyllä teolla syrjitty;
- 3) jonka henkilökohtaista koskemattomuutta on tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta vakavasti loukattu;
- 4) jonka ihmisarvoa on tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta vakavasti loukattu muulla, 1–3 kohdassa tarkoitettuihin loukkauksiin verrattavalla tavalla.

Korvaus määrätään sen kärsimyksen perusteella, jonka loukkaus on omiaan aiheuttamaan ottaen erityisesti huomioon loukkauksen laatu, loukatun asema, loukkaajan ja loukatun välinen suhde sekä loukkauksen julkisuus.

¹⁹⁶ HE 167/2003 vp ja henkilövahinkotoimikunnan mietintö KM 2001:11.

¹⁹⁷ Poikkeuksina ovat harvinaiset tilanteet, joissa ”kipuun ja särkyyn rinnastuvasta” kärsimyksestä on tuomittu korvausta VahL 5:2:ssä säädetyn henkilövahingon korvaamisen perusteella tai kärsimys on ilmennyt VahL 5:2:n mukaan korvattavana psyykkisenä henkilövahingona; Ks. esim. KKO 2004:23 ja KKO 2009:3.

Korvausvastuun edellytyksenä oleva rangaistavuuden vaatimus ei edellytä, että vahingonaiheuttaja olisi tuomittu tai syytteessä rikoksesta. Korvausvastuu voi syntyä myös silloin, kun syyteoikeus on vanhentunut tai tekijä ei ikänsä taikka mielentilansa vuoksi ole rikosoikeudellisessa vastuussa. Vahingonkorvausvelvolliseksi voidaan tuomita myös silloin, kun vahingonkorvauslain säännöksessä mainittuun oikeushyvään kohdistuvaa rikosta ei lueta vastaajan syyksi erillisenä rikoksena, vaan sen katsotaan sisältyvän muuhun rikokseen. Rangaistavaksi säädettyyn tekoon perustuva korvausvastuu edellyttää tahallisuutta suhteessa rikostunnusmerkistöön, jos korvauksen perusteena oleva rikos on vain tahallisesti tehtynä rangaistava.¹⁹⁸ Tahallisuuden puuttuessa – ja sen vuoksi teon rangaistavuuden puuttuessa – korvausvastuu voi syntyä ihmisarvon vakavaa loukkaamista koskevan lainkohdan (VahL 5:6.1:n 4 kohta) tai ihmisoikeusloukkauksen hyvittämistä koskevien tulkintaperiaatteiden nojalla.¹⁹⁹

Kun terveyden- ja sairaanhoidon odotusaloissa tai virastojen asiointitiloissa kuvaamista ei ole säädetty rangaistavaksi, ei kuvauksen kohteella ainakaan tavanomaisesti ole vahingonkorvauslakiin perustuvaa oikeutta saada korvausta tällaisen loukkauksen aiheuttamasta kärsimyksestä. Vakavimmissa tilanteissa olisi ehkä mahdollista soveltaa VahL 5:6.1:n 4 kohdassa tarkoitettua ihmisarvon vakavaa loukkaamista koskevaa säännöstä, mutta tuskin pelkkä julkisissa odotustiloissa kuvaaminen aiheuttaa säännöksessä tarkoitettua vahinkoa.

Puhdas varallisuusvahinko, eli taloudellinen vahinko, joka ei ole yhteydessä henkilö- tai esinevahinkoon, korvataan VahL 5 luvun 1 §:n mukaan vain silloin, kun se on aiheutettu rangaistavaksi säädetyllä teolla tai julkista valtaa käytettäessä taikka milloin muissa tapauksissa on erittäin painavia syitä sen korvaamiseen. Mahdollista taloudellista vahinkoa aiheutunee oikeudettoman kuvaamisen kohteelle vain siinä tapauksessa, että kuvat päättyvät jonkun ulkopuolisen tietoon, ja siitä aiheutuu asianomaiselle joitakin seurauksia, kuten esimerkiksi työpaikan tai luottamustoimen menetys tai jonkin toimeksiannon saamatta jääminen. Pelkästään tietoisuus siitä, että itseään koskevia kuvia on tallennettu toisen henkilön puhelimeen, kameraan tai muulle laitteelle tai välineelle tuskin aiheuttaa muuta vahinkoa kuin kärsimystä, jollei asianomainen itse tee kuvien olemassaolosta tietoisena sellaisia toimia, joista seuraa myös taloudellisia vaikutuksia. Tällaisissa tilanteissa tulisivat arvioitaviksi myös syy-yhteyden ennakoitavuuteen ja normin suojantarkoitukseen liittyvät vahingonkorvausoikeudelliset pohdinnat.

Harkittaessa kuvaamisen rajoittamiseen parhaiten soveltuvaa sääntelytapaa ei vahingonkorvaussääntelyn muuttaminen liene ensisijainen keino, koska se seikka, että kuvaaminen säädetäisiin korvausvastuuseen johtavaksi ei vielä loisi terveyden- tai sairaanhoidon

198 KKO 2012:81.

199 KKO 2011:38 ja KKO 2012:81.

yksiköille tai virastojen asiointipisteille mahdollisuutta kieltää kuvaamista yleisölle avoimissa odotus- ja asiointitiloissa. Tällainen varsin kasuistinen erityissäännös ei sopisi vahingonkorvauslain systematiikkaan. Kuvauksen kohteella ei käytännössä olisi myöskään kovin hyviä mahdollisuuksia todistaa, että häntä on kuvattu. Korvausoikeudenkäynti olisi vaivalloinen ja kallis sekä epäsuhteessa odotettavissa olevaan pieneen korvaukseen nähden.²⁰⁰ Kuvaaja ei välttämättä olisi maksukykyinen. Kuvauksen kohde tuskin uskaltaisi ottaa tällaiseen oikeudenkäyntiin liittyvää taloudellista riskiä. Lisäksi oikeudenkäynti itsessään saattaisi provosoida kuvaajan kuvien myöhempään oikeudettomaan levittämiseen.

4.2.4 Kuvauskielto tai toimivaltasäännös potilaslaissa ja asiakaslaissa

Varteenotettavimpia vaihtoehtoja lienevät joko potilaslakiin ja asiakaslakiin säädettävä kuvauskielto tai kuvauksen kieltämiseen valtuuttava säännös taikka salakatselukriminalisoinnin laajentaminen kattamaan myös terveyden- ja sairaanhoidon sekä sosiaalihuollon odotustilat ja asiointipisteet.

Tämä voisi tapahtua lisäämällä potilaslain 3 §:n 2 momenttiin ja asiakaslain 4 §:n 1 momenttiin joko kuvauskielto tai siihen valtuuttava säännös seuraavasti:

Potilaalla on oikeus laadultaan hyvään terveyden- ja sairaanhoitoon. Hänen hoitonsa on järjestettävä ja häntä on kohdeltava siten, ettei hänen ihmisarvoaan loukata eikä että hänen vakaumustaan ja hänen yksityisyyttään kunnioitetaan. *Hoitopaikassa asioivien potilaiden oikeudeton valokuvaaminen on kielletty. / Palveluntarjoaja voi kieltää hoitopaikassa asioivien potilaiden kuvaamisen.*

Asiakkaalla on oikeus saada sosiaalihuollon toteuttajalta laadultaan hyvää sosiaalihoitoa ja hyvää kohtelua ilman syrjintää. Asiakasta on kohdeltava siten, ettei hänen ihmisarvoaan loukata eikä että hänen vakaumustaan ja yksityisyyttään kunnioitetaan. *Sosiaalihuollon palvelupisteissä asioivien henkilöiden oikeudeton valokuvaaminen on kielletty. / Palveluntarjoaja voi kieltää sosiaalihuollon palvelupisteissä asioivien henkilöiden kuvaamisen.*

Oikeudettomuuden vaatimusta tulisi tulkita samoin kuin kotirauhan rikkomisen, sala kuuntelun, salakatselun ja yksityiselämää loukkaavan tiedonlevittämisen osalta. Oikeudettomuusvaatimuksella suljettaisiin kuvaamiskiellon ulkopuolelle esimerkiksi sellaiset tilanteet, joissa henkilöä kuvataan tämän suostumuksella. Oikeudettomuusvaatimusta

²⁰⁰ Korvaustasosta ks. Henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan suositukset 2020.

voitaisiin tulkita myös niin, että sen avulla turvattaisiin journalistista tiedonhankintaa. Jos kuvaaminen liittyisi yleisesti merkittävän tiedon paljastamiseen eikä ylittäisi sitä, mikä potilaan/asiakkaan yksityiselämän suojan turvaamiseksi on oikeutettua, voisi kuvaaminen poikkeuksellisesti olla oikeutettua eli sallittua. Uutisointitarkoitus ei kuitenkaan tavanomaisesti oikeuttaisi tunnistettavien potilaiden tai sosiaalihuollon asiakkaiden kuvaamista ilman heidän suostumustaan. Pelkästään kuvan tallentamiseenkin liittyy riski, että sitä saatettaisiin myöhemmin käyttää vahingossa esimerkiksi kuvituskuvana tai että se vaikka tietomurron seurauksena joutuisi kolmannen tahon haltuun.

Verrattaessa laissa säädettyä kuvauskieltoa ja lain valtuutuksen nojalla asiointipaikassa annettavaa kuvauskieltoa antaisi ensiksi mainittu asiakkaalle paremman yksityisyydensuojan, kun kuvauskiellon olemassaolo ei riippuisi palveluita tarjoavan yksikön mahdollisesti antamasta tai antamatta jättämästä kiellosta. Tällöin ei myöskään syntyisi epäselvyyttä siitä, onko kuvauskielto tullut asianmukaisesti kuvaajan tietoon. Asiakas tietäisi aina asiointipaikassa, jossa asiakkaiden kuvaaminen on kielletty, eikä myöskään kuvaamiseen halukkaan osapuolen osalta syntyisi epätietoisuutta siitä, onko muiden ihmisten kuvaaminen sallittua vai ei. Laissa säädetty kielto takaisi potilaille yhdenvertaisen kohtelun, sillä julkisia terveydenhoitopalveluita tai sosiaalipalveluita käyttävä henkilö ei välttämättä voi vapaasti valita asiointipaikkaansa – tai valinnanvapauden käyttäminen ainakin saattaisi johtaa palvelunsaannin viivästymiseen tai pidempään asiointimatkaan.

Tällainen aina vallitseva kielto toki saattaisi kattaa myös sellaisia tilanteita, joissa kuvaamista yleisesti pidetään melko harmittomana. Kiellolla ei kuitenkaan estettäisi potilaita tai asiakkaita kuvaamasta pelkkiä odotustiloja tai itseään, jos se voisi tapahtua kuvaamatta muita, joten kuvauskiellon vaikutukset sananvapauteen olisi rajattu mahdollisimman suppeiksi. Näistä vaihtoehdoista laissa säädetty kuvauskielto vaikuttaa potilaan oikeudet sekä yhdenvertaisen ja ennakoitavan kohtelun paremmin turvaavalta vaihtoehdolta kuin kuvauskiellon jääminen toimintayksikön oman kiellon varaan.

Esitetyn kaltainen sanktioimaton kielto ei välttämättä ole tehokas. Esimerkiksi kaupasta, konsertista tai museosta voitaisiin järjestysmiehen avulla poistaa kieltoa rikkova asiakas, mutta ainakaan välitöntä sairaanhoitoa tai sairaanhoidollista tutkimusta tarvitsevaa potilasta ei tämän terveystä tai henkeä vaarantamatta voitaisi poistaa asiointipaikasta. Säännöksen tueksi tulisi harkita ainakin mahdollisuutta ottaa kieltoa ilmeisesti rikkovalta henkilöltä kuvausväline säilöön asiointipaikaksi. Kun teko ei olisi rangaistava, ei myöskään olisi mahdollisuutta käyttää kuvamateriaalin tarkistamiseen rikosten tutkimukseen käytettävissä olevia pakkokeinoja.

Henkilökunnan kuvaamista tuskin voinee perustellusti kieltää silloin, kun kyse on terveyskeskuksen, sairaalan tai sosiaalihuollon kaikille avoimesta odotustilasta, asiakaspalvelupisteestä tai muusta julkisesta tilasta. Työntekijöiden työrauhaa suojataan

salakatselusäännöksellä silloin, kun he ovat yleisöltä suljetussa julkisrauhan piiriin kuuluvassa paikassa, kuten esimerkiksi omassa työhuoneessaan taikka tutkimus- tai toimenpidehuoneessa.

Selvitystä tehtäessä ei ole ilmennyt tarvetta sananvapautta rajoittavan kuvauskiellon ulottamiselle muihin kuin potilaslain ja asiakaslain kattamiin tiloihin. Mahdollisen lainsäädäntöhankkeen edetessä voisi esimerkiksi lausuntopalautteen avulla tai muilla keinoin selvittää tarkemmin, onko muihin tiloihin ulottuvalle kuvauskiellolle tarvetta. Ottaen huomioon sananvapauden asema perus- ja ihmisoikeutena tällaiseen kieltoon on syytä suhtautua lähtökohtaisesti pidättyvästi.

4.3 Salakuuntelu- ja/tai salakatselusäännöksen rangaistavuuden alan laajentaminen

4.3.1 Kriminalisoinnista perus- ja ihmisoikeuksien suojakeinona

Siitä, että kuvaamisen rajoittaminen terveydenhuollon asiakastiloissa ja muissa vastaavissa paikoissa olisi perus- ja ihmisoikeuksien (niiden rajoitusedellytykset huomioon ottaen) sallimaa tai joissakin tilanteissa jopa perusoikeusjärjestelmän edellyttämää, ei suoraan seuraa velvollisuutta tai välttämättä edes perustetta kyseisen menettelyn kriminalisointiin. Kriminalisoinnin tarvetta ei näet voida perustella pelkästään sillä, että se on perustuslain tai ihmisoikeussopimusten sallimaa, vaan käyttäytymisen rikosoikeudellisen sanktioinnin täytyy olla myös rikosoikeudellisen järjestelmän tavoitteiden kannalta perusteltua.

Kriminalisointiperiaatteet asettavat rajoja sen suhteen, voidaanko rikosoikeudellisin keinoin puuttua kansalaisten oikeuksiin ja vapauksiin.²⁰¹ Ne ovat rikosoikeudellista lainsäädäntötoimintaa ohjaavia lähtökohtia, joita tarvitaan, koska oikeusvaltiossa repressiivisten keinojen käyttämisen täytyy perustua huolelliseen harkintaan. Kriminalisointiperiaatteiden taustalla vaikuttavat myös perustuslain säännökset.²⁰² Kriminalisointia koskevaan päätökseen sisältyy kuitenkin myös poliittista tarkoituksenmukaisuusharkintaa.

Menettelyn katsominen rangaistavaksi ja rikosoikeudellisen seuraamuksen langettaminen on aina laillisen toimintavapauden rajoittamista. Rankaiseminen merkitsee puuttumista

201 Melander 2002, s. 938.

202 HE 263/2014 vp, s. 20.

ihmisen henkilökohtaiseen vapauteen tai omaisuuteen.²⁰³ Kriminalisointia harkittaessa on arvioitava myös rikosoikeusjärjestelmää lievempiä keinoja epätoivotun menettelyn estämiseen tai vähentämiseen.

Oikeusministeriön laatiman kriminalisointiperiaatteita koskevan muistion mukaan rikosoikeudella on oikeusvaltiossa puolustuksellinen ja suojaava tehtävä. ”Rikoslaki ei ole yhteiskuntapolitiikan yleinen ongelmanratkaisuväline” eikä rikoslailla ohjata yhteiskunnallista kehitystä tai ratkota sosiaalisia ongelmia.²⁰⁴ Rangaistavaksi säätäminen perustuu edellä mainitusti osin poliittiseen tarkoituksenmukaisuusharkintaan, mutta sille on myös oikeudelliset reunaehdot.²⁰⁵

Perustuslakivaliokunta on sekä vuoden 1997 lausunnossaan että sitä seuranneessa käytännössään katsonut, että lainsäätäjällä on varsin väljä liikkumavara kriminalisointien säätämisessä.²⁰⁶ Sitä rajoittavat kuitenkin perustuslaki ja sen perusoikeussäännökset sekä Suomea sitovat kansainväliset velvoitteet. Lähtökohtaisesti lailla ei voida kieltää sellaista käyttäytymistä, johon perustuslaki oikeuttaa.²⁰⁷ Itsestään selvää on, ettei myöskään ihmisoikeusso-
pimusten sallimaa menettelyä voida kriminalisoida.

Perus- ja ihmisoikeudet rajoittavat sekä sitä, mitä ylipäättään voidaan säätää rangaistavaksi, että sitä, minkälaisia seuraamuksia rangaistavaan käyttäytymiseen voidaan liittää. Lisäksi tulee ottaa huomioon se, että teon rangaistavuuteen saattaa liittyä myös rikoksen selvittämiseksi tarpeellisten pakkokeinojen käyttämistä.

203 Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä oikeudenkäyttöä, viranomaisia ja yleistä järjestystä vastaan kohdistuvia rikoksia sekä seksuaalirikoksia koskevien säännösten uudistamiseksi 23/1997 vp, s. 2; Samoin Melander 2002, s. 938.

204 Oikeusministeriön toiminta ja hallinto 2002:16: Oikeusministeriön kriminaalipoliittisen neuvottelukuntatyön organisoiminen, Selvitys, s. 9.

205 Melander on tarkastellut näitä reunaehtoja perusteellisemmin väitöskirjassaan Kriminalisointiteoria: rangaistavaksi säätämisen oikeudelliset rajoitukset. Suomalainen Lakimiesyhdistys 2008; Ks. myös Melander 2010 ja Melander 2002.

206 PeVL 23/1997 vp, s. 2; Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä laiksi rikoslain 20 luvun 8 §:n muuttamisesta 56/2014 vp, s. 2; Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle alkoholilain ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi 48/2017 vp, s. 7; Kriminalisointiperiaatteista ks. myös perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi rikoslain, pakkokeinolain 10 luvun 7 §:n ja poliisilain 5 luvun 9 §:n muuttamisesta 16/2013 vp, perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi rikoslain 20 luvun muuttamisesta 6/2014 vp, perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi rikoslain 20 luvun 8 §:n muuttamisesta 56/2014 vp ja perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi rikoslain 2 a ja 9 luvun muuttamisesta sekä pysäköinninvalvonnasta annetun lain 3 §:n muuttamisesta 9/2016 vp.

207 PeVL 23/1997 vp, s. 2; PeVI 6/2014 vp, s. 2; PeVL 26/2014 vp.

Perusoikeuksien käyttämiseen liittyvien kriminalisointien tulee täyttää perusoikeuksien yleiset rajoitusedellytykset sekä tilanteeseen soveltuvasta perusoikeudesta mahdollisesti johtuvat erityisedellytykset sekä ihmisoikeuksien rajoitusedellytykset. Osa näistä, kuten esimerkiksi täsmällisyyden ja tarkkarajaisuuden vaatimus, ilmenee jo perustuslaista itsestään (PL 8 §:ssä säädetty rikosoikeudellinen laillisuusperiaate).²⁰⁸

Kullakin perusoikeudella on ydinalue, johon kuuluvaa käyttäytymistä ei saa säätää rangaistavaksi. Kriminalisoinnille tulee olla painava yhteiskunnallinen tarve ja perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävä peruste (hyväksyttävyyksivaatimus). Kriminalisoinnin tulee myös olla välttämätön sitä koskevan hyväksyttävän tavoitteen eli sitä koskevan oikeushyvänsuojaamiseksi (suhteellisuusperiaate). Kriminalisointia ei tule säätää, jos sama tavoite voidaan saavuttaa perusoikeuteen vähemmän puuttuvalla tavalla. Rajoitus ei myöskään saa ulottua syvemmälle kuin on perusteltua ottaen huomioon rajoituksen taustalla olevan intressin painavuus suhteessa rajoitettavaan oikeushyvään.²⁰⁹ Myös rangaistusseuraamuksen laatu ja rikostutkintaan liittyvät pakkokeinot vaikuttavat suhteellisuuden arviointiin.²¹⁰ Tarkasteltavan aihepiirin osalta näihin kuuluisivat myös esimerkiksi mahdollisuus tarkastella epäillyn kamerasta, kännykstä tai välineestä, mitä tai ketä hän on kuvannut, missä ja miten.

Kriminalisointi voidaan nähdä myös keinona turvata kansalaisten perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista. Perus- ja ihmisoikeuksista voidaan siten johtaa jopa "velvoite säätää ja ylläpitää kriminalisointeja, jotka ovat välttämättömiä perusoikeuden turvaamiseksi

208 PeVL 23/1997 vp, s. 2; Tästä myös esim. perustuslakivaliokunnan lausunto koskien valtioneuvoston kirjelmää ehdotuksesta neuvoston puitepäätökseksi (rasismin ja muukalaisvihan vastainen toiminta) 26/2002 vp, s. 2 ja perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi yliopistolain 7 §:n muuttamisesta 19/2013 vp, s. 2.

209 PeVL 56/2014 vp, s. 3; PeVL 9/2016 vp, s. 2; PeVL 48/2017 vp, s. 7; Samankaltaisesti Oikeusministeriön muistio 1999, s. 9; PeVL 48/2017 vp: "Kriminalisoinnille on kyettävä esittämään painava yhteiskunnallinen ja perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävä peruste (ks. esim. PeVL 23/1997 vp, PeVL 61/2014 vp ja PeVL 9/2016 vp). Perustuslakivaliokunnan rikosoikeudellista sääntelyä koskevassa käytännössä on erotettavissa erilaisia asetelmia. Valiokunta on toisinaan arvioinut kriminalisointia lähtien siitä, mitä perusoikeutta se rajoittaa (ks. esim. PeVL 23/1997 vp, s. 3–4 ja PeVL 26/2004 vp). Ehdotetulle sääntelylle on tietyissä tilanteissa katsottu olevan perustuslain perusoikeussäännöksiin tukeutuvia perusteita (ks. esim. PeVL 17/2006 vp ja PeVL 6/2014 vp). Perustuslakivaliokunta on lisäksi usein ottanut kantaa siihen, mikä ovat hyväksyttäviä perusteita kriminalisoinneille. Esimerkiksi uhrin suojeleminen (ks. PeVL 6/2014 vp, s. 2) sekä tiettyjen muiden heikommassa asemassa olevien ryhmien (ks. PeVL 17/2006 vp, s. 3/l) sekä eri oikeushyviin liittyvät turvallisuusnäkökohdat (ks. esim. PeVL 20/2002 vp ja PeVL 26/2014 vp, s. 2) ovat osaltaan muodostaneet hyväksyttäviä perusteita harkita kriminalisointia."

210 PeVL 23/1997 vp, s. 2; PeVL 56/2014 vp, s. 3.

ulkopuolisten loukkauksilta”. Perusoikeussäännöksistä seuraa näin lainsäätäjälle sekä toimivallan rajoituksia että toimintavelvoitteita.²¹¹

Hallituksen esityksessä 263/2014 vp mainitaan myös ultima ratio -periaate. Sen mukaan rangaistussäännösten tulee olla viimesijainen keino moitittavaan käyttäytymiseen vaikuttamisessa. Kriminalisointi tulee ulottaa vain sellaisiin moitittaviin käyttäytymismuotoihin, joiden ehkäiseminen sitä ehdottoman välttämättömästi edellyttää.²¹² Lisäksi rangaistussäännöksillä suojeltavat oikeushyvät tulee pääsääntöisesti voida palauttaa yksilöiden perus- ja ihmisoikeuksiin. Rangaistussäännöksillä tulee olla jonkinlaista tehoa eli niiden on vaikutettava rikoksia ehkäisevästi osoittamalla käyttäytymisen moitittavuutta tai ainakin rangaistusuhkaan liittyvän pelotevaikutuksen vuoksi. Kriminalisoinnin tällaista vaikutusta tulee arvioida tosiasiapohjaisen tiedon avulla. Rangaistusasteikko tulee mitoittaa teon moitittavuuden mukaan.²¹³

Lappi-Seppälä on katsonut, että rikosoikeudellisen järjestelmän käyttöönotto ei ole mahdollista, jos olisi voitu käyttää rikoslakia vähemmän haitallista ja yksilön oikeuksia vähäisemmässä määrin rajoittavaa keinoa. Kriminalisoinnin tulisi myös olla moraalisesti hyväksyttävä, tehokas ja kohtuullisin kustannuksin toimeenpantavissa.²¹⁴ Sama vaatimus voitaneen johtaa myös suhteellisuusvaatimuksesta, joka edellyttää kriminalisoinnin välttämättömyyttä.

Kriminalisoinnin tulee myös tosiasiallisesti ehkäistä rikolliseksi katsottua toimintaa.²¹⁵ Sellainen kriminalisointi, joka ei tosiasiallisesti vaikuttaisi ihmisten käyttäytymiseen, ei ole hyväksyttävissä. Tehottomasta säännöksestä voi seurata rikoslain kunnioittamisen vähentyminen ja rikosoikeusjärjestelmän inflaatio.²¹⁶

Kriminalisoitaessa on otettava huomioon myös reaaliset mahdollisuudet rikosvastuun toteuttamiseen. Kriminalisoinnin ei tule johtaa ylitsepääsemättömiin näyttöongelmiin. Lakiin ei myöskään tule lisätä tehottomia säännöksiä, joiden noudattamisen valvonta olisi

211 PeVL 23/1997 vp, s. 3; Ks. myös PeVL 16/2013 vp, s. 2 ja PeVL 6/2014 vp, s. 2; Ks. myös Melander 2008, s. 284 sekä K.U. v. Suomi (2.12.2008).

212 HE 263/2014 vp, s. 20.

213 Ibid.

214 Lappi-Seppälä 1994, s. 33 ja 35.

215 Lappi-Seppälä 1987, s. 130–138.

216 Ennalta ehkäisevän vaikutuksen arvioinnista ks. metsänhakuun estämistä käsittelevä lakivaliokunnan lausunto lakialoitteesta laiksi metsälain muuttamisesta 9/2004 vp, s. 2–3 ja Meladerin (2008, s. 139) kritiikki; Ks. myös toiselle kuuluvan henkilötodistuksen väärinkäyttöä koskeva lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä laiksi rikoslain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi 15/2005 vp, s. 5.

käytännössä mahdotonta.²¹⁷ Esimerkiksi laitonta naamiointia koskevasta hallituksen esityksestä antamassaan lausunnossa perustuslakivaliokunta ei katsonut naamiointivälineiden hallussapidon kriminalisoinnille esitetyn riittäviä perusteita, kun kyseisen edellytyksen arviointi saattaisi käytännön tilanteissa olla erittäin vaikeaa ja voisi johtaa mielivaltaisuksiin.²¹⁸ Näkemys oli perusteltu, koska esimerkiksi tuubihuiveja ja kaulaliinoja voidaan käyttää sekä naamioitumiseen että normaaliin säänmukaiseen pukeutumiseen. Vastaavan kaltaisiin ongelmiin saatetaan törmätä myös kuvaamisen osalta, koska kännykkäkameran osalta on itse kuvaamistapahtuman perusteella vaikea päätellä, onko kuvaaja kuvannut itseään vai toisia osapuolia, kun kuvanottosuuntaa voi huomaamatta säätää. Tarkistamalla asian välittömästi kuvausvälineestä asia kyllä selviäisi, mutta tällöin jouduttaisiin asian selvittämiseksi puuttumaan kuvaajan yksityisyyteen, eikä terveyskeskusten tai sairaaloiden taikka sosiaalipalveluiden asiakkailta tai mainittujen tilojen järjestysmiehillä ole oikeutta toisen matkapuhelimessa tai kamerassa olevan kuvamateriaalin tarkistamiseen. Toisaalta siihen mennessä, kun poliisi ehtisi paikalle, olisi mahdollista tallentaa kuvat pilvipalveluun tai lähettää ne vaikka itselleen tai jollekin toiselle sähköpostilla ja poistaa ne sen jälkeen tallennusalustalta. Kuvauskiellon noudattamista olisi siis reaalielämässä vaikea valvoa.

Terrorismirikoksia koskevassa hallituksen esityksessä 18/2014 vp tiivistetään kriminalisointiperiaatteet toteamalla, että 1) rikoslainsäädännölle on oltava hyväksyttävä peruste, 2) uuden rikostunnusmerkistön säätämiselle on oltava painava yhteiskunnallinen tarve, 3) kriminalisoinnin tulee olla ennaltaehkäisevä ja 4) tunnusmerkistön on oltava täsmällinen ja tarkkarajainen. Lisäksi esityksessä katsotaan, että rikosoikeutta tulee käyttää ainoastaan tärkeiksi katsottavien intressien suojaamiseksi ja sen tulee olla viimeinen keino. Etujen tulee olla haittoja selvästi suuremmat. Rikostunnusmerkistö ei saa synnyttää mahdottomia tai mielivaltaisesti ratkaistavia näyttöongelmia.²¹⁹ Mahdollisuutta ja tarvetta kriminalisoida kuvaaminen terveyskeskusten ja muiden vastaavien paikkojen odotustiloissa arvioidaan seuraavassa suhteessa edellä kuvattuihin kriminalisointiperiaatteisiin.

217 Oikeusministeriön muistio 1999, s. 9.

218 PeVL 26/2004 vp, s. 3.

219 HE 18/2014 vp, s. 12; Samoin Oikeusministeriön Mietintöjä ja lausuntoja 1/2013: Terrorismityöryhmän mietintö, s. 35–36 ja Oikeusministeriön lakialoitteesta LA28/2012 antama 26.11.2012 päivätty lausunto OM/177/43/2012; Samankaltaisesti myös esim. HE 93/2016 vp, s. 20.

4.3.2 Kriminalisointiperiaatteiden soveltaminen kuvaamiseen terveyden- ja sairaanhoidon sekä sosiaalihuollon odotustiloissa

Jos kriminalisointia pohditaan, sitä voisi muotoilla esimerkiksi seuraavaan tapaan:

Joka oikeudettomasti teknisellä laitteella katselee tai kuvaa

- 1) kotirauhan suojaamassa paikassa taikka käymälässä, pukeutumistilassa tai muussa vastaavassa paikassa oleskelevaa henkilöä taikka
- 2) *potilaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa (785/1992) tarkoitettua potilasta tai sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa (812/2000) tarkoitettua asiakasta näitä palveluita tarjoavassa toimintayksikössä (tai sen välittömällä piha-alueella) taikka*
- 3) yleisöltä suljetussa 3 §:ssä tarkoitettussa rakennuksessa, huoneistossa tai aidatulla piha-alueella oleskelevaa henkilöä tämän yksityisyyttä loukatun,

on tuomittava *salakatselusta* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

Oikeudettomuusvaatimuksella turvataan journalistinen tiedonhankinta, jos potilaiden tai asiakkaiden kuvaaminen jossakin – lähinnä melko poikkeuksellisessa – tilanteessa olisi perusteltua terveydenhuollon tai sairaanhoidon taikka sosiaalihuollon odotustiloissa tai asiointipisteissä. Harkittavaksi tulee myös se, olisiko kriminalisointi perusteltua ulottaa asiakaslaissa tarkoitettuihin asiakkaisiin vai pelkästään potilaslaissa tarkoitettuihin potilaisiin. Olisi syytä kartoittaa, mihin kaikkiin tiloihin asiakaslaki kohdistuu ja onko kriminalisoinnin antama korostettu suoja kaikkien näiden tilojen osalta perusteltu ja tarpeen. Lisäksi olisi syytä harkita, tulisiko suoja-alue ulottaa luonnostellussa 2 kohdassa tarkoitettujen paikkojen välittömille piha-alueille vai pelkästään näiden paikkojen sisäpuolelle. Suojantarkoituksen ja yksityiselämään puuttumisen kannalta ei välttämättä ole eroa, kuvataanko ambulanssin paareilla makaava ihminen sairaalan pihalla vai sairaalan odotusaulassa tai kuvataanko syöpähoitoon menevä potilas syöpäsairaalan ulko-ovella vai asiakaspalvelupisteessä.

Seuraavassa tarkastellaan luonnosteltua kriminalisointia kriminalisointiperiaatteiden valossa ja arvioidaan, olisiko nykyisen salakatselukriminalisoinnin soveltamisalan laajentaminen perusteltua.

Oikeushyvien suojelu. Kriminalisoinnin tarve – ja rikosoikeuden oikeutus – lähtee oikeushyvien suojelusta. Vain sellainen menettely on perusteltua säätää rangaistavaksi, joka

loukkaa tai konkreettisesti vaarantaa oikeusjärjestyksen suojaamia oikeushyviä. Esimerkiksi perus- ja ihmisoikeudet ilmentävät suojattavia oikeushyviä.²²⁰

Eduskunnan oikeusasiamies on potilaan omaisen taholta tapahtunutta kuvaamista ja järjestyksenvalvojan toimintaa asiassa koskevassa ratkaisussaan EOAK/3016/2018 (12.12.2019) todennut, että koska kuvaaminen sellaisessa tilassa, johon yleisöllä on vapaa pääsy, ei ollut kiellettyä, kuvaajaa ei pelkästään sillä perusteella voitu poistaa alueelta. Järjestyksenvalvojalla ei myöskään ollut toimivaltaa pyytää kuvaajaa poistamaan kuvia kamerastaan. Tämän jälkeen AOA viittasi aiempaan ratkaisuun Dnro 3447/4/05 (10.3.2008), jossa AOA oli pyytänyt sosiaali- ja terveysministeriötä ja oikeusministeriötä arvioimaan, antoiko potilaan yksityisyydensuojan turvaaminen ratkaisussa tarkoitetuissa olosuhteissa aihetta lainsäädäntötoimenpiteisiin. Lisäksi AOA totesi, että asia ei ollut johtanut lainsäädäntötoimenpiteisiin.

Samoin kuin aiempi AOA, apulaisoikeusasiamies piti nykyistä oikeustilaa ongelmallisena potilaan yksityisyyden kannalta. Valokuvaaminen terveydenhuollon toimintayksikön yleisötiloissa ei kuulunut sananvapauden ydinalueeseen, kun taas terveyskeskukseen hakeutuvalla henkilöllä oli oikeus odottaa, että hänen yksityisyyttään suojellaan. AOA viittasi vielä siihen, että ”Perustuslain mukaan jokaisen yksityiselämä on suojattu ja julkisen vallan velvollisuutena on turvata perusoikeuksien toteutuminen. Perusoikeuksien välisen punninnan suorittaminen kuuluu kuitenkin ensisijaisesti lainsäätäjälle. Tämän vuoksi kiinnitän uudelleen sosiaali- ja terveysministeriön ja oikeusministeriön huomiota tarpeeseen säätää asiasta lain tasolla.” Voitaneen lähteä siitä, että potilaan ja sosiaalihuollon asiakkaan yksityiselämän suoja näiden käyttäessään terveyden- tai sairaanhoidon taikka sosiaalihuollon palveluita, on sellainen perustuslain ja jopa ihmisoikeussopimusten²²¹ suojaama oikeushyvä, jota on perusteltua suojata.

Hyväksyttävyyys. Hyväksyttävyyysvaatimus on perustuslakivaliokunnan käytännössä toteutunut melko helposti.²²² Esimerkiksi puolustusvoimissa työskentelevien puoluepoliittisen sitoutumattomuuden varmistaminen oikeutti kriminalisoimaan sotilaiden osallistumisen

220 LsN Jussi Matikkalan kuulemisessa 23.11.2017 eduskunnan lakivaliokunnalle antama lausunto koskien hallituksen esitystä 100/2017 vp alkoholilain ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

221 Ks. edellä Reklos ja Davourlis v. Kreikka (15.1.2009) ja etenkin Dupate v. Latvia (19.11.2020).

222 Melander 2008, s. 123.

poliittiseen toimintaan heidän yhdistymisvapauttaan rajoittaen.²²³ Laitonta naamioitumista²²⁴ (mielenosoituksissa ja vastaavissa tilanteissa) koskevaa kriminalisointia pidettiin hyväksyttävänä, vaikka naamioitumiskiellon katsottiin rajoittavan tahdonvapautta ja itsemääräämisoikeutta sekä ilmaisuvapautta ja kokoontumisvapautta.²²⁵

Salakatselukriminalisoinnin laajentamisella pyrittäisiin ensisijaisesti PL 10 §:ssä turvattun yksityiselämän suojaamiseen. Jossain määrin laajennus suojaisi myös PL 7 §:ssä tarkoitettua henkilökohtaista vapautta ja itsemääräämisoikeutta ja siihen kuuluvana mahdollisuutta olla tulematta kuvatuksi vastoin tahtoaan ja mahdollisuutta hankkia sairaanhoitoa tai sosiaalipalveluita ilman vaaraa ulkopuolisten taholta tapahtuvasta kuvaamisesta. Valtiolta edellytetään myös aktiivisia toimenpiteitä ihmisten yksityiselämän suojaamiseksi toisten yksilöiden taholta tulevia loukkauksia vastaan sen lisäksi, että sen tulee itse pidättäytyä loukkaamasta kansalaisten yksityiselämää.²²⁶ Yksityiselämän suojaa ja itsemääräämisoikeutta voidaan pitää perus- ja ihmisoikeusjärjestelmien kannalta hyväksyttävänä kriminalisoinnin ja sananvapautta koskevien perus- ja ihmisoikeusrajoitusten perusteina²²⁷ ottaen huomioon sen eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen mainitseman seikan, ettei toisten ihmisten kuvaaminen terveyskeskusten, sairaaloiden ja sosiaalihuollon asiakaspisteissä ole sananvapauden ydinalueelle kuuluva sananvapauden käyttömuoto. Terveystiedot puolestaan kuuluvat lähtökohtaisesti yksityiselämän suojan ydinalueelle.

Suhteellisuusvaatimus liittyy kriminalisoinnin välttämättömyyteen, vaihtoehtoihin keinoihin sekä rangaistussääntelyn ankaruuteen. Oikeasuhtaisuuteen on perustuslakivaliokunnan käytännössä liittynyt myös se, miten rangaistavan käyttäytymisen alaa on rajattu.²²⁸ Arvioinnin kohteena olevassa kuvaamiskiellossa kuvaaminen rajoittuisi vain toisia ihmisiä koskevaan kuvaamiseen. Mahdollisen kriminalisoinnin soveltamisalaa olisi perusteltua rajoittaa koskemaan vain sairaanhoidon tai sosiaalihuollon asiakkaisiin kohdistuvaa kuvaamista, jolloin kyseisessä yksikössä työskentelevä henkilökunta jäisi kuvauskiellon

223 Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä laiksi rikoslain 2 luvun 14 a §:n ja 45 luvun muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi 3/1999 vp, s. 2; Ks. perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä rikollisjärjestön toimintaan osallistumisen säätämisestä rangaistavaksi 10/2000 vp, s. 3.

224 Kielto soveltuu yleisellä paikalla järjestetyn yleisen kokouksen tai yleisötilaisuuden yhteydessä taikka muussa yleisön kokoontumisessa yleisellä paikalla tapahtuvaan naamioitumiseen.

225 PeVL 26/2004 vp, s. 2–4.

226 PeVL 16/2013 vp, s. 2; PeVL 6/2014 vp, s. 2.

227 Viimeksi mainitusta PeVL 23/1997 vp, s. 4, PeVL 26/2002 vp, s. 2–3 ja Melander 2008, s. 124–128.

228 Melander 2008, s. 128–129.

ulkopuolelle.²²⁹ Henkilökunnalla näet ei ole yhtä suurta suojarantarvetta kuin terveyden- tai sairaanhoidon taikka sosiaalihuollon asiakkailla, joiden asiointi liittyy yksityiselämän ydinalueelle kuuluviin seikkoihin.

Rangaistavuuden välttämättömyyttä arvioitaessa on otettava huomioon myös vaihtoehtoiset keinot. On mahdollista harkita myös siviilioikeudellista kuvauskieltoa, josta säädettäisiin esimerkiksi potilaslaissa ja asiakaslaissa. Kieltoa rikkova voitaisiin poistaa tiloista, jos tämä voitaisiin tehdä hänen terveydentilaansa vaarantamatta. Toisaalta jos kielon noudattamatta jättämisestä ei seuraisi minkäänlaista sanktiota, kynnys sen rikkomiseen voisi olla melko matala. Lisäksi henkilöllä, joka epäilee joutuneensa kuvauksen kohteeksi, ei juurikaan olisi keinoja osoittaa kuvauskieltoa rikotun, jos kuvauslaitteen haltija ei vapaaehtoisesti näytä, mitä hän on kuvannut. Toisaalta myös kriminalisointitapauksessa kuvaaja voi ehtiä siirtää kuvat toisaalle ennen kuin tallennusväline saadaan lainmukaisesti tarkastettua.

Uutta kriminalisointia harkittaessa on tietenkin syytä arvioida, tarjoavatko jo olemassa olevat lainmukaiset keinot suojaaja mahdollisella kriminalisoinnilla ehkäistävä tilannetta vastaan. RL 24 luvun 6 §:n 1 momentin mukaan salakatselusta tuomitaan se, joka oikeudettomasti teknisellä laitteella katselee tai kuvaa 1) kotirauhan suojaamassa paikassa taikka käymälässä, pukeutumistilassa tai muussa vastaavassa paikassa oleskelevaa henkilöä taikka 2) yleisöltä suljetussa 3 §:ssä tarkoitettussa rakennuksessa, huoneistossa tai aidatulla pihalla oleskelevaa henkilöä tämän yksityisyyttä loukaten. Saman pykälän 2 momentin mukaan yritys on rangaistava. Tämä kriminalisointi ei edellä esitetysti kuitenkaan kata kuvaamista terveyskeskusten tai sairaaloiden odotusauloissa taikka sosiaalihuollon tai vastaavien asiointipisteiden kaikille avoimissa tiloissa, vaikka ihmisillä on näissä paikoissa asioidessaan usein perusteltu tarve yksityisyyden suojaan.

Henkilötietoja sisältävää kuvamateriaalia säilytettäessä tai käytettäessä on yksityistä käyttöä lukuun ottamatta noudatettava tietosuojajasetuksen ja tietosuojalain vaatimuksia. Käytännössä kuvaamistilanteissa on yleensä kysymys yksityisestä käytöstä, joka ei kuulu tietosuojalainsäädännön soveltamisalaan, joten tietosuojalainsäädäntö ei tarjoa suojaaja. Myöskään journalistiseen toimintaan ei sovelleta kuin osaa tietosuojalainsäädännön vaatimuksista. Journalistinen toiminta sinänsä ei ole ollut selvityksen kattamissa tiloissa erityisen ongelmallista. Lisäksi melkein kaikki merkittävät tiedotusvälineet ovat sitoutuneet

²²⁹ Soveltamisalan rajaamisesta ks. paritusta koskeva perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä laiksi rikoslain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi 13/2004 vp, s. 2 ja PeVL 23/1997 vp, s. 3, jossa perustuslakivaliokunta piti uskonrauhan rikkomisen rangaistavuuden edellytyksenä ollutta nimenomaista loukkaamistarkoitusta tulokinnanvaraisuutta vähentävänä ja täsmällisyys- ja tarkkarajaisuusvaatimuksen täyttymiseen liittyvänä.

noudattamaan Journalistin ohjeita ja Julkisen sanan neuvoston tulkitsemaa hyvää journalistista tapaa.²³⁰

Terveyskeskusten tai sairaaloiden odotusauloissa taikka sosiaalihuollon asiointipisteiden kaikille avoimissa tiloissa kuvatun aineiston levittäminen saattaa olla rangaistavaa yksityiselämää loukkaavana tiedon levittämisenä (RL 24:8 ja RL 24:8a). Yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä tuomitaan RL 24 luvun 8 §:n 1 momentin mukaan se, joka oikeudettomasti 1) joukkotiedotusvälinettä käyttämällä tai 2) muuten toimittamalla lukuisten ihmisten saataville esittää toisen yksityiselämästä tiedon, vihjauksen tai kuvan siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa. Pykälän 2 ja 3 momentissa on säännöksen soveltamisalaa rajoittavat säännökset, joiden mukaan yksityiselämää loukkaavana tiedon levittämisenä ei pidetä ensinnäkään sellaisen yksityiselämää koskevan tiedon, vihjauksen tai kuvan esittämistä politiikassa, elinkeinoelämässä tai julkisessa virassa tai tehtävässä taikka näihin rinnastettavassa tehtävässä toimivasta, joka voi vaikuttaa tämän toiminnan arviointiin mainitussa tehtävässä, jos esittäminen on tarpeen yhteiskunnallisesti merkittävän asian käsittelemiseksi. Toisekseen yksityiselämää loukkaavana tiedon levittämisenä ei myöskään pidetä yleiseltä kannalta merkittävän asian käsittelemiseksi esitettyä ilmaisua, jos sen esittäminen, huomioon ottaen sen sisältö, toisten oikeudet ja muut olosuhteet, ei selvästi ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä.²³¹

Yksityiselämää loukkaavana tiedon levittämisenä rangaistaan vain sellainen tiedon levittäminen, joka on omiaan aiheuttamaan vahinkoa, kärsimystä tai halveksuntaa. Tätä arvioidaan objektiivisesti niin sanotun keskivertoihmisen näkökulmasta. Jossain määrin voidaan ottaa huomioon sellaisten ryhmien erityispiirteet, joiden arvonanto on loukatulle merkityksellinen. Jos tällainen ryhmä kuitenkin on melko pieni ja sen arvot huomattavasti poikkeavat laajalti hyväksytyistä arvoista, näiden arvojen vastaiseen menettelyyn perustuva halveksunta ei voisi olla lainkohdassa tarkoitettulla tavalla tyyppillistä.²³² Säännös antaa suojaa vain yksityiselämää koskevien tietojen levittämistä vastaan. Se ei suojaa niiden hankkimista ja tallentamista vastaan. Jo tietoisuus tällaisten tietojen olemassaolosta toisen ihmisen tallennusvälineellä voi perustellusti aiheuttaa tunteen yksityiselämän loukkauksesta sekä herättää pelkoa kuvan mahdollisesta myöhemmästä julkaisemisesta. Yksityiselämää

230 Journalistin ohjeet sekä Julkisen sanan neuvoston periaatepäätökset, lausumat, periaatelausumat, kannanotot ja ratkaisut ovat saatavilla osoitteessa <<https://www.jsn.fi/>>. [viitattu 15.11.2021].

231 Tämä rajoitussäännös säädettiin vuonna 2013 Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen annettua Suomelle useita sananvapauden loukkaamista koskevia tuomioita. Kunnianloukkausta koskevaan RL 24 luvun 9 §:ään säädettiin vastaava rajoitussäännös. Taustoista tarkemmin HE 19/2013 vp.

232 HE 184/1999 vp, s. 32.

loukkaavan tiedonlevittämisen soveltamiskynnys on myös sikäli korkea, että ei ole varmaa, katsoisiko oikeus tavanomaisesti terveystieteiden odotusaulassa istuvan ihmisen kuvan levittämisen olevan omiaan aiheuttamaan tälle vahinkoa, kärsimystä tai halveksuntaa, kun ei terveystieteiden asioiden lähtökohtaisesti ole mitään paheksuttavaa tai moitittavaa tai vahinkoa aiheuttavaa piirrettä.

Samalla kun erilaiset tavat puuttua toisten ihmisten yksityisyyteen ovat lisääntyneet, on mahdollisesti myös lisääntynyt tarve saada suojaa oikeudetonta puuttumista vastaan. Tätä ilmentävät myös 2013 säädetyt viestintärauhan rikkomisen (RL 24:1a)²³³ ja vainoamisen (RL 25:7a) kriminalisoinnit.²³⁴ Viestintärauhan rikkomisesta on kysymys silloin, kun joku häirintätarkoituksessa toistuvasti lähettää viestejä tai soittaa toiselle siten, että teko on omiaan aiheuttamaan tälle huomattavaa häiriötä tai haittaa. Kyse voi olla myös kuvaviestien lähettämisestä. Kyse on tyyppillisesti sellaisista viesteistä, jotka eivät yksittäisinä toiselle lähetettyinä viesteinä täytä minkään rikoksen, kuten esimerkiksi kunnianloukkauksen tai laittoman uhkauksen, tunnusmerkistöä, mutta jotka toistuvuutensa vuoksi ovat objektiivisesti arvioiden omiaan aiheuttamaan vastaanottajalle huomattavaa häiriötä tai haittaa. Vaatimus häirintätarkoituksesta sulkee pois tilanteet, joissa yhteydenottajalla on perusteltu syy yhteydenottoihinsa.

Vainoamisesta on kysymys silloin, kun joku toistuvasti uhkaa, seuraa, tarkkailee, ottaa yhteyttä tai muuten näihin rinnastettavalla tavalla oikeudettomasti vainoaa toista siten, että se on omiaan aiheuttamaan vainotussa pelkoa tai ahdistusta. Kyse on sellaisesta uhkaavasta käyttäytymisestä, joka on omiaan saamaan toisen henkilön perustellusti pelkäämään turvallisuutensa puolesta, mutta joka ei vielä täytä laittoman uhkauksen tunnusmerkistöä.²³⁵ Toisen henkilön pitkäkestoinen tai toistuva kuvaaminen voi täyttää vainoamisen tunnusmerkistön, mutta vainoamisen tunnusmerkistö ei suojaa kertaluontoiselta

233 Säännöksen syntyhistoriasta Frände ym. 2018, s. 381–382 sekä KKO 2008:86, HE 232/2008 vp, LaVM 10/2009 vp ja HE 19/2013 vp.

234 Ks. HE 19/2013 vp, s. 26–27, jossa kerrotaan, että aikanaan oli ”luontevaa katsoa, että toistuva ja häiritsevä asiaton puhelimella soittaminen todella loukkasi kotirauhaa samaan tapaan kuin esimerkiksi säännöksessä mainittu metelöinti puhelinhäirintä”, mutta nykyään tilanne on muuttunut, kun perinteisten lankapuhelinten käyttäminen on lähestulkoon lakannut ja ”puhelimella tapahtuva viestintä on saanut olennaisesti aikaisempaa yksityisemmän luonteen”.

235 HE 19/2013 vp, s. 24; Vainoamisesta ks. KKO 2021:7: ”A oli lähettänyt lukuisia tekstiviestejä B:lle. A tuomittiin lähestymiskiellon rikkomisesta, laittomasta uhkauksesta sekä vainoamisesta. B oli vaatinut rangaistusta A:lle myös viestintärauhan rikkomisesta. ... Korkein oikeus katsoi ratkaisusta tarkemmin ilmenevin perustein, että tekstiviestien lähettäminen häirintätarkoituksessa tuli rikosoikeudellisesti riittävästi arvioiduksi soveltamalla toisaalta vainoamista, toisaalta lähestymiskiellon rikkomista koskevaa säännöstä.”; Ks. myös KKO 2020:30.

kuvaamiselta terveydenhuollon tai sairaanhoidon taikka sosiaalihuollon odotustiloissa tai asiointipisteissä.

Kärsimyksen korvaaminen on VahL 5 luvun 6 §:n mukaan sidottu melko vahvasti kärsimystä aiheuttaneen teon rangaistavuuteen. Koska kuvaaminen terveydenhuollon ja sairaanhoidon tai sosiaalihuollon odotustiloissa ja asiakaspalvelupisteissä ei ole rangaistavaa, ei sen perusteella ole oikeutta vahingonkorvaukseen, jollei sitten kysymys ole poikkeuksellisen räikeästi ihmisarvoa loukkaavasta toiminnasta, jolloin korvausta voitaisiin tuomita VahL 5:6.1:n 4 kohdan mukaisesti vakavan ihmisarvon loukkaamisen perusteella tai ilman kirjoitetun lain tukea suoraan perus- tai ihmisoikeusloukkauksen perusteella, mikä korvausvaatimuksen kohdistuessa yksityiseen tahoon ei kuitenkaan vaikuta kovinkaan todennäköiseltä.

Kuten edellä esitetystä ilmenee, olemassa oleva lainsäädäntö ei anna suojaa edellä mainituissa paikoissa tapahtuvaa kuvaamista vastaan. Terveydenhuoltohenkilöstö ei voi kieltää edes huomattavan häiritsevää kuvaamista eikä kuvaajan tarvitse noudattaa myöskään kuvattavan esittämää kuvauskieltoa. Näin ollen on syytä arvioida, voitaisiinko kuvaaminen kieltää salakatselukriminalisoinnin laajentamisella kattamaan mainitut paikat.

Kriminalisoinnin etuna olisi, että se osoittaisi virallista ja auktoritatiivista moitetta sen tarkoittamaa toimintaa kohtaan. Sanktioluonteensa ansioista se olisi luultavasti tehokkaampi ei-toivotun käyttäytymisen estäjä kuin pelkkä potilas- ja asiakaslaissa oleva kieltö. Kriminalisointi myös mahdollistaisi tapausten selvittämisen esitutkinnan ja pakkokeinojen avulla. Mahdollisuus käyttää pakkokeinoja ei sinällään kuitenkaan ole hyväksyttävä kriminalisoinnin peruste. Myöskään symbolisia pelkästään paheksuntaa osoittavia kriminalisointeja ei tule säätää, jotta rikosoikeus ei kärsi inflaatiota.

Hyöty-haitta punninta. Ottaen huomioon mahdollisen kriminalisoinnin vaikutukset muiden perusoikeuksien käyttämiseen sen tulisi olla kapeasti muotoiltu. Se rajoittaisi sananvapautta ja koskisi melko laajaa ihmisjoukkoa ottaen huomioon, miten moni ihminen asioi terveyskeskuksissa, sairaaloissa ja sosiaalihuollon palvelupisteissä. Näin ollen olisi pohdittava, voidaanko säännöksellä ennaltaehkäistä niitä suojeltaviin oikeushyviin tai intresseihin kohdistuvia loukkauksia, joiden vähentämiseen kriminalisoinnilla pyritään, eli vähentäisikö kriminalisointi selvityksen kohteena olevissa paikoissa tapahtuvaa potilaiden ja asiakkaiden kuvaamista. Tiedossani ei ole, miten yleinen ongelma potilaiden kuvaaminen tai pelko kuvatuksi joutumisesta ylipäättään on. Asiaa ei voida päätellä myöskään rikosilmoituksista, koska kuvaaminen ei nykyisellään ole rangaistavaa. Oikeussuojakeinojen puuttuessa kuvauksen kohteet eivät myöskään välttämättä tee kuvaamisesta minkäänlaista ilmoitusta edes henkilökunnalle. Lienee oletettavaa, että kuvausta koskeva kriminalisointi ainakin lisäisi potilaiden turvallisuudentunnetta ja mahdollisesti vähentäisi oletettavasti jo nykyiselläänkin melko vähäistä toisten potilaiden kuvaamista.

Voidaan pohtia, onko rikosoikeuskoneisto liian järeä, kun loukkauksia ei välttämättä ole kovin monia vuosittain. Toisaalta loukkauksen uhrin kannalta ei ole yhtään vähemmän haitallista, että loukkauksia tapahtuu vain harvoin, jos loukkaus hänen kohdalleen osuu. Kriminalisointi myös osoittaisi virallista paheksuntaa perus- ja ihmisoikeuksia loukkaavaa valokuvaamista vastaan, ja sen hyötyinä olisivat myös mahdollinen turvallisuuden tunteen lisääntyminen sekä niin kutsuttu yhteisöllinen koheesiovaikutus.²³⁶

Kriminalisoinnin haittapuoliksi voidaan katsoa, että terveydenhuollon ja sairaanhoidon sekä sosiaalihuollon odotustiloissa ja asiakaspalvelupisteissä sijaitsevien ihmisten valokuvaamisen kriminalisointi olisi yksilöllisen toimintavapauden ja perus- ja ihmisoikeutena turvautun sananvapauden rajoitus. Lisäksi mahdollinen valokuvausvälineen konfiskaatio voisi aiheuttaa rikosentekijälle taloudellisen menetyksen sekä haittaa hänen sananvapautensa käyttämiselle ja yhteydenpidolle muihin ihmisiin, mikä puuttuisi myös hänen yksityiselämänsä suojaan. Merkitystä on myös sillä, että rikosoikeudellisen vastuun toteuttamisesta aiheutuu yhteiskunnalle taloudellisia kustannuksia ja että poliisin resurssit tämänkaltaisten ”vähäisten rikosten” tutkimiseen ovat nykyisellään jo muutenkin niukat. Uuden kriminalisoinnin valvontaan ja toteuttamiseen keskittyvä toimeenpano veisi sekkin resursseja.²³⁷

Perusteltuja näkökohtia voidaan esittää sekä kriminalisoinnin puolesta että sitä vastaan. Kriminalisointi lienee perus- ja ihmisoikeusvelvoitteet sekä kriminalisointiperiaatteet huomioon ottaen mahdollinen, mutta ottaen huomioon myös sen, että ongelma ei liene mitenkään laajamittainen ja että yksityiselämää koskevien tietojen ja kuvien levittäminen on erikseen säädetty rangaistavaksi, voisi olla järkevää edetä ensin potilaslain ja asiakaslain kuvauskieltoa koskevin säännöksin ja seurata sen jälkeen tilannetta. Jos kriminalisointi seuranta-ajan jälkeen tuntuisi perustellulta, se olisi mahdollista säätää myöhemmin. Tätä lähestymistapaa puoltaa *ultima ratio* -periaate sekä se, että kriminalisoinnin toteennäyttäminen olisi vaikeaa, koska epäilty ehtii yleensä poistaa kuvat (ja halutessaan siirtää ne toiseen tallennuspaikkaan) jo ennen kuin poliisi ehtii tutkimaan asiaa. Kriminalisoinnin avulla voitaisiin toisaalta tehokkaammin puuttua myös näyttävään ja häiritsevään valokuvaamiseen, jossa kuvaaja tulee häiritsevän lähelle kuvattavaa eikä edes yritä peitellä kuvaamistarkoitustaan. Tämänkaltaisen menettely tuki voi olla hyvin häiritsevää myös julkisella paikalla tapahtuessaan, mutta siihen ei voida puuttua, ellei se täytä esimerkiksi vainoamisen tai laittoman uhkauksen tunnusmerkistöä.

236 Näistä Melander 2008, s. 485–488.

237 Haitoista ks. *ibid*, s. 489–502.

Laillisuusperiaate. Laillisuusperiaatteen tavoitteena on taata oikeusturvan ja ennakoitavan laintulkinnan toteutuminen.²³⁸ Ottaen huomioon, että valokuvaaminen on perusoikeutena turvatun sananvapauden käyttämistä, ja että kuvaamisen kriminalisoinnissa olisi kysymys sananvapauden rajoittamisesta, kielletyn kuvaamisen ala tulisi määritellä täsmällisesti. Korkein oikeus on katsonut käsitteiden tulkinnan olevan välttämätöntä ja oikeutettua myös yksittäisiä rikostunnusmerkistöjä sovellettaessa edellyttäen, että tulos on sopu-soinnussa tunnusmerkistöstä ilmenevän, rangaistusuhalla tavoitellun suojan tarkoituksen kanssa ja että lopputulos on kohtuudella tekijän ennakoitavissa.²³⁹ Myös esimerkiksi yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä koskevaa tunnusmerkistöä sovellettaessa joudutaan tulkitsemaan yksityiselämän ja oikeudettomuuden käsitteitä sekä sitä, ylittääkö ilmaisun levittäminen selvästi sen, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä. Nähdäkseni luonnostellun kaltainen tunnusmerkistön laajennus olisi laillisuusperiaatteen mukainen.

238 HE 44/2002 vp, s. 29 ja 34.

239 Esim. KKO 2019:44, KKO 2018:36, KKO 2014:7 ja KKO 2013:12.

5 Yhteenveto

Selvityksen perusteella terveyden- ja sairaanhoidon potilaiden ja sosiaalihuollon asiakkaiden sekä kotisairaanhoidon työntekijöiden yksityisyydensuoja on puutteellinen selvityksessä kuvatuissa tilanteissa.

Rikoslain salakatselusäännökset eivät suojaa henkilöä sellaiselta kuvaamiselta, joka tapahtuu yleisölle julkisissa tiloissa. Julkisen terveydenhuollon palveluntarjoajilla ja sosiaalipalveluja tarjoavilla viranomaisilla tai niiden asiakaspalvelupisteillä ei myöskään ole oikeutta kieltää yleisölle julkisissa tiloissa, kuten terveystieteiden odotusauloissa ja virastojen asiointipisteissä, tapahtuvaa kuvaamista. Kuitenkin asiointissa näissä paikoissa on usein kysymys potilaan tai asiakkaan yksityiselämän ydinalueelle kuuluvasta toiminnasta.

Terveyden- ja sairaanhoidon sekä sosiaalihuollon yksiköiden odotus- ja asiointitiloissa kuvaamista ei ole perusteltua rajoittaa tietosuojalainsäädännöllä, koska ongelma ei ole ensi sijassa tietosuojaan liittyvä. Lisäksi tietosuojalainsäädännön osalta kansallinen liikumavara on hyvin rajoitettua, koska sitä sääntelee EU:n yleinen tietosuoja-asetus. Tietosuojalainsäädäntöä ei myöskään sovelleta niin sanottuun yksityiseen käyttöön, jota kuvaaminen terveyden- ja sairaanhoidon sekä sosiaalihuollon yksiköiden odotus- ja asiointitiloissa useimmiten on.²⁴⁰

Kun terveyden- ja sairaanhoidon odotusauloissa ja virastojen asiointitiloissa kuvaamista ei ole säädetty rangaistavaksi, ei kuvauksen kohteella yleensä ole vahingonkorvauslakiin tai muuhunkaan perusteeseen nojautuvaa oikeutta saada korvausta tällaisen loukkauksen aiheuttamasta kärsimyksestä. Näin ollen korvausvastuulla ei voida torjua selvityksessä tarkoitettua yksityisyyteen puuttuvaa kuvaamista. Korvauksensaantioikeuden laajentaminen siten, että se kattaisi selvityksessä tarkoitettuja tilanteita, ei sopisi vahingonkorvauslain systematiikkaan kovinkaan hyvin. Korvausvastuun edellytyksiä olisi pakkokeinojen puuttuessa myös käytännössä vaikea todentaa.

Vartenotettavin vaihtoehto saattaisi olla potilaslakiin ja asiakaslakiin säädettävä kuvauskielto tai kuvauksen kieltämiseen valtuuttava säännös. Kuvauskielto voitaisiin toteuttaa lisäämällä potilaslain 3 §:n 2 momenttiin ja asiakaslain 4 §:n 1 momenttiin potilaiden ja vastaavasti asiakkaiden oikeudetonta kuvaamista hoito- ja asiointipaikassa koskeva kielto. Oikeudettomuusvaatimuksella suljettaisiin kuvaamiskiellon ulkopuolelle esimerkiksi

240 Vrt. kuitenkin tätä näkökantaa EUT:n aikaisemmin mainittuun, tietosuojadirektiivin voimassaoloaikana annettuun Ryneš (C-212/13) -ratkaisuun, jossa sananvapausnäkökohdat eivät varsinaisesti olleet esillä.

sellaiset tilanteet, joissa henkilöä kuvataan tämän suostumuksella. Oikeudettomuuskriteeri turvaisi myös journalistista tiedonhankintaa. Mahdollisen säädöshankkeen edetessä voitaisiin esimerkiksi lausuntopalautteen avulla selvittää tarkemmin, minkälaisiin tiloihin kuvauskielto olisi syytä ulottaa ottaen huomioon paitsi yksityisyyden suoja myös sananvapauden asema demokraattisessa yhteiskunnassa ja yksilönitsemäisyyden toteuttamisessa.

Salakatselusäännöksen rangaistavuuden alan laajentamista on tarkasteltu kriminalisointiperiaatteiden valossa. Johtopäätöksenä on, että salakatselukriminalisoinnin laajentaminen kattamaan myös terveyden- ja sairaanhoidon sekä sosiaalihuollon odotustilat ja asiointipisteet todennäköisesti olisi perus- ja ihmisoikeusvelvoitteet sekä kriminalisointiperiaatteet huomioon ottaen mahdollista. Kriminalisointia kuitenkin pidetään ultima rationa, viimeisenä puuttumiskeinona. Kun näissä tiloissa kuvaaminen ei liene laajamittainen ongelma ja koska yksityiselämää koskevien tietojen ja kuvien levittäminen on erikseen säädetty rangaistavaksi yksityiselämää loukkaavana tiedon levittämisenä, voisi olla perusteltua toteuttaa mahdollinen säädösmuutos edellä selostetuilla potilaslain ja asiakaslain kuvauskieltoa koskevilla säännöksillä. Jos nämä kieltosäännökset eivät käytännössä osoittautuisi tarpeeksi tehokkaiksi, kriminalisointia voisi harkita myöhemmin.

Kotisairaanhoidon työntekijöiden yksityisyydensuoja on puutteellinen ja riippuu paljon siitä sattumanvaraisesta seikasta, miten potilas tai tämän perheenjäsenet hänen toimintaansa valvovat. Puutteellisuus korostuu erityisesti verrattaessa kotisairaanhoidon työntekijöiden työolosuhteita vastaavia työtehtäviä sairaalan tiloissa hoitavien työntekijöiden työolosuhteisiin. On syytä selvittää kuvausrajoituksista sopimisen mahdollisuutta vielä tarkemmin sekä arvioida, voitaisiinko sopimisella ylipäättään saavuttaa tarpeeksi kattava ja tehokas suoja. Kun otetaan huomioon työoikeudelle tyypillinen työntekijän suojelun periaate, työntekijän asema ja tehtävät sekä tilanne muutoinkin, vaikuttaisi asian lainsäädännöllinen järjestäminen työntekijän, potilaan ja työnantajan oikeudet intressit parhaiten turvaavalta vaihtoehdolta.

LÄHTEET

Virallislähteet

Euroopan unionin toimielimet

Euroopan komission ehdotus 25.1.2012 koskien Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta yksilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta (yleinen tietosuoja-asetus), COM (2012) 11 final – 2012/0011 (COD).

Euroopan parlamentin lainsäädäntöpäätöslauselma 12. maaliskuuta 2014 ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi yksilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta (yleinen tietosuoja-asetus), COM (2012)0011 – C7-0025/2012–2012/0011(COD).

Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on the protection of individuals with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data (General Data Protection Regulation) – Preparation of a general approach, 11.6.2015, 9565/15, Interinstitutional File: 2012/0011 (COD).

Hallituksen esitykset

Hallituksen esitys eduskunnalle rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen ensimmäisen vaiheen käsittäväksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi 66/1988 vp.

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi potilaan asemasta ja oikeuksista 185/1991 vp.

Hallituksen esitys eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta 309/1993 vp.

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista sekä sosiaalihuoltolain muuttamisesta ja eräiksi niihin liittyviksi laeiksi 137/1999 vp.

Hallituksen esitys eduskunnalle yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaamista koskevien rangaistussäännösten uudistamiseksi 184/1999 vp.

Hallituksen esitys eduskunnalle rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi 44/2002 vp.

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi vahingonkorvauslain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi HE 167/2003 vp.

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain 24 luvun 1 §:n muuttamisesta 232/2008 vp.

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi rikoslain, pakkokeinolain 10 luvun 7 §:n ja poliisilain 5 luvun 9 §:n muuttamisesta 19/2013 vp.

Hallituksen esitys eduskunnalle terrorismirikoksia koskevaksi lainsäädännöksi 18/2014 vp.

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi yksityisistä turvallisuuspalveluista sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi 22/2014 vp.

Hallituksen esitys eduskunnalle rikoslain järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevien säännösten yhtenäistämiseksi 263/2014 vp.

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi arvopaperimarkkinalain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi 65/2016 vp.

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi rikoslain 34 a luvun, pakkokeinolain 10 luvun ja poliisilain 5 luvun muuttamisesta 93/2016 vp.

Hallituksen esitys eduskunnalle EU:n yleistä tietosuoja-asetusta täydentäväksi lainsäädännöksi 9/2018 vp.

Hallituksen esitys eduskunnalle liikesalaisuuslaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi HE 49/2018 vp.

Hallintovaliokunta

Hallintovaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä EU:n yleistä tietosuoja-asetusta täydentäväksi lainsäädännöksi 13/2018 vp.

Lakivaliokunta

Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaamista koskevien rangaistussäännösten uudistamiseksi 6/2000 vp.

Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä laiksi vahingonkorvauslain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi 1/2004 vp.

Lakivaliokunnan lausunto lakialoitteesta metsälain muuttamiseksi 9/2004 vp.

Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä laiksi rikoslain 24 luvun 1 §:n muuttamisesta 10/2009 vp.

Perustuslakivaliokunta

Perustuslakivaliokunnan lausunto sosiaalivaliokunnalle 12/1982 vp.

Perustuslakivaliokunnan lausunto ulkoasiainvaliokunnalle 2/1990 vp.

- Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä oikeudenkäyttöä, viranomaisia ja yleistä järjestystä vastaan kohdistuvia rikoksia sekä seksuaalirikoksia koskevien säännösten uudistamiseksi 23/1997 vp.
- Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaamista koskevien rangaistussäännösten uudistamiseksi 36/1998 vp.
- Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä laiksi rikoslain 2 luvun 14 a §:n ja 45 luvun muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi 3/1999 vp.
- Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä rikollisjärjestön toimintaan osallistumisen säättämisestä rangaistavaksi 10/2000 vp.
- Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä laiksi kuvaohjelmien tarkastamisesta sekä eräksi siihen liittyviksi laeiksi 14/2000 vp.
- Perustuslakivaliokunnan lausunto koskien valtioneuvoston kirjelmää ehdotuksesta neuvoston puitepäätökseksi (rasismin ja muukalaisvihan vastainen toiminta) 26/2002 vp.
- Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä laiksi rikoslain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi 13/2004 vp.
- Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä laiksi rikoslain 17 luvun, kokoontumislain ja järjestyksenvalvojista annetun lain 8 §:n muuttamisesta 26/2004 vp.
- Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä kuvaohjelmalainsäädännön uudistamiseksi 52/2010 vp.
- Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä laeiksi rikoslain, pakkokeinolain 10 luvun 7 §:n ja poliisilain 5 luvun 9 §:n muuttamisesta 16/2013 vp.
- Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä laiksi yliopistolain 7 §:n muuttamisesta 19/2013 vp.
- Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä laiksi rikoslain 20 luvun muuttamisesta 6/2014 vp.
- Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä laiksi rikoslain 20 luvun 8 §:n muuttamisesta 56/2014 vp.
- Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä laeiksi rikoslain 2 a ja 9 luvun muuttamisesta sekä pysäköinninvalvonnasta annetun lain 3 §:n muuttamisesta 9/2016 vp.
- Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä laiksi tietoyhteiskunta-asetuksen muuttamisesta 40/2017 vp.
- Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle alkoholilain ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi 48/2017 vp.
- Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä EU:n yleistä tietosuojaa-asetusta täydentäväksi lainsäädännöksi 14/2018 vp.
- Perustuslakivaliokunnan mietintö n:o 25 hallituksen esityksestä perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta 25/1994 vp.

Oikeuskäytäntö

Helsingin käräjäoikeus

HelKO 28.2.2017 (17/108456).

Hovioikeudet

HelHO 10.11.2017 (17/145412).

HelHO 16.7.2021 (21/130856).

THO 2007:11.

Korkein oikeus

KKO 1981 II 182.

KKO 1990:36.

KKO 2004:23.

KKO 2008:86.

KKO 2009:3.

KKO 2010:23.

KKO 2011:38.

KKO 2012:81.

KKO 2013:12.

KKO 2013:69.

KKO 2013:70.

KKO 2013:100.

KKO 2014:7.

KKO 2018:36.

KKO 2018:51.

KKO 2018:81.

KKO 2019:44.
 KKO 2020:30.
 KKO 2020:68.
 KKO 2021:7.
 KKO 2022:1.
 VL:2021-40.

Korkein hallinto-oikeus

KHO 2009:82.

Ruotsin korkein oikeus

Högsta domstolen, NJA 2001, Ö1072-99.

Euroopan unionin tuomioistuin

Tuomio 6.11.2003, Lindqvist, C-101/01, EU:C:2003:596.
 Tuomio 16.12.2008, Satakunnan Markkinapörssi, C-73/07, EU:C:2008:727.
 Tuomio 9.11.2010, Volker und Markus Schecke ja Eifert, C-92/09 ja C-93/09, EU:C:2010:662.
 Tuomio 13.5.2014, Google Spain ja Google, C-131/12, EU:C:2014:317.
 Tuomio 11.12.2014, Ryneš, C-212/13, EU:C:2014:2428.
 Tuomio 19.10.2016, Breyer, C-582/14, EU:C:2016:779.
 Tuomio 14.2.2019, Buivids, C-345/17, EU:C:2019:122.

Julkisasiamies

Ratkaisuehdotus 20.7.2017, Nowak, C-434/16, EU:C:2017:582.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin

Täysistunto

Tuomio 7.12.1976, Handyside v. Yhdistynyt Kuningaskunta, 5493/72.

Suuri jaosto

Tuomio 25.11.1997, Zana v. Turkki, 18954/91.
 Tuomio 23.9.1998, Lehideux ja Isorni v. Ranska, 24662/94.
 Tuomio 21.1.1999, Fressoz ja Roire v. Ranska, 29183/95.
 Tuomio 16.2.2000, Amann v. Sveitsi, 27798/95.
 Tuomio 17.12.2004, Pedersen ja Baadsgaard v. Tanska, 49017/99.
 Tuomio 22.10.2007, Lindon ja muut v. Ranska, 21279/02 ja 36448/02.
 Tuomio 10.12.2007, Stoll v. Sveitsi, 69698/01.
 Tuomio 12.2.2008, Guja v. Moldova, 14277/04.
 Tuomio 7.2.2012, Von Hannover v. Saksa No. 2, 40660/08 ja 60641/08.
 Tuomio 7.2.2012, Axel Springer AG v. Saksa, 39954/08.
 Tuomio 3.4.2012, Gillberg v. Ruotsi, 41723/06.
 Tuomio 13.7.2012, Mouvement raëlien suisse v. Sveitsi, 16354/06.
 Tuomio 1.7.2014, S.A.S. v. Ranska, 43835/11.
 Tuomio 16.6.2015, Delfi v. Viro, 64569/09.
 Tuomio 20.10.2015, Pentikäinen v. Suomi, 11882/10.
 Tuomio 10.11.2015, Couderc ja Hachette Filipacchi Associés v. Ranska, 40454/07.
 Tuomio 23.6.2016, Baka v. Unkari, 20261/12.
 Tuomio 27.6.2017, Medžlis Islamske Zajednice Brčko ja muut v. Bosnia ja Hertsegovina, 17224/11.
 Tuomio 17.10.2019, López Ribalda ja muut v. Espanja, 1874/13 ja 8567/13.

Muut jaostot

Tuomio 25.3.1985, Barthold v. Saksa, 8734/79.
 Tuomio 8.7.1986, Lingens v. Itävalta, 9815/82.
 Tuomio 16.12.1992, Niemietz v. Saksa, 13710/88.
 Tuomio 25.2.1997, Z v. Suomi, 22009/93.
 Tuomio 25.8.1998, Hertel v. Sveitsi, 25181/94.
 Tuomio 29.3.2001, Thoma v. Luxembourg, 38432/97.
 Tuomio 14.11.2002, Wirtschafts-Trend Zeitschriften-Verlags mbH v. Itävalta No. 2, 62746/00.
 Tuomio 28.1.2003, Peck v. Yhdistynyt Kuningaskunta, 44647/98.
 Tuomio 30.3.2004, Radio France ja muut v. Ranska, 53984/00.
 Tuomio 24.6.2004, Von Hannover v. Saksa, 59320/00.
 Tuomio 27.7.2004, Sidabras ja Džiautas v. Liettua, 55480/00 ja 59330/00.
 Tuomio 29.6.2004, Chauvy ja muut v. Ranska, 64915/01.

Tuomio 11.1.2005, Sciacca v. Italia, 50774/99.
 Tuomio 15.2.2005, Steel ja Morris v. Yhdistynyt Kuningaskunta, 68416/01.
 Tuomio 19.9.2006, White v. Ruotsi, 42435/02.
 Tuomio 17.10.2006, Gourguénidzé v. Georgia, 71678/01.
 Tuomio 9.11.2006, Leempoel & SA ED. Ciné Revue v. Belgia, 64772/01.
 Tuomio 14.12.2006, Shabanov ja Tren v. Venäjä, 5433/02.
 Tuomio, 15.11.2007, Pfeifer v. Itävalta, 12556/03.
 Tuomio 17.7.2008, I v. Suomi, 20511/03.
 Tuomio 29.7.2008, Flux v. Moldova No. 6, 22824/04.
 Tuomio 2.12.2008, K.U. v. Suomi, 2872/02.
 Tuomio 4.6.2009, Standard Verlags GmbH v. Itävalta No. 2, 21277/05.
 Tuomio 9.4.2009, A v. Norja, 28070/06.
 Tuomio, 23.7.2009, Hachette Filipacchi Associés (ICI PARIS) v. Ranska, 12268/03.
 Tuomio 5.5.2011, Editorial Board of Pravoye Delo ja Shtekel v. Ukraina, 33014/05.
 Tuomio 10.5.2011, Mosley v. Yhdistynyt kuningaskunta, 48009/08.
 Tuomio 21.7.2011, Heinisch v. Saksa, 28274/08.
 Tuomio 11.1.2011, Barata Monteiro da Costa Nogueira ja Patrício Pereira v. Portugali, 4035/08.
 Tuomio 18.1.2011, MGN Limited v. Yhdistynyt kuningaskunta, 39401/04.
 Tuomio 4.12.2012, Küchl v. Itävalta, 51151/06.
 Tuomio 4.12.2012, Rothe v. Itävalta, 6490/07.
 Tuomio 4.12.2012, Verlagsgruppe News GmbH ja Bobi v. Itävalta, 59631/09.
 Tuomio 18.12.2012, Ahmet Yıldırım v. Turkki, 3111/10.
 Tuomio 12.11.2013, Söderman v. Ruotsi, 5786/08.
 Tuomio 21.10.2014, Matúz v. Unkari, 73571/10.
 Tuomio 17.2.2015, Guseva v. Bulgaria, 6987/07.
 Tuomio 24.2.2015, Haldimann ja muut v. Sveitsi, 21830/09.
 Tuomio 1.12.2015, Cengiz ja muut v. Turkki, 48226/10 ja 14027/11.
 Tuomio 17.3.2016, Fürst-Pfeifer v. Itävalta, 33677/10 ja 52340/10.
 Tuomio 18.10.2016, Vukota-Bojić v. Sveitsi, 61838/10.
 Tuomio 28.11.2017, Antović ja Mirković v. Montenegro, 70838/13.
 Tuomio 27.2.2018, Guja v. Moldova No. 2, 1085/10.
 Tuomio 15.1.2019, Reklós ja Davourlis v. Kreikka, 1234/05
 Tuomio 19.11.2020, Dupate v. Latvia, 18068/11.
 Tuomio 1.7.2021, Hájovský v. Slovakia, 7796/16.
 Tuomio 7.12.2021, Standard Verlagsgesellschaft mbH v. Itävalta No. 3 (ei lopullinen tämän selvityksen valmistuessa).

Päätökset

Päätös 21.2.2002, Schüssel v. Itävalta, 42409/98.
 Päätös 24.6.2003, Garaudy v. Ranska, 65831/01.
 Päätös 13.11.2003, Novák v. Tsekki, 56525/00.
 Päätös 18.5.2004, Seurot v. Ranska, 57383/00.
 Päätös 2.9.2004, W.P. ja muut v. Puola, 42264/98.
 Päätös 16.11.2004, Norwood v. Yhdistynyt Kuningaskunta, 23131/03.
 Päätös 13.12.2005, Witzsch v. Saksa, 7485/03.
 Päätös 20.2.2007, Pavel Ivanov v. Venäjä, 35222/04.
 Päätös 12.10.2010, Timciuc v. Romania, 28999/03.

Apulaisoikeuskansleri

Ratkaisu 19.03.2014, Dnro OKV/337/1/2012, Valokuvaaminen terveyskeskuksen ajanvarauksessa ja yleisissä tiloissa.

Eduskunnan oikeusasiamies ja apulaisoikeusasiamies

Ratkaistu 7.9.2001, Dnro 1909/2000, Järjestysmies ei saanut kehottaa kantelijaa lopettamaan lentolehtisten jakamista messualueella
 Ratkaisu 14.6.2005, Dnro 405/4/03, Päätös kanteluun kuvaamislupia koskevassa asiassa.
 Ratkaisu 10.3.2008, Dnro 3447/4/05, Valokuvaaminen terveyskeskuksen yleisissä tiloissa.
 Ratkaisu 1.3.2010, Dnro 2998/4/08, Taidemuseon valokuvauskiellon tulisi perustua lakiin.
 Ratkaisu 20.9.2012, Dnro 1140/4/11, Valokuvaaminen Kelan toimistossa.

- Ratkaisu 17.12.2014, Dnro 2276/4/13, Sosiaalitoimella ei ollut oikeutta kieltää lapsen isää videoimasta asiakasneuvottelua.
- Ratkaisu 21.12.2011, Dnro 3149/4/10, Päätös korkeimman oikeuden odostustilojen kuvaamiskieltoa koskevaan kanteluun.
- Ratkaisu 17.12.2012, Dnro 2678/4/10, Kaupunki ei saanut kieltää isää valokuvaamasta lastaan tapaamispaikassa.
- Ratkaisu 29.3.2011, Dnro 3674/4/09, Poliisin menettely kieltää suurlähetystön aidan kuvaaminen ei antanut aiheutta arvosteluun.
- Ratkaisu 10.2.2009, Dnro 2065/4/07, Diplomaattijoneuvon valokuvaaminen.
- Ratkaisu 12.5.2011, Dnro 1979/4/09, Poliisi valokuvasi moottoripyörätapahtumaan saapuvia ilman laillista perustetta.
- Ratkaisu 21.12.2011, Dnro 4314/4/09, Kuvaamisen kieltäminen.
- Ratkaisu 20.9.2012, Dnro 1140/4/11, Valokuvaaminen Kelan toimistossa.
- Ratkaisu 18.12.2012, Dnrot 2504/4/10 ja 2515/4/10, Kunnan palvelujen tulee turvata perusoikeudet.
- Ratkaisu 7.6.2017, EOAK/ 1577/2016, Kuvaaminen kansaneläkelaitoksen toimistossa.
- Ratkaisu 12.12.2019, EOAK/3016/2018.
- Ratkaisu 31.12.2019, EOAK/4110/2018, Kuvaaminen ja äänittäminen lasten kotisairaalassa.

Tietosuojalautakunta

Päätös 1.2.2010, 1/2010, Dnro 2/932/2009.

Tietosuojavalettu ja apulaistietosuojavalettu

- Ratkaisu 9.7.2010, Dnro 1357/41/2010.
- Ratkaisu 3.3.2020, Dnro 2225/452/2017.
- Ratkaisu 14.5.2020, Dnro 8040/163/2019.
- Ratkaisu 27.10.2021, Dnro 9970/163/2019.

Kirjallisuus

- Bayer, Joseph – Ellison, Nicole – Schoenebeck, Sarita – Falk, Emily, Sharing the small moments: ephemeral social inter-action on Snapchat. *Information, Communication & Society* 19(7) 2016, s. 956–977.
- Cannie, Hannes – Voorhoof, Dirk, The abuse clause and freedom of expression in the European Human rights Convention. *Netherlands Quarterly of Human Rights* 29(1) 2011, s. 54–83.
- Curtin, Deirdre – Leino-Sandberg, Päivi, Openness, Transparency and the Right of Access to Documents in the EU: In-depth analysis for the PETI committee. *European Parliament* 2016.
- De Hert, Paul – Papakonstantinou, Vagelis, The new general data protection regulation: Still a sound system for the protection of individuals? *Computer Law and Security Review* 32(2) 2016, s. 179–194.
- Deuze, Mark, What Is Journalism? Professional Identity and Ideology of Journalists Reconsidered. *Journalism* 6(4) 2005, s. 442–464.
- Deuze, Mark, What Journalism Is (Not). *Social Media + Society* 5(3) 2019, s. 1–4.
- Frände, Dan – Matikkala, Jussi – Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti – Viljanen, Pekka – Wahlberg, Markus, Keskeiset rikokset. Edita 2018.
- Frände, Dan – Wahlberg, Markus, luku 6.7 Salakuuntelu ja salakatselu, s. 397–416 teoksessa Frände, Dan – Matikkala, Jussi – Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti – Viljanen, Pekka – Wahlberg, Markus, Keskeiset rikokset. Edita 2018.
- Gant, Scott, We're All Journalists Now: The Transformation of the Press and Reshaping of the Law in the Internet Age. *Free Press* 2007.
- Gleason, Tim, If We Are All Journalists, Can Journalistic Privilege Survive? *Javnost* 22(4) 2015, s. 375–386.
- Hakamies, Kaarlo – Koskinen, Pekka – Lappi-Seppälä, Tapio – Majanen, Martti – Melander, Sakari – Nuotio, Kimmo – Nuutila, Ari-Matti – Ojala, Timo – Rautio, Ilkka, Rikosoikeus [verkköjulkaisu]. *Alma Talent* 2004 [viitattu 15.10.2021].
- Hallberg, Pekka, Perusoikeusjärjestelmä, s. 29–61 teoksessa Hallberg, Pekka – Karapuu, Heikki – Ojanen, Tuomas – Scheinin, Martin – Tuori, Kaarlo – Viljanen, Veli-Pekka (toim.), *Perusoikeudet*. 2. uud. painos. WSLT 2011.
- Hallberg, Pekka – Karapuu, Heikki – Ojanen, Tuomas – Scheinin, Martin – Tuori, Kaarlo – Viljanen, Veli-Pekka (toim.), *Perusoikeudet*. 2. uud. painos. WSLT 2011.
- Hidén, Mikael, Perusoikeuksien yleiset opit – muuttuvaa ja muuttumatonta. *Lakimies* 5–6/1996, s. 753–769.
- Hirvelä, Päivi – Heikkilä, Satu, Ihmisoikeudet: Käsikirja EIT:n oikeuskäytäntöön. *Alma Talent* 2017.

- Hovlid, Ellen, Finding a Judicial Definition of Journalism: A Challenging Exercise in the Digital Age, s. 209–224 teoksessa Susi, Mart (toim.), *Human Rights, Digital Society and the Law – A Research Companion*. Routledge 2019.
- Häyhä, Juha, Yksityisoikeus ja solidaarisuus, s. 45–92 teoksessa Wilhelmsson, Thomas – Häyhä, Juha – Nybergh, Frey – Bärlund, Johan – Junkkari, Tuuli – Viitanen, Klaus – Hakalehto-Wainio, Suvianna – Petrell, Katarina – Kalliomaa-Puha, Laura – Mononen, Marko – Paasilehto, Satu (toim.), *Pieniä kertomuksia hyvinvointivaltion siviilioikeudesta*. WSLT 2000.
- Janis, Mark – Key, Richard – Bradley, Anthony, *European human rights law. Text and materials*. 2nd ed. Oxford University Press 2000.
- Johnson, Neville – Johnson, Douglas – Tweed, Paul – Smolla, Rodney, Defamation and Invasion of Privacy in the Internet Age. *Southwestern Journal of International Law* 25(1) 2019, s. 9–41.
- Korpisaari, Päivi, Balancing freedom of expression and the right to private life in the European Court of Human Rights - application and interpretation of the key criteria. *Communications Law (Haywards Heath)* 22(2) 2017, s. 39–50.
- Korpisaari, Päivi – Pitkänen, Olli – Warmma-Lehtinen, Eija, *Uusi tietosuojalainsäädäntö*. Alma Talent 2018.
- Korpisaari, Päivi, The journalistic exemption in personal data processing, teoksessa Pihlajarinne, Taina – Alén-Savikko, Anette (toim.), *Artificial Intelligence and the Media: Reconsidering Rights and Responsibilities*. Edwar Elgar, julkaistaan 2022.
- Lappi-Seppälä, Tapio, Rangaistuksen määräämisestä I: teoria ja yleinen osa. *Suomalainen lakimiesyhdistys* 1987.
- Lappi-Seppälä, Tapio, Miksi rikosoikeus? s. 19–82 teoksessa Hirvonen, Ari (toim.), *Kohti 2000-luvun rikosoikeutta*. Helsingin yliopisto, rikos- ja prosessioikeuden laitos 1994.
- Lobinger, Katharina, Photographs as things – photographs of things. A text-material perspective on photo-sharing practices. *Information, Communication & Society* 19(4) 2016, s. 475–488.
- Lämsineva, Pekka, Perusoikeudet – nyt, s. 103–119 teoksessa Lämsineva, Pekka – Viljanen, Veli-Pekka (toim.), *Perusoikeuspuheenvuoroja*. Turun yliopisto 1998.
- Lämsineva, Pekka, *Perusoikeudet ja varallisuussuhteet*. Suomalainen Lakimiesyhdistys 2002.
- Melander, Sakari, Kriminalisointiperiaatteet ja perusoikeuksien rajoitusedellytykset. *Lakimies* 6/2002, s. 938–961.
- Melander, Sakari, Kriminalisointiteoria: rangaistavaksi säätämisen oikeudelliset rajoitukset. Väitöskirja. Helsingin yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta. Suomalainen Lakimiesyhdistys 2008.
- Melander, Sakari, Rikosoikeus vuonna 2010: kriminalisointiteoria ja rikosoikeuden nykytila. *Lakimies* 7–8/2009, s. 1181–1187.
- Miller, Vincent, New Media, Networking and Phatic Culture. *Convergence* 14(4) 2008, s. 387–400.
- Mäenpää, Olli, *Julkisuusperiaate*. Alma Talent 2020.
- Niemelä-Nyrhinen, Jenni – Seppänen, Janne, Visual communion: The photographic image as phatic communication. *New Media & Society* 22(6) 2020, s. 1043–1057.
- Niemelä-Nyrhinen, Jenni – Seppänen, Janne, Photography as play: examining constant photographing and photo sharing among young people. *Visual Communication* 0(0) 2021, s. 1–19.
- Nieminen, Liisa, Lasten suojeleminen sananvapauden rajoittamisperusteena, s. 46–70 teoksessa Korpisaari, Päivi (toim.), *Oikeuksia, vapauksia ja rajoituksia: Viestintäoikeuden vuosikirja 2019*. Helsingin yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta 2020.
- Nyyssölä, Mikko: *Yksityisyyden suoja työsuhteessa*. 9. painos [verkkojulkaisu]. Alma Talent 2001, päivitetty 2020 [viitattu 19.10.2021].
- Ollila, Riitta, *Henkilötietojen käsittely journalistisiin tarkoituksiin*. *Lakimies* 7–8/2019, s. 1080–1093.
- Oster, Jan, *Media Freedom as a Fundamental Right*. Cambridge University Press 2015.
- Oster, Jan, *European and International Media Law*. Cambridge University Press 2016.
- Pahlman, Irma, *Potilaan itsemääräämisoikeus*. Edita 2003.
- Pellonpää, Matti – Gullans, Monica – Pölönen, Pasi – Tapanila, Antti, *Euroopan ihmisoikeussopimus*. 6. uud. painos. Alma Talent 2018.
- Pihlajarinne, Taina, Lupa linkittää: toisen aineiston hyödyntämisen tekijänoikeudelliset rajat. *Lakimiesliiton kustannus* 2012.
- Posio, Sirpa, *Yksityisyyden suoja sosiaalihuollossa*. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisu A-sarja N:0 283, 2008.
- Pöyhönen, Juha, Perusoikeuksien merkitys varallisuusoikeudessa, s. 43–56 teoksessa Ilveskivi, Paula – Piispainen, Kirsi – Van Aerschot, Paul (toim.), *Juhlakirja: Kaarlo Tuori 50 vuotta*. Helsingin yliopisto, julkisoikeuden laitos 1998.
- Rytter, Jens Elo, *Den Europæiske Menneskerettighedskonvention – og dansk ret*. Karnov Group 2003.
- Scheinin, Martin, Ihmisarvon loukkaamattomuus valtiosääntöperiaatteena, s. 57–69 Ilveskivi, Paula – Piispainen, Kirsi – Van Aerschot, Paul (toim.), *Juhlakirja: Kaarlo Tuori 50 vuotta*. Helsingin yliopisto, julkisoikeuden laitos 1998.
- Soffer, Oren, The Oral Paradigm and Snapchat. *Social Media + Society* 2(3) 2016, s. 1–4.

- Susi, Mart (toim.), *Human Rights, Digital Society and the Law: A Research Companion*. Routledge 2019.
- Stray, Jonathan, *Making Artificial Intelligence Work for Investigative Journalism*. *Digital Journalism* 7(8) 2019, s. 1076–1079.
- Talus, Anu, *From simply sharing the cage to living together, reconciling the right of public access to documents with the protection of personal data in the European legal framework*. Doctoral Thesis. University of Helsinki, Faculty of Law 2019.
- Tiilikka, Päivi, *Sananvapaus ja yksilön suoja: Lehtiartikkelin aiheuttaman kärsimyksen korvaaminen*. WSOYpro 2007.
- Tiilikka, Päivi, *Journalistin sananvapaus*. WSOYpro 2008.
- Tiilikka, Päivi, *Kuvajournalismin oikeudellisista reunaehdoista*, s. 59–112 teoksessa *Tekijän oikeudet?: Viestintäoikeuden vuosikirja 2010*. *Helsingin yliopisto, kansainvälisen talousoikeuden instituutti*. Forum iuris 2011.
- Tiilikka, Päivi, *Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisuperusteet ja harkintamarginaalioppi sananvapauden ja yksityiselämän suojan punninnassa*, s. 57–108 teoksessa *Huttunen, Anniina – Neuvonen, Riku – Pihlajarinne, Taina – Rautiainen, Pauli – Ronkainen, Anna – Tapio, Veli-Markus – Korpisaari, Päivi (toim.), Nettiajan oikeus: Viestintäoikeuden vuosikirja 2012*. *Helsingin yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta*. Forum iuris 2012.
- Tiilikka, Päivi, *Access to Information as a Human Right in the Case Law of the European Court of Human Rights*. *The Journal of Media Law* 5(1) 2013, s. 79–103.
- Tuori, Kaarlo, *Virallisen vastaväittäjän professori Kaarlo Tuorin Turun yliopiston oikeustieteelliselle tiedekunnalle antama 29.4.2001 päivätty lausunto Veli-Pekka Viljasen väitöskirjasta ”Perusoikeuksien rajoitusedellytykset”*. *Lakimies* 5/2001, s. 916–937.
- Tuori, Kaarlo, *Virallisen vastaväittäjän professori Kaarlo Tuorin Helsingin yliopiston oikeustieteelliselle tiedekunnalle antama 4.6.2003 päivätty lausunto Anna Mäki-Petäjä-Leinosen väitöskirjasta ”Dementoituvan henkilön oikeudellinen asema”*. *Lakimies* 6/2003, s. 1049–1054.
- Viljanen, Jukka, *Combating hate speech online*, s. 225–238 teoksessa *Susi, Mart (toim.), Human Rights, Digital Society and the Law: A Research Companion*. Routledge 2019.
- Viljanen, Veli-Pekka, *Ulottuuko perusoikeuksien vaikutus yksityisoikeudellisiin oikeussuhteisiin?*, s. 273–279 teoksessa *Kairinen, Matti – Kartio, Leena – Saarnilehto, Ari (toim.), Juhlajulkaisu Allan Huttunen 1928–5/11–1988*. *Turun yliopisto* 1988.
- Viljanen, Veli-Pekka, *Perusoikeuksien rajoitusedellytykset*. Väitöskirja. *Turun yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta*. WSOY lakitieto 2001.
- Viljanen, Veli-Pekka, *Perusoikeuksien soveltamisala*, s. 89–137 teoksessa *Hallberg, Pekka – Karapuu, Heikki – Ojanen, Tuomas – Scheinin, Martin – Tuori, Kaarlo – Viljanen, Veli-Pekka (toim.), Perusoikeudet. 2. uud. painos*. WSLT 2011.
- Villi, Mikko, *Visual mobile communication: camera phone photo messages as ritual communication and mediated presence*. Väitöskirja. *Aalto-yliopisto, taideteollinen korkeakoulu* 2010.
- Villi, Mikko, *Visual chitchat: The use of camera phones in visual interpersonal communication*. *Interactions: Studies in Communication & Culture* 3(1) 2012, s. 39–54.
- Villi, Mikko, *”Hey, I’m Here Right Now”: Camera phone photographs and mediated presence*. *Photographies* 8(1) 2015, s. 3–22.
- Väliveronnen, Esa, *Journalismi kriisissä? s. 13–31 teoksessa Väliveronnen, Esa (toim.), Journalismi murroksessa*. *Gaudeamus* 2009.
- Wrigley, Sam – Wyatt, Daniel, *When Data Protection Met Access to Documents*. *European Law Review* 44(6) 2019, s. 789–808.

Muut lähteet

- Brättsförebyggande rådet, *Kränkande fotografering. En uppföljning av lagens tillämpning*. Rapport 2019:7. Council of Europe Committee on Media and Information Society and the Consultative Committee of Convention, *Guidelines on safeguarding privacy in the media*. Council of Europe 2018 [viitattu 12.4.2021]. Saatavilla: <<https://rm.coe.int/guidelines-on-safeguarding-privacy-in-the-media-additions-after-adopti/16808d05a0>>.
- Euroopan tietosuojaneuvosto, *Ohjeet 3/2019 henkilötietojen käsittelystä videolaitteilla*. Versio 2.0 [viitattu 12.11.2021]. Saatavilla: <https://edpb.europa.eu/sites/default/files/files/file1/edpb_guidelines_201903_video_devices_fi_0.pdf>.
- European Court of Human Rights, *Press country profile: Finland*. Last updated July 2021 [viitattu 13.10.2021]. Saatavilla: <https://www.echr.coe.int/Documents/CP_Finland_ENG.pdf>.
- European Court of Human Rights, *Violations by Article and State*. [viitattu 13.10.2021]. Saatavilla: <https://www.echr.coe.int/Documents/Stats_violation_1959_2020_ENG.pdf>.

- Gabriel, Deborah, Book Review: We're All Journalists Now: Scott Gant [verkkajulkaisu]. People with Voices 7.2.2011 [viitattu 6.11.2020]. Saatavilla: <<http://peoplewithvoices.com/2011/02/07/were-all-journalists-now-scott-gant/>>.
- Henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan suositukset 2020, Vahingonkorvauslain 5 luvun säännösten nojalla kivusta ja särystä sekä muusta tilapäisestä haitasta, pysyvistä haitasta sekä kärsimyksestä suoritettavien korvausten määristä. Oikeusministeriö 2020.
- Henkilövahinkotoimikunnan mietintö 2001:11. Oikeusministeriö 19.12.2001.
- Journalistin ohjeet sekä Julkisen sanan neuvoston periaatepäätökset, lausumat, periaatelausumat, kannanotot ja ratkaisut [verkkajulkaisu]. [viitattu 15.11.2021]. Saatavilla: <<https://www.jsn.fi/>>.
- Lavapuro, Juha – Ojanen, Tuomas, Vastarintaliikkeen toimintaan on puututtava – Suomen ihmisoikeusveloitteet edellyttävät sitä [verkkajulkaisu]. Perustuslakiblogi 4.8.2016 [viitattu 22.9.2021]. Saatavilla: <<https://perustuslakiblogi.wordpress.com/2015/08/04/juha-lavapuro-tuomas-ojanen-vastarintaliikkeen-toimintaan-on-puututtava-suomen-ihmisoikeusveloitteet-edellyttavat-sita/#comments>>.
- LsN Jussi Matikkalan kuulemisessa 23.11.2017 Eduskunnan lakivaliokunnalle antama lausunto koskien hallituksen esitystä 100/2017 vp alkoholilain ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi. Saatavilla: <<https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2017-AK-159091.pdf>>.
- Moosavian, Rebecca, Case Law, Strasbourg: Hájovský v. Slovakia, Further Guidance On Rights-Balancing and Photographs [verkkajulkaisu]. Informm's blog 28.7.2021 [viitattu 11.11.2021]. Saatavilla: <<https://inform.org/2021/07/28/case-law-strasbourg-hajovsky-v-slovakia-further-guidance-on-rights-balancing-and-photographs-rebecca-moosavian/>>.
- Oikeusministeriön lausunto lakialoitteesta LA28/2012, 26.11.2012, OM/177/43/2012.
- Oikeusministeriön Mietintöjä ja lausuntoja 1/2013: Terrorismityöryhmän mietintö.
- Oikeusministeriön toiminta ja hallinto 2002:16: Oikeusministeriön kriminaalipoliittisen neuvottelukuntatyön organisoiminen, Selvitys.
- Oikeusministeriön Mietintöjä ja lausuntoja 35/2017: EU:n yleisen tietosuojasetuksen täytäntöönpanotyöryhmän (TATTI) mietintö.
- Oikeusministerin muistio Kriminaalipoliitikasta ja rikoslainsäädännöstä, 9.4.1999.
- Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2020:27: Kuvaohjelmallain toimivuus ja uudistustarpeet, Selvitysraportti.
- Perusoikeuskomitean mietintö (KM) 1992:3.
- Poliisi, Poliisi ottaa haalarikamerat käyttöön koko maassa tänä keväänä [verkkajulkaisu]. Tiedote 10.3.2021 [viitattu 8.10.2021]. Saatavilla: <<https://poliisi.fi/-/poliisi-ottaa-haalarikamerat-kayttoon-koko-maassa-tana-kevaana>>.
- Pönkä, Harto – Innowise, Sosiaalisen median katsaus 04/2021. Miten korona vaikutti suomalaisten somen käyttöön? [verkkajulkaisu]. Innowise 2021 [viitattu 18.10.2021]. Saatavilla: <<https://www.innowise.fi/files/pdf/somekatsaus-2021-04-jako.pdf>>.
- Rimpiläinen, Tuomas: Nuori mies hiipi ikkunan taakse, kun uhrin harrastivat seksiä – salakatselija on yleensä parikymppinen, käyttää kännykkää ja hakee tyydytystä [verkkajulkaisu]. Yle.fi [viitattu 13.2.2022]. Saatavilla: <<https://yle.fi/uutiset/3-12168783>>.
- Sisäministeriön julkaisuja 2019:23: Sanat ovat tekoja. Vihapuheen ja nettikiusaamisen vastaisten toimien tehostaminen.
- Sosiaali- ja terveysministeriö, Kotisairaanhoidon ja kotisairaalaohito [verkkajulkaisu]. [viitattu 22.10.2021]. Saatavilla: <<https://stm.fi/kotisairaanhoido-kotisairaalaohito>>.
- SOU 1974:85. Fotografering och integritet. Betänkande av integritetskyddskommittén. Stockholm 1974.
- SOU 2008:3. Skyddet för den personliga integriteten. Bedömningar och förslag. Slutbetänkande av Integritetskyddskommittén. Stockholm 2008.
- Suomen virallinen tilasto (SVT), Väestön tieto- ja viestintätekniikan käyttö [verkkajulkaisu]. ISSN=2341-8699. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu 18.10.2021]. Saatavilla: <<http://www.stat.fi/til/sutivi/index.html>>.
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Rikos- ja pakkokeinotilasto [verkkajulkaisu]. ISSN=2342-9151. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu 17.11.2021]. Saatavilla: <<http://www.stat.fi/til/rpk/meta.html>>.
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Syytetyt, tuomitut ja rangaistukset [verkkajulkaisu]. ISSN=1798-6680. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu 17.11.2021]. Saatavilla: <<http://www.stat.fi/til/syyttr/meta.html>>.
- Suupohjan peruspalveluliikelaitoskuntayhtymä, Liite 1: LLY:n kotisairaaloiminnan toimintaohje 28.8.2017 alkaen. Johtokunta 19.6.2017 [viitattu 22.10.2021]. Saatavilla: <<http://www.lly.fi/Esitteet/Hoito%20ja%20hoiva/Kotisairaalan-toimintaohje.pdf>>.
- Vouvonikos, Evangelos Orestis, A misconceived balance by the domestic courts in Dupate v. Latvia [verkkajulkaisu]. Strasbourg Observers 21.1.2021 [viitattu 13.11.2021]. Saatavilla: <<https://strasbourgobservers.com/2021/01/21/violation-of-respect-of-private-life-and-the-right-of-freedom-of-expression-a-misconceived-balance-by-the-domestic-courts-in-dupate-v-latvia/>>.
- WP 136, Data Protection Working Party Opinion 4/2007 on the concept of personal data (20.6.2007).
- WP 163, Data Protection Working Party Opinion 5/2009 on online social networking (12.6.2009).
- WP 216, Data Protection Working Party Opinion 5/2014 on anonymisation techniques (10.4.2014).

Taulukko 2. Rangaistukset salakatselusta ja salakuuntelusta (käräjäoikeudet ja hovioikeus ensimmäisenä oikeusasteena).

Vuosi	Rikosnimike	Tuomiot	Rangaistusten lukumäärä
2016	24:6§1 Salakatselu	Oikeudessa tuomitut (lkm)	15
		Syyksi luettuja rikoksia oikeudessa (lkm)	27
		Hylättyjä syytteitä yhteensä (lkm)	6
	24:6§2 Salakatselun yritys	Oikeudessa tuomitut (lkm)	1
		Syyksi luettuja rikoksia oikeudessa (lkm)	2
		Hylättyjä syytteitä yhteensä (lkm)	0
	24:7§ Salakuuntelun valmistelu tai Salakatselun valmistelu	Oikeudessa tuomitut (lkm)	0
		Syyksi luettuja rikoksia oikeudessa (lkm)	0
		Hylättyjä syytteitä yhteensä (lkm)	0
2017	24:6§1 Salakatselu	Oikeudessa tuomitut (lkm)	10
		Syyksi luettuja rikoksia oikeudessa (lkm)	58
		Hylättyjä syytteitä yhteensä (lkm)	7
	24:6§2 Salakatselun yritys	Oikeudessa tuomitut (lkm)	0
		Syyksi luettuja rikoksia oikeudessa (lkm)	0
		Hylättyjä syytteitä yhteensä (lkm)	0
	24:7§ Salakuuntelun valmistelu tai Salakatselun valmistelu	Oikeudessa tuomitut (lkm)	0
		Syyksi luettuja rikoksia oikeudessa (lkm)	0
		Hylättyjä syytteitä yhteensä (lkm)	0
2018	24:6§1 Salakatselu	Oikeudessa tuomitut (lkm)	11
		Syyksi luettuja rikoksia oikeudessa (lkm)	45
		Hylättyjä syytteitä yhteensä (lkm)	8
	24:6§2 Salakatselun yritys	Oikeudessa tuomitut (lkm)	1
		Syyksi luettuja rikoksia oikeudessa (lkm)	1
		Hylättyjä syytteitä yhteensä (lkm)	0
	24:7§ Salakuuntelun valmistelu tai Salakatselun valmistelu	Oikeudessa tuomitut (lkm)	-
		Syyksi luettuja rikoksia oikeudessa (lkm)	-
		Hylättyjä syytteitä yhteensä (lkm)	-

Vuosi	Rikosnimike	Tuomiot	Rangaistusten lukumäärä
2019	24:6§1 Salakatselu	Oikeudessa tuomitut (lkm)	13
		Syyksi luettuja rikoksia oikeudessa (lkm)	25
		Hylättyjä syytteitä yhteensä (lkm)	7
	24:6§2 Salakatselun yritys	Oikeudessa tuomitut (lkm)	-
		Syyksi luettuja rikoksia oikeudessa (lkm)	-
		Hylättyjä syytteitä yhteensä (lkm)	-
	24:7§ Salakuuntelun valmistelu tai Salakatselun valmistelu	Oikeudessa tuomitut (lkm)	-
		Syyksi luettuja rikoksia oikeudessa (lkm)	-
		Hylättyjä syytteitä yhteensä (lkm)	-
2020	24:6§1 Salakatselu	Oikeudessa tuomitut (lkm)	11
		Syyksi luettuja rikoksia oikeudessa (lkm)	41
		Hylättyjä syytteitä yhteensä (lkm)	6
	24:6§2 Salakatselun yritys	Oikeudessa tuomitut (lkm)	-
		Syyksi luettuja rikoksia oikeudessa (lkm)	-
		Hylättyjä syytteitä yhteensä (lkm)	-
	24:7§ Salakuuntelun valmistelu tai Salakatselun valmistelu	Oikeudessa tuomitut (lkm)	-
		Syyksi luettuja rikoksia oikeudessa (lkm)	-
		Hylättyjä syytteitä yhteensä (lkm)	-

Oikeusministeriö
PL 25
00023 Valtioneuvosto
www.oikeusministerio.fi

Justitieministeriet
PB 25
00023 Statsrådet
www.justitieministeriet.fi

ISSN 2490-0990 (PDF)
ISBN 978-952-259-929-2 (PDF)